

ეარიშხალი და წყალდიდობა საქართველოში, 2012 წელი

საქიროებების ერთობლივი
შეფასების ანგარიში

THE WORLD BANK

**გამოცემულია გაეროს განვითარების
პროგრამის მიერ**

© გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია, 2013
ყველა უფლება დაცულია
გამოცემულია საქართველოში

ქარიშხალი და წყალდიდობა
საქართველოში

2012 წელი

საჭიროებების ერთობლივი შეფასების
ანგარიში

THE WORLD BANK

Global Facility for Disaster Reduction and Recovery

წინასიტყვაობა

2012 წლის 19 ივლისს სეტყვა და ქარიშხალი დაფიქსირდა კახეთის, მცხეთა-მთიანეთისა და სამცხე-ჯავახეთის რეგიონებში. შეაღმისას სამცხე-ჯავახეთში დაიწყო სეტყვა და თავსხმა წვიმა, რამაც მცხეთა-მთიანეთისკენ გადაინაცვლა და ბოლოს კახეთამდე მიადწია, სადაც სეტყვას და წვიმას თან ახლდა ძლიერი ქარი და წყალდიდობა. სტიქის შედეგად დაზიანდა სასოფლო-სამეურნეო სავარგულები, საცხოვრებელი სახლები და მუნიციპალური ინფრასტრუქტურა. იზარალა 25,000-მა ოჯახმა.

სტიქის შემდგომ საქართველოს მთავრობამ დაუყოვნებლივ აამოქმედა სწრაფი რეაგირების მექანიზმი და დაზარალებული მოსახლეობის პირველადი დახმარების ადმოსაჩენად მოხდა სპეციალიზებული საგანგებო სამსახურების მობილიზაცია.

რამდენადაც ყველა ეს ღონისძიება ძირითადად პირველად ჰუმანიტარულ დახმარებას მოიცავდა, მთავრობამ თხოვნით მიმართა მსოფლიო ბანკისა და გაეროს წარმომადგენლობას საქართველოში, დახმარებოდნენ საქართველოს სტიქის შედეგებისა და აღდგენითი ღონისძიებების შეფასებაში.

ამ თხოვნის საპასუხოდ, გაეროს საგენტოების, მსოფლიო ბანკისა და სტიქიური უბედურებების

შემცირებისა და აღდგენის გლობალური ორგანიზაციის (Global Facility for Disaster Reduction and Recovery - GFDRR) ადგილობრივი და საერთაშორისო ექსპერტებისგან შემდგარმა ჯგუფმა მჭიდროდ ითანამშრომლა მთავრობასა და ადგილობრივ ხელისუფლებასთან და საჭიროებების ერთობლივი შეფასება წარმოადგინა. შეფასება მომზადდა 2012 წლის 6-17 აგვისტოს.

მიღებული შედეგები და გრძელვადიანი და მოკლევადიანი აღდგენითი ღონისძიებების შესახებ პირველადი რეკომენდაციები შემდგომი შეთანხმებისა და აღდგენითი გეგმის დასრულებისათვის მთავრობას წარედგინა.

აღდგენითი გეგმის დასრულება დაემთხვა წინასაარჩევნო პერიოდს, არჩევნების შემდეგ კი მთავრობა მთლიანად შეიცვალა და, ამდენად, შეიზღუდა პროცესში მთავრობის წარმომადგენლების ჩართულობა.

აღდგენით გეგმაზე მუშაობა განახლდა ახალი მთავრობის დანიშვნისთანავე, რადგან კატასტროფის შედეგად მიღებული დანაკარგებისა და რისკების შემცირება ახალი მთავრობისთვისაც პრიორიტეტად დარჩა, რამდენადაც სტიქიამ ყველგან, კახეთშიც და

საქართველოს სხვა რეგიონებშიც,
დიდი ფინანსური ზარალი გამოიწვია.

პირველ რიგში ბალიან
მნიშვნელოვანი იყო აღდგენითი
გეგმის შემუშავება. ამისთვის 2013
წლის 17 ივლისს ჩატარდა სამუშაო
შეხვედრა შეფასების ჯგუფისა და
შესაბამისი სამინისტროების
წარმომადგენლების მონაწილეობით
და გეგმა შეიმუშავეს და
დასრულდეს.

წინამდებარე ანგარიშში
წარმოდგენილი დონისძიებები ამ
სამუშაო შეხვედრაზე გამართული
დისკუსიების შედეგია და
გამოხატავს მთარობის ზოგად
მიდგომას, თუ როგორ უნდა მოხდეს
აღდგენითი დონისძიებების
გაუმჯობესება.

მონაწილე ორგანიზაციები

საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო/სსიპ
გარემოს დაცვის ეროვნული სააგენტო

საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

საქართველოს რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო

საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტრო, საგანგებო სიტუაციების მართვის
დეპარტამენტი

საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო

კახეთის რეგიონული და ადგილობრივი ხელისუფლება

გაეროს ბავშვთა ფონდი (UNICEF)

გაეროს განვითარების პროგრამა (UNDP)

გაეროს მოსახლეობის ფონდი (UNFPA)

გაეროს ქალთა ორგანიზაცია (UN Women)

მიგრაციის საერთაშორისო ორგანიზაცია (IOM)

მსოფლიო ბანკი/სტიქიური უბედურებების შემცირებისა და აღდგენის
გლობალური ორგანიზაცია (GFDRR)

World Vision International

ფოტო მასალა მოწოდებული იქნა საჭიროებების ერთობლივი შეფასების გუნდის
წევრების მიერ:

აკმედ ეივეიდა - მსოფლიო ბანკი

გიორგი ნანობაშვილი - გაეროს განვითარების პროგრამა

დანიელ გურანატრამი - კონსულტანტი/მსოფლიო ბანკი

ნინო შუშანია - მიგრაციის საერთაშორისო ორგანიზაცია

სერჯიო დელ'ანდა - სტიქიური უბედურებების შემცირებისა და აღდგენის
გლობალური ორგანიზაცია

სარჩევი

წინასიტყვაობა	ii
მონაწილე ორგანიზაციები	iv
ცხრილების ნუსხა	vii
დიაგრამები	viii
რეზიუმე	ix
ნაწილი I – ბუნებრივი კატასტროფა	1
ბუნებრივი მოვლენა	1
სოციალურ-ეკონომიკური ცნობები დაზარელებული რეგიონების შესახებ და დარიბი ან სიღარიბის ზღვარს ქვემოთ მყოფი ოჯახების პროცენტული მაჩვენებლები	3
ზემოქმედება რეგიონებზე	5
სწრაფი რეაგირება	6
ნაწილი II: ზიანისა და ზარალის შეფასება და ზემოქმედება ადამიანის განვითარებაზე	10
ერთობლივი შეფასების მიზნები	10
მეთოდოლოგია	11
ზიანისა და ზარალის შეჯამება სექტორების მიხედვით	12
ნაწილი III: აღდგენისა და რეკონსტრუქციის გებმა	18
შესავალი	18
აღდგენისა და რეკონსტრუქციის სტრატეგია	19
სტრატეგიული პრიორიტეტები	19
დაფინანსება	32
აღდგენისა და რეკონსტრუქციის პროგრამა	32

განხორციელების ძირითადი სახელმძღვანელო პრინციპები	33
განხორციელებისა და კოორდინაციის ინსტიტუციური ზომები.....	34
ნაწილი IV: რისკების შემცირება.....	36
შესავალი	36
კატასტროფის რისკის მართვის შესაძლებლობების ანალიზი.....	38
დანართი 1: სოფლის მეურნეობა და საარსებო საშუალებები.....	49
დანართი 2. წყალდიდობის ზემოქმედების შემარბილებელი სტრუქტურა	63
დანართი 3: საცხოვრებელი სახლები	71
დანართი 4: წყალმომარაგება და კანალიზაცია	75
დანართი 5: ტრანსპორტი	78
დანართი 6: საგანმანათლებლო და სპორტული ნაგებობები.....	81
დანართი 7: ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სექტორი.....	86
დანართი 8: სოფლის მეურნეობის სტატისტიკა.....	95
დანართი 9: დამატებითი ცნობები განათლების შესახებ.....	101
დანართი 10: დამატებითი ცნობები ჯანდაცვისა და პენსიუნის შესახებ	104
დანართი 11. აღდგენის გეგმა - მოკლე, საშუალო და გრძელვადიანი აღდგენის საჭიროებები და პრიორიტეტული ქმედებები სექტორების მიხედვით.....	106

ცხრილების ნუსხა

ცხრილი 1: 2012 წ. ძლიერი ქარიშხლით და წყალდიდობით გამოწვეული ეკონომიკური ზარალის შეჯამება (მილიონი ლარი)

ცხრილი 2. დაზიანებული პექტორებისა და ზარალისა და ზიანის დონის შეფასება

ცხრილი 3: ხარჯების შემცირების ალტერნატივები

ცხრილი 4 ზიანი და ზარალი (ლარებში)

ცხრილი 5. მოკლევადიანი აღდგენითი საჭიროებები

ცხილი 6. ტერიტორიების ჩამონათვალი, სადაც უნდა მოხდეს ღონისძიებების განხორციელება

ცხრილი 7 დაზიანებული საცხოვრებელი სახლის სახურავები და შიდა საცხოვრებელი ფართები

ცხრილი 8: ზიანი, ზარალი და საჭიროებები – სამშენებლო სექტორი

ცხრილი 9: წყალმომარაგებისა და კანალიზაციის ზიანი, ზარალი და საჭიროებები

ცხრილი 10: კახეთის გზებისათვის მიყენებული ზიანი, ზარალი და საჭიროებები

ცხრილი 11: სკოლამდელ და საბაზისო განათლებაში ჩართულთა მთლიანი პროცენტული მაჩვენებელი, 2006

ცხრილი 12. ზიანი, ზარალი და საჭიროებები განათლების სექტორში

ცხრილი. 13. შეჭირვებულთა სამედიცინო დაზღვევის ფარგლებში დაზღვეული პირები

ცხრილი 14. ჯანმრთელობის შედეგები და შენატანები, 2009

ცხრილი 15. ზიანი, ზარალი და საჭიროებები ჯანდაცვის სექტორში

დიაგრამები

დიაგრამა 1: დასაქმებისა და უმუშევრობის მაჩვენებლები

დიაგრამა 2: შერჩეული სოციალური ინდიკატორები

დიაგრამა 3. საქართველოში 2012 წლის ქარიშხლით და წყალდიდობით გამოწვეული ეკონომიკური ზემოქმედების შეჯამება (მილიონი ლარი)

დიაგრამა 4: საქართველოში 2012 წლის ქარიშხლით და წყალდიდობით გამოწვეული ეკონომიკური ზემოქმედების შეჯამება (პროცენტი)

დიაგრამა 5. ეკონომიკური ზემოქმედების განაწილება საკუთრების მიხედვით (საჯარო თუ კერძო)

დიაგრამა 6. ზარალისა და ზიანის შეფასება რეგიონებისა და ერთწლიანი და მრავალწლიანი ნათესების მიხედვით

დიაგრამა 7: ზარალი და ზიანი რეგიონების, ერთწლიანი და მრავალწლიანი კულტურების მიხედვით

დიაგრამა 8: სოფლის მეურნეობის ზარალისა და ზიანის აღდგენის პაკეტი

დიაგრამა 9: სოფლის მეურნეობაში გასაცემი კომპენსაციის მთლიანი პაკეტი

დიაგრამა 10: მოსახლეობა განათლების მიხედვით, 2010

დიაგრამა 11: ჯანდაცვაში შენატანის ინდიკატორები რაიონების მიხედვით, საქართველო, 2009

დიაგრამა 12: სიკვდილიანობა ყოველ 1000 მოსახლეზე რაიონების მიხედვით, საქართველო, 2009

რეზიუმე

1. 2012 წლის 19 ივნისს ადმოსავლეთ და სამხრეთ საქართველოში მომხდარი ბუნებრივი კატასტროფის შედეგად დაზიანდა სასოფლო-სამეურნეო სავარგულები, საცხოვრებელი სახლები და მუნიციპალური ინფრასტრუქტურა, იზარალა 25 000-მა ოჯახმა. სამცხე-ჯავახეთის რეგიონში შუაღამისას წამოვიდა კერცხის ზომის სეტიგა და თავსხმა წვიმა, რამაც შემდეგ მცხოვა-მთიანეთისაკენ გადაინაცვლა და დილის 4 საათისთვის კახეთის რეგიონამდე მიაღწია. სეტყვას და წვიმას (72 მმ/დღე-დამეში თელავის მუნიციპალიტეტში) თან ახლდა ძლიერი ქარი (115 კმ/სთ თელავში) და წყალდიდობა. მიუხედავად იმისა, რომ დაზარალებულ რეგიონებში ხშირია ანალოგიური მეტეოროლოგიური მოვლენები, კერძოდ, ძლიერი სეტყვა, წვიმა და გვალვა, 19 ივნისის სტიქიოთ გამოწვეული ზარალი საგრძნობლად აღემატებოდა ჩვეულებრივს.

2. ამ საშუალო დონის სტიქიას შედეგად განუზომელი სოციალურ-ეკონომიკური ზარალი მოჰყვა: დაზარალდა დაახლოებით 75,000 ადამიანი, ხოლო ეკონომიკური ზარალი შეადგენდა 202 მილიონ ლარს (123 აშშ დოლარი)¹. ეს არის სახელმწიფო და კერძო სექტორისათვის (განსაკუთრებით კერძო სექტორის კუთვნილი სოფლის მეურნეობისა და აგრობიზნესისათვის) კლიმატთან დაკავშირებული საფრთხეების ზრდის ინდიკატორი. თუკი არ იქნება მიღებული მნიშვნელოვანი შემარბილებელი ზომები, შესაძლოა კლიმატის ცვლილებებმა საქართველოსა და ზოგადად მთელ კავკასიაში გამოიწვიოს საშუალო/მაღალი ზემოქმედების კატასტროფების რისკისა და სისპირის ზრდა.²

3. სტიქის შემოტევისას საქართველოს მთავრობამ დაუყოვნებლივ აამოქმედა სწრაფი რეაგირების მექანიზმი. კახეთში სტიქიამ თითქმის ყოველი მეექვსე ადამიანი დააზარალდა. პრემიერ-მინისტრმა იმავე დღეს შექმნა ადგილზე მოქმედი საგანგებო საკოორდინაციო ჯგუფი, რომელშიც სხვადასხვა სამინისტრო და ადგილობრივი ხელისუფლება შევიდნენ. მოხდა სპეციალიზებული საგანგებო სამსახურების მობილიზება ეროვნულ, რეგიონულ და ადგილობრივ დონეზე; დაიწყო მნიშვნელოვანი ინფრასტრუქტურის (გზები, ხიდები, ელექტროქსელები, წყალმომარაგების და ბუნებრივი გაზის სისტემა) გაწმენდა და რეაბილიტაცია. მთავრობა მაშინვე შეუდგა დაზიანებული სახურავების შეკეთება/გამოცვლას და

¹ ვალუტის კურსი: USD 1 = GEL 1.64

² კლიმატის ცვლილებისა და სოფლის მეურნეობის შესახებ მსოფლიო ბანკის ანგარიშის მიხედვით, შემდგომი 38 წლის მანძილზე საქართველოში მოსალოდნელია საშუალო ტემპერატურის ზრდა (დასავლეთ საქართველოში – 3,5°C-ით, აღმოსავლეთ საქართველოში – 4,1°C-ით), წვიმების შემცირება, მოსული ნალექების ზრდა, წყალდიდობის ალბათობისა და ხანგრძლივობის მომატება.

დაზარალებული ოჯახებისთვის სურსათისა და სხვა პროდუქტების დარიგებას. დანარჩენ ორ რეგიონში – სამცხე-ჯავახეთსა და მცხეთა-მთიანეთში – დაზარალებული ოჯახების რაოდენობა, კახეთთან შედარებით, ათჯერ ნაკლები იყო. ადგილობრივ ხელისუფლებასა და თემს საკმარისი შესაძლებლობები აღმოაჩნდათ და სწრაფი რეაგირება და კატასტროფის სტაბილიზება რეგიონის დონეზე შეძლეს.

4. საქართველოს მთავრობის თხოვნის პასუხად გაეროს სააგენტოებმა და მსოფლიო ბანკის წარმომადგენლებმა თანხმობა განაცხადეს დახმარებოდნენ მთავრობას აღდგენისა და რეკონსტრუქციის საჭიროებების ერთობლივი შეფასების ჩატარებაში, მდგრადი აღდგენისთვის ძირითადი პრიორიტეტების ჩამოყალიბებასა და საერთაშორისო საზოგადოების ტექნიკური ექსპერტიზის ორგანიზებაში. ამ ერთობლივმა შეფასებამ თავი მოუყარა მთავრობისა და პარტნიორების მიერ ჩატარებულ ეროვნულ შეფასებებს, ზიანისა და ზარალის შეფასების რაოდენობრივი მეთოდის საშუალებით მიღებულ შედეგებს, დაზარალებულ მოსახლეობასთან ჩატარებული ფოგუს-ჯგუფების, ინდივიდუალურ ჯგუფებთან, ეროვნული, რეგიონული და მუნიციპალური ხელისუფლების წარმომადგენლებთან ჩატარებული მრავალი საკონსულტაციო შეხვედრების, ასევე საველე გასვლების შედეგად მოგროვებულ ხარისხებრივ მონაცემებს. შეფასების შედეგად დადგენილია საჭიროებების, აღდგენისა და რეკონსტრუქციის მსოფლიოში აღიარებული დირექტივების, ასევე მთავრობისა და პარტნიორების მიერ განხორციელებული პროგრამული ინტერვენციების საფუძველზე საჭიროებების ერთობლივი შეფასების ჯგუფმა, აღდგენისა და რეკონსტრუქციის პროგრამის შემუშავებისა და განხორციელების მიზნით, „აღდგენის სქემა“ შეიმუშავა.

5. ეკონომიკური შედეგები, რაშიც იგულისხმება ფიზიკური ზარალი და ფინანსური დანაკარგი, მაღალი იყო – 202,3 მილიონი ლარი (123 მილიონი აშშ დოლარი). დანაკარგი სამჯერ აღემატებოდა ზარალს, ხოლო კერძო სექტორის ფინანსური დანაკარგი ათჯერ აღემატებოდა საჯარო სექტორისას. ჯამში დაზიანდა 18,500 ჰა უმთავრესად მაღალი დირებულების კულტურა (ხილი და ბოსტნეული), რამაც დაახლოებით 20 000 ფერმერი აზარალა. მნიშვნელოვანი ზიანი მიადგა 5 255 საცხოვრებელ სახლსა და კორპუსს, მათ შორის იძულებით გადაადგილებული 75 ოჯახის ბინას თელავში; დაზიანდა 30 სკოლა და საბავშვო ბაღი, რის შედეგადაც იზარალა 4 442 ბავშვმა; პირველადი სამედიცინო დახმარების რვა დაწესებულება, რომლებიც დაახლოებით 19 500 ადამიანს ემსახურებოდა; ასევე დაზიანდა წყლის სათავო ნაგებობები, მდინარის ნაპირები, გზები და ელექტროსადენების ბოძები.

ცხრილი 1: 2012 წ. ძლიერი ქარიშხლით და წყალდიდობით გამოწვეული ეკონომიკური ზარალის შეჯამება (მილიონი ლარი)

		ეკონომიკური ზარალი			საკუთრების ფორმა სექტორების მიხედვით	
თემა	სექტორი	ზარალი	დანაკარგი	ჯამი	საჯარო	კერძო
საწარმოო	სოფლის მეურნეობა და საარსებო სახსრები	24	129,5	153,5	0	153,5
	წყალდიდობის რისის შერბილების ინფრასტრუქტურა	8	10	18,0	10,7	7,3
ინფრასტრუქტურა	საცხოვრებელი შენობები	18,4	4,05	22,4	2,4	20
	წყალი და კანალიზაცია	2,1	1,9	4,0	4,0	0
	ტრანსპორტი	1,3	0,8	2,1	2,1	0
	ენერგეტიკა	0	0,3	0,3	0,3	0
სოციალური	საგანმანათლებლო და სპორტული ნაგებობები	1,9	0	1,9	1,9	0
	ჯანმრთელობა და სოციალური დაცვა	0,1	0,01	0,1	0,1	0,0
	სულ მლნ. ლარი	55,7	146,6	202,3	19,4	182,9
	სულ მლნ. აშშ დოლარი	34.8	91.6	123.3	12.1	114.3

6. კახეთის სოფლის მეურნეობისთვის სტიქიით მიყენებული ზარალი – ჯამში დაზიანდა 18,500 ჰა მიწები, უმთავრესად მაღალი ღირებულების კულტურები (ხილი და ბოსტნეული). მრავალწლიანი კულტურები ნაყოფისა და ფოთლების გარეშე დარჩა. სეტყვამ ძალიან დააზიანა ხეები, რამაც გამოიწვია მათი სოკოვანი ინფექციებით დაგვადება. განადგურდა ბოსტნეული კულტურები, ნესვი და კარტოფილი (განსაკუთრებით ახალციხეში). ვენახებში ვაზი უკვე წამოიზარდა, მაგრამ ატმისა და ვაშლატამას ბაღების აღდგენას საკმაოდ დიდი დრო დასჭირდება. სულ დაზარალდა 20 000 ოჯახი.

7. ადამიანის საარსებო საჭიროებები დაკმაყოფილდა – მთავრობის ხელშეწყობით და ადგილობრივი თვითმმართველობების დახმარებით დასრულდა ან ჯერ კიდევ მიმდინარეობს ბინებისა და ინფრასტრუქტურის აღდგენა. ფერმერებსა და ოჯახებს დაურიგდათ სურსათი და სხვა ნივთები, შეკვეთებულია 5,255 სახლისა და საცხოვრებელი კორპუსის სახურავები, მიმდინარეობს ფულადი კომპენსაციების გაცემა. აღდგენით ღონისძიებებს ეროვნული და საერთაშორისო ორგანიზაციებიც უწყობდნენ ხელს. მიუხედავად ამისა, ჯერ კიდევ არსებობს სასწრაფო და გადაუდებელი აღდგენის საჭიროებები:

აუცილებელია წყალმომარაგების სისტემის, განათლებისა და სამედიცინო დაწესებულებების რეაბილიტაცია.

8. თელავის 40 000 მაცხოვრებლისათვის წყლის მიწოდების საათები განახევრებულია. ქალაქის მოსახლეობას წყალი დღე-დამეში ექვსი საათის განმავლობაში მიეწოდება, ხოლო სოფლებში – ორ დღეში ერთხელ ექვსი საათის განმავლობაში. ამან დამატებითი ხარჯები გაუჩინა დაზარალებულ ოჯახებს, რადგან აუცილებელი გახდა ტუმბოების დაყენება, წყლისა და წყლის კონტეინერების შეძენა და სამუშაო დროის დახარჯვა უწყლობის პრობლემის მოსაგვარებლად. დიდი ზარალი მიადგა თელავის წყლის სათავო ნაგებობას: წყალმოვარდნამ 650 მეტრი წყალსადენის მილები წაიღო, მაღალ სოფლებში წყალაღების ნაგებობები დააზიანა და 800 მეტრი წყალსადენის მილები წაიღო. მიუხედავად იმისა, რომ გარკვეული მნიშვნელოვანი აღდგენითი სამუშაოები დასრულებულია, ჩასატარებელია მუნიციპალური ინფრასტრუქტურის კატასტროფამდელ მდგომარეობამე აღსაღებენი გადაუდებელი სამუშაოები, რომელთა დირექტულებაც დაახლოებით 2 მილიონი ლარია (1,22 მილიონი აშშ დოლარი).

9. 4,400-ზე მეტი ბავშვის სკოლამდელ და სასკოლო მომსახურებაზე ხელმისაწვდომობა რისკის წინაშეა, ხოლო 19,500 ადამიანს შეზღუდული აქვს ხარისხიანი სამედიცინო მომსახურება. ოცდაათ სკოლას და საბავშვო ბაღს მთლიანად ან მნიშვნელოვნად აქვს დაზიანებული სახურავები, აზბესტის (ე.წ. „შიფერის“) სახურავების ჩათვლით, რაც ართულებს სექტემბრისთვის სკოლების გახსნას. დაზარალებულ ოჯახებს არ გააჩნიათ სახსრები შვილების სკოლამდელი ან სასკოლო ხარჯების გასაღებად, რადგან მათ მთლიანად დაკარგეს შემოსავლის ძირითადი წყარო. დაზიანებულია რვა პოლიკლინიკის სახურავი, ზოგი მათგანი აზბესტის ფილებით (ე.წ. „შიფერით“) იყო გადახურული, რომელთა დაზიანებამაც მთლიანად დააზიანა აპარატურა, მათ შორის ელექტროკარდიოგრამები. გარკვეული აღდგენითი ხარჯები (მაგალითად, საბავშვო ბაღებისთვის) მუნიციპალური ბიუჯეტიდან უნდა გამოიყოს: ყველა ჩამოთვლილი აქტივობის შესასრულებლად 2 მილიონი ლარია საჭირო (1,22 აშშ დოლარი).

10. აღდგენის სქემა იძლევა სტრატეგიას, სადაც განსაზღვრული და პრიორიტეტებადაა დალაგებული აღდგენისა და რეკონსტრუქციის საჭიროებები თემების დასახმარებლად, რათა „ვაშენოთ ხელახლა უკეთესად“. შეფასებისა და ეროვნული განვითარების პრიორიტეტებიდან გამომდინარე, აღდგენის სქემაში მოცემულია: 1) სტრატეგიული პრიორიტეტები, 2) ეფექტური აღდგენის პროცესის ძირითადი საყრდენები, 3) დაზარალებული სექტორების მიხედვით მოკლე, საშუალო და გრძელვადიან პერიოდში ჩასატარებელი ქმედებები, რაც დააჩქარებს აღდგენას, 4) აღდგენისა და რეკონსტრუქციის დირექტივები და 5) კოორდინაციისა და მონიტორინგის ღონისძიებები. მდგრადი განვითარების

დასაჩქარებელი ქმედებები (განსაკუთრებით საქართველოში – მიმდინარე კლიმატის ცვლილების თვალსაზრისით) ყველა სექტორში განსაზღვრული და აღდგენისა და ოკუმნისტრუქციის საერთო გეგმაში შეტანილია, ოოგორც მდგრადი განვითარების საშუალება. გეგმა ასევე შეიცავს ქვეთავს „კატასტროფის რისკის მართვა“.

11. აგრარული სექტორის დახმარება შემოსავლის წყაროს აღდგენის დასაჩქარებლად და მომავალი დანაკარგების შესამცირებლად. სოფლის მეურნეობის სექტორისთვის შეთავაზებული აღდგენისა და ოკუმნისტრუქციის პაკეტში შედის: ა) ფულადი კომპენსაციები ზარალის ხარისხის მიხედვით, ასევე 12-თვიანი შეღავათიანი პერიოდი ფერმერული საბანკო სესხების პროცენტისთვის (ეს იყო საქართველოს მთავრობის შემოთავაზება); ბ) ტექნოლოგიებისა და ტრენინგების პაკეტები, რაც დაეხმარება ერთწლიანი კულტურების შემოტანით შემოსავლის მიღებას და სეტყვით დაზიანებული მრავალწლიანი კულტურების სწრაფ აღდგენას; გ) ფერმერული მეურნეობების პროდუქტიულობის აღდგენა, ქონების აღდგენა ვენახების, ატმისა და ვაშლატამას რეაბილიტაციისა და ხელმეორედ დარგვა-გაშენებით. გრძელვადიან პერიოდზე გათვლილი მოქმედებები გულისხმობს კონკურენტუნარიანობის გაზრდას (სოფლის მეურნეობის პროფესიონალურ დონეზე განვითარების მეშვეობით) და გარემოს ზემოქმედებისადმი მდგრადობის უზრუნველყოფას.

12. რისკების უწყვეტი ზრდის პარადიგმის შეცვლის შესაძლებლობა. ქვეყანას შესაძლებლობა აქვს კატასტროფების მართვის რეაგირების მიღებით გადავიდეს კატასტროფების რისკების მართვის უფრო პროაქტიურ მოდელზე. ეს საშუალებას იძლევა მეტი ყურადღება გამახვილდეს არა მარტო კატასტროფებზე, არამედ ქვეყნის განვითარებაზე. ამისათვის ყველა სექტორში უნდა მოხდეს რისკების შემცირების და ახალი რისკების წარმოქმნის თავიდან აცილებისა და კატასტროფებზე რეაგირების გაუმჯობესების არსებული ღონისძიებების პრიორიტეტიზაცია.

13. კატასტროფის რისკის მართვის სისტემის გაძლიერება. მოკლევადიან პერიოდში კატასტროფის რისკის შემცირება და კლიმატის ცვლილებასთან ადაპტაციის ღონისძიებების ინტეგრირება მოხდება კახეთის რეგიონული განვითარების სტრატეგიის ფარგლებში.³ სტრატეგიაში გათვალისწინებული უნდა იყოს შემდეგი ასპექტები: 1. რისკის დადგენა და საშიშროებების მონიტორინგი; 2. რისკის შემცირება, სტრუქტურული და არასტრუქტურული მეთოდების გამოყენებით; 3. რისკის შესახებ ცნობიერების ამაღლება და

³ მზადებს რეგიონული ხელისუფლება რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტროსა და GiZ-ის ხელშეწყობით.

რისკისათვის მზადეოფნა; 4. რისკის შემცირების დაფინანსების მექანიზმები და
5. მდგრადი რეკონსტრუქცია.

14. კატასტროფის რისკის შემცირების დაფინანსების სტრატეგიის შემუშავება, გაუთვალისწინებელი ხარჯებისა და რისკის გადატანის ჩათვლით. მიუხედავად იმისა, რომ აღდგენითი სამუშაოები დაუგეგმავი ხარჯებია, მაინც არის შესაძლებელი სამოქმედო გეგმის შემუშავება რეგიონულ, ეროვნულ ან საერთაშორისო დონეზე (ანუ WB CAT DDO, გაუთვალისწინებელი საჭიროებებისთვის განცუთვნილი საკრედიტო ხაზი, რაც WB IBRD-ის წევრი ქვეყნებისთვის ბუნებრივი კატასტროფების შემდეგ მყისიერად არის ხელმისაწვდომი⁴). რისკების უდიდესი ნაწილის შერბილება, ზოგიერთი მათგანის შენარჩუნება, ზოგის კი გადატანა შესაძლებელია დაზღვევის მექანიზმის გამოყენებით. სოციალური დაზღვევის მექანიზმის მეშვეობით, როგორიცაა CRIF (კატასტროფის რისკის დაზღვევის მექანიზმი⁵), ფერმერებს, ბინაომფლობელებს, კერძო სექტორსა და სამთავრობო უწყებებს ექნებათ სანდო პროდუქტებზე წვდომა და შეძლებენ ჰიდრომეტეოროლოგიური და გეოლოგიური რისკების გადატანას.

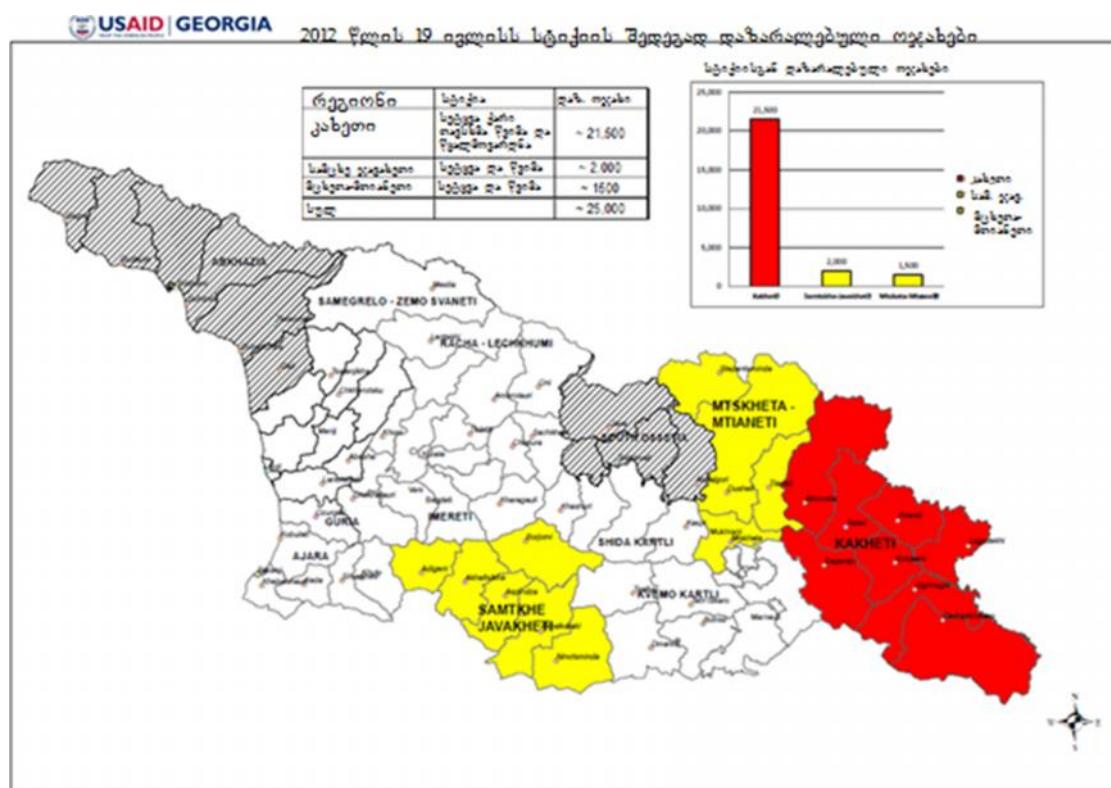
15. ადამიანებისა და ქონების დაცვა რისკების შერბილების ღონისძიებებში ინვესტირების მეშვეობით. მსოფლიო გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ რისკების შერბილების ღონისძიებებზე დახარჯული ყოველი ღოლარი საშუალოდ ოთხი ღოლარის მოგებას იძლევა. სტრუქტურული შერბილების უმნიშვნელოვანები ღონისძიებებია: ა) წყალდიდობის რისკის მართვის საინვესტიციო გეგმის შემუშავება, რომელშიც შედის წყალდიდობის კონტროლის სისტემა, რისკზე დამყარებული მოდელი, წყალდიდობის შერბილების ინფრასტრუქტურის პრიორიტეტიზაცია და გარემოს დაცვა; ბ) მნიშვნელოვანი ინფრასტრუქტურისთვის (როგორიცაა სკოლები, საავადმყოფოები და ძირითადი საჯარო შენობები და ინფრასტრუქტურა) შერბილების სტრატეგიული გეგმის განხორციელება; მნიშვნელოვანი ინფრასტრუქტურის მოდერნიზაციის მიზნით მოწყვლადობის შეფასებისა და განხორციელების გეგმის შესრულება რისკის წარმოქმნისა და სტრატეგიული ფუნქციების მიხედვით.

⁴ CAT-DDO არის ფინანსური ინსტრუმენტი, რომელიც IBRD-ის ქვეყნებს ბუნებრივი კატასტროფების შემთხვევაში მყისვე სთავაზობს 500 მილიონ ღოლარამდე თანხას ან მშპ-ის ოდენობის 0,25%-ს (რომელიც უფრო ნაკლებია). ეს ინსტრუმენტი შექმნა მსოფლიო ბანკმა იმისათვის, რომ დაზარალებულმა ქვეყნებმა შეალებული დაფინანსება მიიღონ მანამ, სანამ სხვა სახსრების მობილიზება მოხდება.

⁵ სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპისა და კავკასიის კატასტროფის რისკის დაზღვევის მექანიზმი (SEEC CRIF) ზრდის კლიმატის ცვლილებით და გეოლოგიური საფრთხეებით გამოწვეული ზარალისგან ბინაომფლობელების, ფერმერების, სამეწარმეო სექტორის და სამთავრობო უწყებების სანდო ფინანსური დაცვის ხელმისაწვდომობას. ამჟამად SEEC CRIF-ის წევრი ქვეყანაა სამი, ხოლო ორი შეერთების პროცესშია (წევრები არიან ალბანეთი, სერბეთი და მაკედონია; ბოსნია და ჰერცეგოვინა და მონტენეგრო მაღლ შეუერთდებიან).

ნაწილი I – ბუნებრივი კატასტროფა ბუნებრივი მოვლენა

16. 2012 წლის 19 ივნისს საქართველოს ადმინისტრაციულ და სამხრეთ რეგიონებს სტიქიამ შეუტია, რის შედეგადაც დაზარალდა სასოფლო-სამეურნეო სავარგულები, საცხოვრებელი სახლები და მუნიციპალური ინფრასტრუქტურა; იზარალა 25 000 ოჯახმა. სტიქია სამცხე-ჯავახეთის რეგიონში დაახლოებით შეუდამისას დაიწყო კვერცხის ზომის სეტემბრით და თავსხმა წვიმით, შემდეგ მცხეთა-მთიანეთის რეგიონისკენ გადაინაცვლა და დილის 4 საათისთვის კახეთის რეგიონამდე მიაღწია. სეტემბრის და თავსხმა წვიმას თან ახლდა ძლიერი ქარი, 32 მ/წმ (115 კმ/სთ)⁶, და წყალდიდობები. რამდენადაც დაზარალებული რეგიონები დაუცველია ისეთი მეტეოროლოგიური მოვლენებისადმი, როგორიცაა სეტემბრის ქარიშხალი, ძლიერი წვიმა, გვალვა, ქარიშხალი, მიწისძვრა, ამდენად 19 ივნისის ქარიშხალმა და წყალდიდობამ ჩვეულებრივზე გაცილებით დიდი ზარალი მოიტანა.

⁶ გარემოს ეროვნული სააგენტო, პიდრომეტეოროლოგიის დეპარტამენტი, ხათუნა ქოქოსაძე, 9 აგვისტო, 2012.

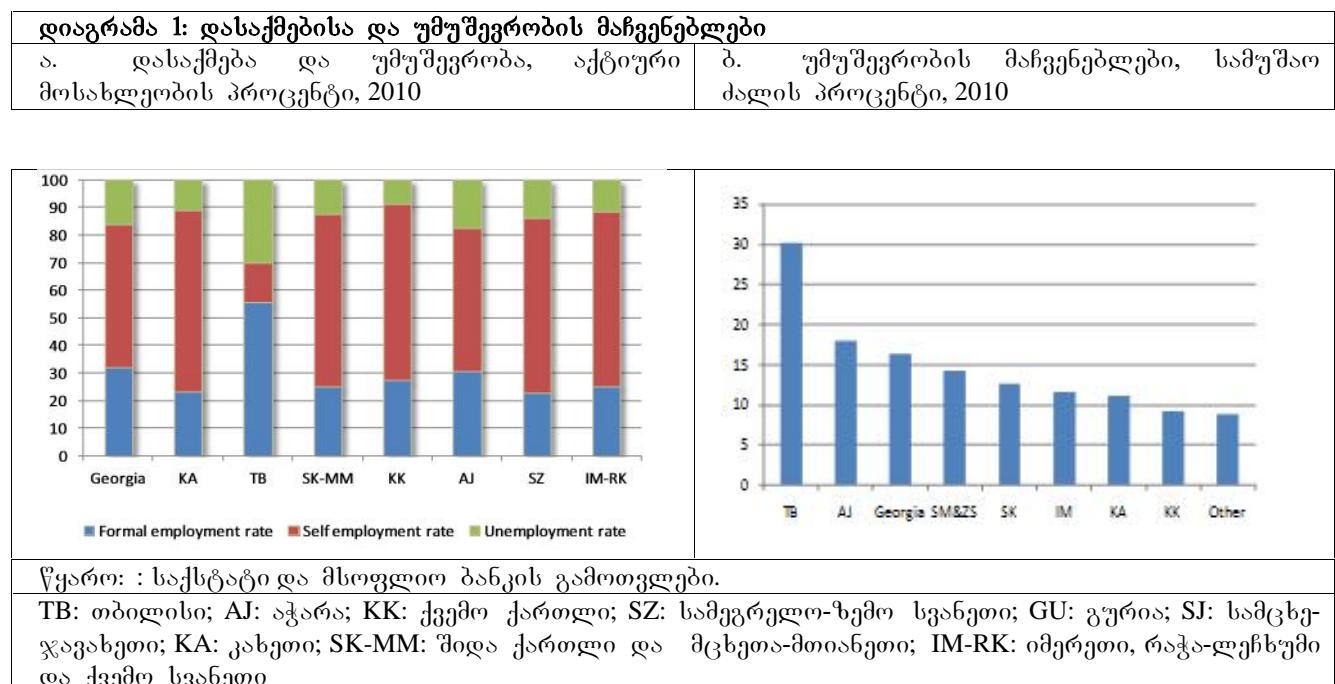

17. საშუალო სიძლიერის კატასტროფის შედეგად დაზიანდა სახლები და ინფრასტრუქტურა, რაც გაფრთხილებაა მთავრობისა და პარტნიორებისთვის და ამასთანავე ახალ შესაძლებლობებს იძლევა. საქართველოში და მთელ კავკასიაში მიმდინარე კლიმატის ცვლილებების შედეგად შესაძლებელია ამგვარი კატასტროფების გახშირება. ძველი სახლების და საბჭოთა პერიოდის ინფრასტრუქტურის გამო, რომელთა აშენებისას არ გაუთვალისწინებიათ კატასტროფების რისკის შემცირების ღონისძიებები, მოსახლეობა უფრო დაუცველია კლიმატური მოვლენებისა და სეისმური რისკების მიმართ.

18. გარემოს დაცვის სამინისტროს მიერ მოწოდებული მონაცემები ძალზე მწირია, რაც განპირობებულია შეზღუდული ტექნიკური აღჭურვილობით. ისტორიული ჩანაწერები გვიჩვენებს, რომ ბოლო 15 წლის მანძილზე ქარიშხლებს დაახლოებით 136-ჯერ მოჰყვა სეტყვა, 126-ჯერ – წყალმოვარდნა და 45-ჯერ – ძლიერი ქარი. ზიანის თვალსაზრისით, ასეთი სიძლიერის ქარიშხალი ფიქსირდება 10 წელიწადში ერთხელ.

სოციალურ-ეკონომიკური ცნობები დაზარელებული რეგიონების შესახებ და ღარიბი ან სიღარიბის ზღვარს ქვემოთ მყოფი ოჯახების პროცენტული მაჩვენებლები

19. კახეთში, შიდა ქართლსა და მცხეთა-მთიანეთში დასაქმების სტრუქტურა შემაშფოთებელია. დასაქმებულთა 25%-ზე ნაკლები სახელმწიფო სექტორში მუშაობს. დანარჩენი თვითდასაქმებულია (40%-ზე მეტი) – ძირითადად აგრარულ სექტორში, საცალო ვაჭრობასა და სხვადასხვა მომსახურების პატარ-პატარა სექტორებში. მიწები მცირე ნაკვეთებად არის დაყოფილი და ამ მიწებზე საქმიანობა დაბალპროდუქტიულია. ქვეყნის მასშტაბით დასაქმების მაჩვენებელი ყველაზე მაღალია კახეთში (დიაგრამა 1: ა. და ბ.), მაგრამ ამგვარი დასაქმება ძალიან არაპროდუქტიულია. საქართველოში თვითდასაქმებულთა საერთო რაოდენობა საკმაოდ დაბალია, თუმცა სხვაგან უმუშევრობის მაჩვენებელი, კახეთის რეგიონთან შედარებით, მაღალია.

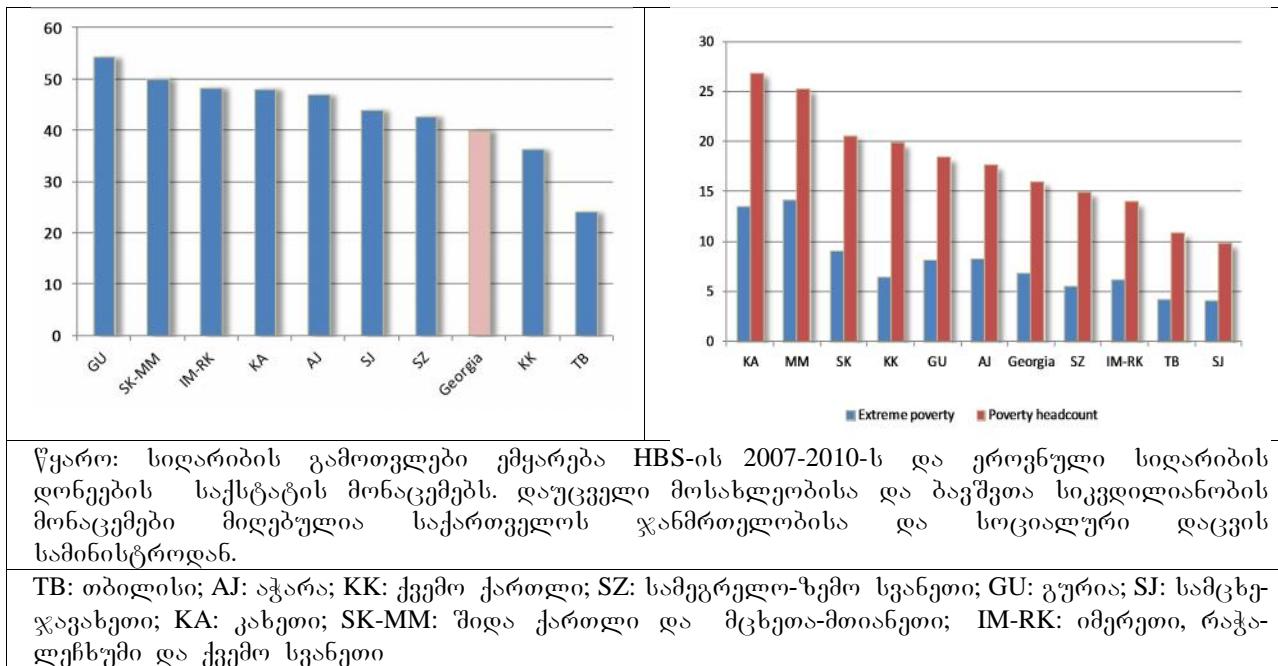

20. რეგიონების სიდარიბის მაჩვენებლებს შორის განსხვავება შემოსავლებისა და მოხმარების შესაბამისია. რეგიონებში სიდარიბის მაჩვენებელი (24,3%) შედარებით მაღალია, ვიდრე ქალაქებში (17,6%); კრიზისის შემთხვევაში ეს სხვაობა მცირდება. რეგიონებში სიდარიბის მაჩვენებელი ყველაზე მაღალია კახეთში, შიდა ქართლსა და მცხეთა-მთიანეთში და ყველაზე დაბალია თბილისსა და სამცხე-ჯავახეთში (დიაგრამა 2: ბ). მიუხედავად იმისა, რომ შემოსავლების არათანაბარი განაწილება არ არის დათვლილი რეგიონების მიხედვით, აშკარაა, რომ ეს უთანაბრობა თბილისში გაცილებით უფრო მაღალი უნდა იყოს, ვიდრე სხვა რეგიონებში.

21. სოციალურმა პროგრამებმა მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა სტრუქტურული (მაგ., მოსახლეობის) და ციკლური ფაქტორების გათანაბრებაში, რომლებიც რეგიონებში ცხოვრების პირობებზე ახდენდნენ გავლენას. დაუცველი მოსახლეობა ქვეყნის საერთო მოსახლეობის 40%-ს შეადგენს – აქ შედიან ის მოქალაქეები, რომლებიც იდებენ პენსიას, სოციალურ დახმარებას და სახელმწიფოს მიერ დაფინანსებულ სამედიცინო დაზღვევას. სოციალურად დაუცველი მოსახლეობის უდიდეს ნაწილს პენსიონერები შეადგენენ (საერთო მოსახლეობის 20%), მეორე ადგილზე არიან ისინი, ვინც იდებს სოციალურ დახმარებასა და სახელმწიფო სამედიცინო დაზღვევას (შესაბამისად, დაახლოებით 20% და 10%).⁷ კახეთში, შიდა ქართლში, მცხეთა-მთიანეთსა და სამცხე-ჯავახეთში სოციალურად დაუცველი მოსახლეობის წილი უფრო დიდია ქვეყნის მაჩვენებელთან შედარებით (ნახ. 2: ა). სოციალური დახმარებებით აიხსნება ასევე ის, თუ რატომ აღემატება სამცხე-ჯავახეთში მოხმარება შემოსავალს. ზოგადად ის რეგიონები, სადაც მაღალია სოციალურად დაუცველი მოსახლეობის რაოდენობა, სიდარიბის მაღალი დონით გამოირჩევა.

დიაგრამა 2: შერჩეული სოციალური ინდიკატორები	
ა. დაუცველი მოსახლეობის % (საერთო მოსახლეობის), 2007-2010	ბ. სიდარიბის დონე რეგიონებში, 2010

⁷ გადაფარვის გამო (პენსიონერები შესაძლებელია სახელმწიფო სამედიცინო დახმარებასაც იღებდნენ) დაუცველი მოსახლეობის ჯამური რაოდენობა ნაკლებია, ვიდრე ბენეფიციარების ჯამური რაოდენობა თითოეულ პროგრამაში.

ზემოქმედება რეგიონებზე

კახეთის რეგიონი

22. კახეთის რეგიონში ქარიშხლით და წყალდიდობით გამოწვეული ზარალი ათჯერ აღემატება დანარჩენი ორი რეგიონის ზარალს. ყველაზე მეტად დაზარალდა თელავის, გურჯაანის, ყვარლისა და ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტები. სტიქიამ თელავის 14, გურჯაანის 10, ყვარლის 6 და ლაგოდეხის 5 დასახლება დააზარალა.

23. გარემოს ეროვნული სააგენტოს მონაცემების თანახმად, 19 ივლისს თელავში მოსული ნალექების რაოდენობა დღე-დამეში 72 მმ-ს შეადგენდა. სეტყვისა და წვიმის შედეგად, რასაც თან ახლდა ძლიერი ქარი და წყალმოვარდნა, დაზიანდა 3,187 კერძო სახლი და 101 მრავალსართულიანი კორპუსი, საგანმანათლებლო დაწესებულებები, წყალმომარაგების სისტემა, ელექტროქსელი, გაზმომარაგება, ხიდები, გზები და წყლის მილები. სტიქიის შედეგად ჯამში 17,710 ფჯახის სახნავი მიწა დაზიანდა. 2012 წლის ივლისს გამგეობის შეფასებით ძლიერად დაზიანდა 13,075 საოჯახო მეურნეობის მოყვანილი კულტურები, საშუალო სიძლიერის ზარალი განიცადა 2,728 საოჯახო მეურნეობამ, ხოლო მცირე ზარალი – 1,907 საოჯახო მეურნეობამ. დაზიანებულ კულტურებს მიეკუთვნება

ვენახები, ატმისა და გაშლატამას ბალები, ნესვი, საზამთრო და სხვა კულტურები.⁸

სამცხე-ჯავახეთის რეგიონი

24. სამცხე-ჯავახეთში დაზარალდა ახალციხე, ადიგენი და ვალე. ქარიშხალმა ახალციხის 19 დასახლება დააზარალა. თელავის მუნიციპალიტეტისგან განსხვავებით, სადაც ზარალი ძირითადად ქარმა და სეტყვამ გამოიწვია, ახალციხეში სახლებისა და კულტურების განადგურების უმთავრესი მიზეზი იყო ძლიერი სეტყვა. მნიშვნელოვნად დაზიანდა 200-ზე მეტი სახლი, ხოლო 1500-ზე მეტი – საშუალოდ. სეტყვამ და ქარიშხალმა ასევე 750 ჰა სახნავი მიწები დააზიანა.⁹

მცხეთა-მთიანეთი

25. მცხეთა-მთიანეთის რეგიონში დაზარალდა თიანეთისა და დუშეთის მუნიციპალიტეტები. ქარიშხალმა თიანეთის ხუთი (ნაქალაქარი, სიონი, ხევსურთსოფელი, სიმონაანთქარი და გულელები) და დუშეთის ერთი დასახლება (ხოფ. ბულახაური) დააზარალა.

სწრაფი რეაგირება

მთავრობის რეაგირება რეგიონულ და ეროვნულ დონეზე: სამთავრობო რეაგირებისა და სარეაბილიტაციო სამუშაოების მიმოხილვა

26. სტიქის მასშტაბიდან გამომდინარე, საქართველოს მთავრობამ კახეთის რეგიონში გამოაცხადა მეორე დონის საგანგებო სიტუაცია, რადგან სარეაბილიტაციო სამუშაოებისთვის საჭირო გახდა სამთავრობო დახმარება და საგანგებო დონისძიებების განხორციელება. დანარჩენი ორი დაზარალებული რეგიონისთვის – სამცხე-ჯავახეთისა და მცხეთა-მთიანეთისთვის მხოლოდ პირველი დონის რეაგირება გახდა საჭირო, რაც იმას ნიშნავდა, რომ

⁸ რეგიონის გამგებლის შეფასება, რომელიც გავრცელდა საქართველოს წითელი ჯვრის საშუალებით 31 ივლისს, და Care International-ისა და სოფლის განვითარების ასოციაციის მიერ მომზადებული საჭიროებების სწრაფი შეფასების ანგარიში.

⁹ კახეთის სიტუაციის შეფასების ანგარიში 3.

ადგილობრივ ხელისუფლებასა და თემს საკმარისი შესაძლებლობები აღმოაჩნდათ სტიქიოთ გამოწვეულ ზარალთან გასამკლავებლად.

27. იმავე დღეს, პრეზიდენტის ბრძანების შესაბამისად, შეიქმნა ადგილზე მოქმედი საგანგებო საკორდინაციო ჯგუფი პრემიერ-მინისტრის თავმჯდომარეობით, რომლის შემადგენლობაშიც შედიოდა სხვადასხვა სამინისტრო – შინაგან საქმეთა, ფინანსთა, თავდაცვის, რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის, ასევე სხვა დარგობრივი სამინისტროები. საგანგებო საკორდინაციო ჯგუფი კოორდინაციას უწევდა საგანგებო მდგომარეობაზე რეაგირებისა და შედეგების ლიკვიდაციის სამუშაოებს ეროვნულ დონეზე. პრემიერ-მინისტრმა უკელა სამინისტროს დაავალა გამოევლინა საჭიროებები და მოეხდინა რესურსების მობილიზაცია. მოხდა ეროვნული, რეგიონული და ადგილობრივი საგანგებო სამსახურების მობილიზება და დაიწყო გაწმენდითი სამუშაოები, უმნიშვნელოვანესი ინფრასტრუქტურის აღდგენა-რეაბილიტაცია (გზები, ხიდები, ელექტროქსელები, წყალმომარაგების და ბუნებრივი გაზის სისტემები). მთავრობამ მაშინვე დაიწყო დაზიანებული სახურავების შეკეთება და გამოცვლა. ამ საქმიანობაში ჩართული იყო ათასზე მეტი რეზერვისტი და სამხედრო-საინჟინრო ბატალიონი, რომლებიც თავდაცვის სამინისტროს აღჭურვილობას იყენებდნენ; აგრეთვე მონაწილეობდა თბილისის დასუფთავების სამსახური. გაწმენდით და ადდგენით სამუშაოებს მოხალისებიც შეუერთდნენ სხვადასხვა რეგიონებიდან.¹⁰ პრეზიდენტმა სპეციალური წარმომადგენელი დანიშნა კახეთში. ამ ძალისხმევების ფარგლებში დაახლოებით 5,255 სახურავი შეკეთდა და აღდგა უმნიშვნელოვანესი ინფრასტრუქტურა.

28. ზემოთ აღნიშნული ღონისძიებების პარალელურად საქართველოს მთავრობამ დაიწყო დაზარალებული თემების აღდგენისა და რეკონსტრუქციის დაგეგმვა. 26 ივლისს ფინანსთა სამინისტრომ ოფიციალური თხოვნით მიმართა გაეროსა და მსოფლიო ბანკს (აგრეთვე სხვა საერთაშორისო პარტნიორებს) დახმარებოდნენ მთავრობას სტიქიოთ გამოწვეული ზარალის, ასევე აღდგენისა და რეკონსტრუქციის საჭიროებების ერთობლივი შეფასების ჩატარებაში. 7 აგვისტოს თბილისში შეიკრიბა სტიქიოს შედეგების შეფასების ჯგუფი და დაიწყო „ქარიშხლისა და წყალდიდობის შედეგების ერთობლივი შეფასება“. შემდგომი ორი კვირის განმავლობაში ერთობლივი შეფასების ჯგუფმა ჩაატარა საელექტრონული შეფასება, ინტერვიუები დაინტერესებულ მხარეებთან და ფოკუს-ჯგუფებთან, შეგროვდა მონაცემები ზარალის, დანაკარგების, აღდგენის საჭიროებების, პრიორიტეტული ქმედებების (მოკლე, საშუალო და გრძელვადიანი) და კატასტროფის რისკის შემცირების იმ სტრატეგიების

¹⁰ კახეთში სიტუაციის შეფასების ანგარიში 3.

გასაანალიზებლად, რაც უნდა განხორციელდეს დაზარალებული თემების მდგრადი აღდგენის მიზნით. წინამდებარე მოხსენება შეიცავს „ქარიშხლისა და წყალდიდობის შედეგების ერთობლივი შეფასების“ საბოლოო დასკვნებსა და რეკომენდაციებს.

სამთავრობო დახმარების პაკეტის მიმოხილვა

29. სწრაფი რეაბილიტაცია-რეაგირება (ხანგრძლივობა: რამდენიმე დღე): შეკეთდა სახურავები და/ან თემებს გადაეცათ შესაკეთებელი მასალები (დასრულდა)

- დარიგდა ამანათები სურსათით, სადაც შედიოდა: ზეთი, მაკარონი, ბრინჯი, ლობიო (დასრულდა).
- დაზარალებულ ოჯახებს მიეცათ ფულადი კომპენსაცია (დასრულდა), 24 616 000 ლარზე მეტი, 15,3 მილიონი აშშ დოლარი.
- ფერმების მეპატრონეებს დაზიანებული კულტურების მოვლა-შენარჩუნების მიზნით დაურიგდათ ფუნგიციონირები (დასრულდა).
- სტიქით გამოწეულ დაზიანებებთან და დაავადებებთან დაკავშირებული სამედიცინო მომსახურების ხარჯები გასწია სახელმწიფომ (მიმდინარეა).

აღდგენა (ხანგრძლივობა: დღეები/თვეები)

- სოციალური დახმარების გაწევა იმ ოჯახებისთვის, რომლებიც სტიქის შედეგად სოციალურად დაუცველებად იქცნენ (მიმდინარეა).
- აგრარული სესხების პროცენტის გადახდის 1 წლით გადავადება (მიმდინარეობს მსჯელობა).
- სასწავლო გადასახადის 1 წლით შეჩერება (მიმდინარეობს მსჯელობა).

ეროვნულ და საერთაშორისო დონეზე რეაგირება

30. სწრაფი რეაბილიტაცია და რეაგირება (დღეები)

- ECHO: ევროკავშირი საქართველოს წითელი ჯვრის საზოგადოების მეშვეობით ოჯახების დასახმარებლად გამოყოფს 118 000 ევროზე მეტს.

- UNHCR-მა თელავში დაახლოებით 300 პირი უზრუნველყო საჭირო ნივთებით.
- USAID-მა, CARE-მა, World Vision-მა და RDA-მა ჩაატარეს სწრაფი შეფასებები და ინტერვიუები ფოკუს-ჯგუფებთან.
- მსოფლიო ბანკმა იძულებით გადაადგილებულ პირთა ბინების გასარემონტებლად გამოყო 50 000 აშშ დოლარი.
- UNDP-მ გამოყო 100 000 აშშ დოლარი საგანგებო რეაგირების ფარგლებში ადრეული და გრძელვადიანი ადდგენის დონისძიებებისთვის.

ნაწილი II: ზიანისა და ზარალის შეფასება და ზემოქმედება ადამიანის განვითარებაზე

ერთობლივი შეფასების მიზნები

31. საქართველოს მთავრობისაგან მიღებული ოფიციალური თხოვნის პასუხიად გაერო და მსოფლიო ბანკის საქართველოს ოფისი შეთანხმდნენ ერთობლივად ჩატარებინათ საჭიროებების ყოვლისმომცველი შეფასება, რომელსაც უხელმძღვანელებდა საქართველოს მთავრობა და დახმარებას გაუწევდა რამდენიმე პარტნიორი, მათ შორის, სტიქიური უბედურებების შემცირებისა და აღდგენის გლობალური ორგანიზაცია (Global Facility for Disaster Reduction and Recovery - GFDRR). საჭიროებების ერთობლივი შეფასება მიზნად ისახავდა შემდეგ კითხვებზე პასუხის გაცემას:

- რა სოციალურ-ეკონომიკური გავლენა აქვს ძლიერ წვიმას, სეტყვას, ქარიშხალს, ქარბორბალას და ამასთან დაკავშირებულ წყალდიდობებს?
- როგორი იქნება საშუალო და გრძელვადიანი აღდგენისა და რეკონსტრუქციის რეკომენდაციები და საჭიროებები?
- საშუალო და გრძელვადიან მომავალში რამდენად არის შესაძლებელი წყალდიდობებისა და სხვა საფრთხეების რისკის შემცირება და როგორ შეიძლება მათი ზემოქმედების შემცირება სტიქიური უბედურებების ძირითადი რისკის შემცირების მეშვეობით?
- რისგან შედგება აღდგენისა და რეკონსტრუქციის პროცესი?

32. შეფასების ძირითადი მიზნები კონკრეტულად:

- სტიქიური უბედურების სოციალურ-ეკონომიკური ზემოქმედების განსაზღვრა, იმ ზიანისა და ზარალის შეფასება და დირებულების დადგენა, რაც მოჰყვა ნაგებობების, ძირითადი საჯარო სამსახურების დაზიანებას და საჯარო და კერძო სექტორებში სამოქალაქო პროცესების შეფერხებებს;
- თითოეულ სექტორში აღდგენისა და რეკონსტრუქციის საჭიროებების განსაზღვრა, საშუალო და გრძელვადიანი ხარჯების ჩათვლით (დროის განსაზღვრა იცვლება სექტორების მიხედვით, სავარაუდო საშუალო გადად მიიჩნევა 0-12 თვე, ხოლო გრძელ ვადად – 0-3/5 წელი);
- მთავრობისათვის ინფორმაციის მიწოდება, თუ როგორ შეიძლება სხვადასხვა სექტორში ძირითადი სტიქიური უბედურებების მიმართ

- მთავრობისათვის ინფორმაციის მიწოდება აღდგენითი ინფრასტრუქტურის მომზადების შესახებ კონსულტაციების მეშვეობით, რასაც შედეგად მოჰყვება: 1) საჭიროებების სტრატეგიული პრიორიტეტების დასახვა სექტორებში და სექტორებს შორის; 2) მოთხოვნების თანმიმდევრობის განსაზღვრა გეოგრაფიის (რეგიონი, ქალაქი და სხვ.) და დროის (მოკლე, საშუალო და გრძელვადიანი ჩარევა) მიხედვით; 3) საჭიროებების პროგრამირება განხორციელების ვადების, პასუხისმგებელი სამინისტროების, წარმატების ინდიკატორების დადგენით; 4) სტიქიური უბედურებების შემდგომ აღდგენისა და რეკონსტრუქციის გადამკვეთი საკითხების გათვალისწინების უზრუნველყოფა ყველა სექტორში; 5) აღდგენისა და რეკონსტრუქციის საყოველთაო გეგმის შედგენა.

33. შეძლებისდაგვარად მთელი მონაცემები და ანალიზი დაიყო გეოგრაფიული არეალისა და ადამიანების ჯგუფების მიხედვით, გენდერული ანალიზის ჩათვლით, რათა აღდგენისა და რეკონსტრუქციის სამუშაოები უფრო მიზანმიმართული ყოფილიყო. საჭიროებების ერთობლივი შეფასება გეოგრაფიულად მოიცავდა იმ ადგილებს, სადაც 2012 წლის 19 ივლისის სეტყვამ/ქარიშხალმა და ძლიერმა წვიმამ გადაიარა, კერძოდ: კახეთის რეგიონს (თელავის, საგარეჯოს, ახმეტის, ლაგოდეხის გამგეობები); მცხეთა-მთიანეთის რეგიონსა და სამცხე-ჯავახეთს (ახალციხის, ასპინძის, ნინოწმინდისა და ახალქალაქის გამგეობები).

მეთოდოლოგია

34. საჭიროებების ერთობლივ შეფასებაში თავმოყრილია მთავრობისა და მისი პარტნიორების მიერ ჩატარებული სხვადასხვა სახის ეროვნული შეფასებები, ზიანისა და ზარალის რაოდენობრივი შეფასება, დაზარალებული ადამიანების ფოკუს-ჯგუფებთან დისკუსიების, ცალკეულ სააგენტოებთან ცენტრალურ, რეგიონულ და ადგილობრივ დონეზე შეხვედრების, დაზარალებულ მოსახლეობასთან ჩატარებული საკონსულტაციო შეხვედრების, აგრეთვე ინტენსიური საველე ვიზიტების თვისებრივ მაჩვენებლებს. შეფასების დროს გამოვლენილ საჭიროებებზე, აღდგენისა და რეკონსტრუქციის მსოფლიოში აღიარებულ მმართველ პრინციპებზე და მთავრობისა და ძირითადი პარტნიორების არსებულ პროგრამულ ინტერვენციაზე დაყრდნობით საჭიროებების ერთობლივი შეფასების გუნდმა აღდგენისა და რეკონსტრუქციის პროგრამის შესამუშავებლად და განსახორციელებლად შექმნა აღდგენის გეგმა.

35. შეფასებული სექტორებია: სოფლის მეურნეობა და საარსებო სახსრები, წყალდიდობის ზემოქმედების შერბილების ინფრასტრუქტურა, საცხოვრებელი შენობები, წყალმომარაგება და კანალიზაცია, ტრანსპორტი და ენერგეტიკა, საგანმანათლებლო და სპორტული ნაგებობები, ჯანმრთელობა და სოციალური დაცვა. ამასთან, გათვალისწინებულ იქნა გადამკვეთი საკითხებიც: კატასტროფების რისკის შემცირება, კლიმატის ცვლილების ადაპტაცია; გენდერი და მოწყვლადი ადამიანები. ეროვნულ დონეზე შედარებით მცირე ზემოქმედების გამო და მთავრობის მოთხოვნის შესაბამისად, გუნდს არ ჩაუტარებია მაკროეკონომიკური ანალიზი, ვინაიდან პროგნოზირებული ზემოქმედება მშპ-ზე უმნიშვნელო იქნება.

ზიანისა და ზარალის შეჯამება სექტორების მიხედვით

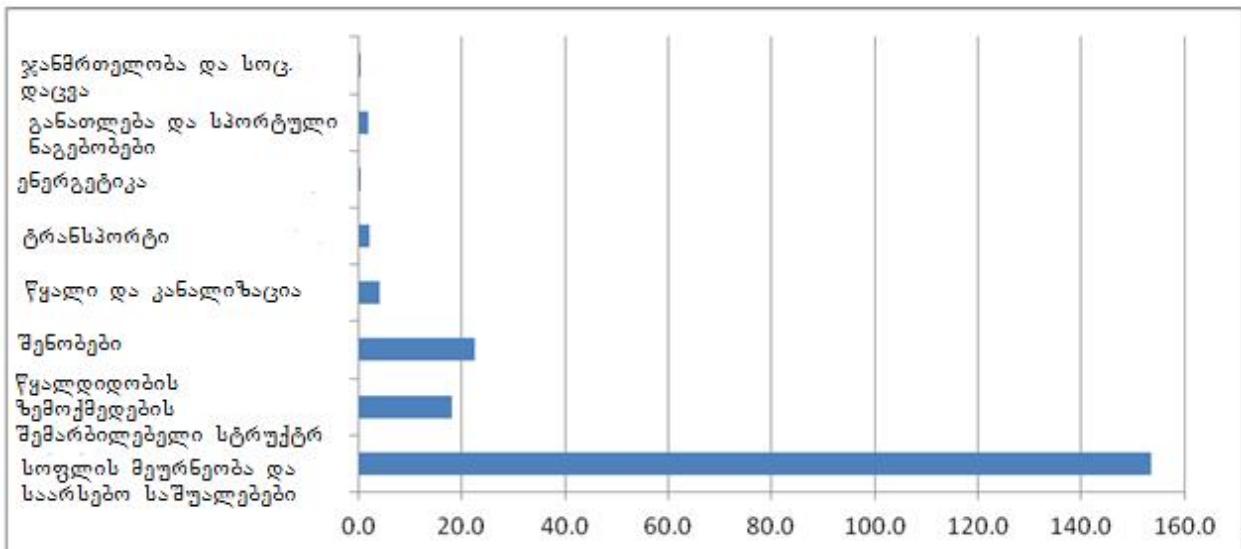
36. ეკონომიკური ზემოქმედება, ფიზიკური დაზიანებისა და ფინანსური ზარალის ჩათვლით, მნიშვნელოვნად მაღალი იყო: 202,3 მილიონი ლარი (123 აშშ დოლარი). ზარალი ზიანს სამჯერ აღემატებოდა, ხოლო კერძო სექტორის ეკონომიკური ზარალი საჯარო სექტორისას – ათჯერ. მთლიანობაში ნათესების 18,500 ჰა დაზიანდა, ამათგან ძირითადად მაღალი ღირებულების მქონე სავარგულები (ანუ ხილისა და ბოსტნეულის ნარგავ-ნათესები), რამაც დაახლ. 20 000 ფერმერი დააზარალა. სერიოზულად დაზიანდა 5 225 საცხოვრებელი სახლი და მრავალბინიანი შენობა, მათ შორის კოლექტიური ცენტრი, რომელშიც იძულებით გადაადგილებულ პირთა 75 ოჯახი ცხოვრობდა; დაზიანდა: 30 სკოლა და საბავშვო ბადი, რამაც დააზარალა 4 442 ბავშვი; პირველადი ჯანდაცვის 8 დაწესებულება, რომლებიც დაახლ. 19 500 მოსახლეს ემსახურებოდა; წყალსადენები, ნაპირები, გზები და ელექტრომომარაგების სისტემის ხაზები, რომლებიც ამარაგებს მუნიციპალურ ინფრასტრუქტურას.

ცხრილი 1: საქართველოში 2012 წლის ქარიშხლითა და წყალდიდობით გამოწვეული გეონომიკური ზემოქმედების შეჯამება (მილიონი ლარი)

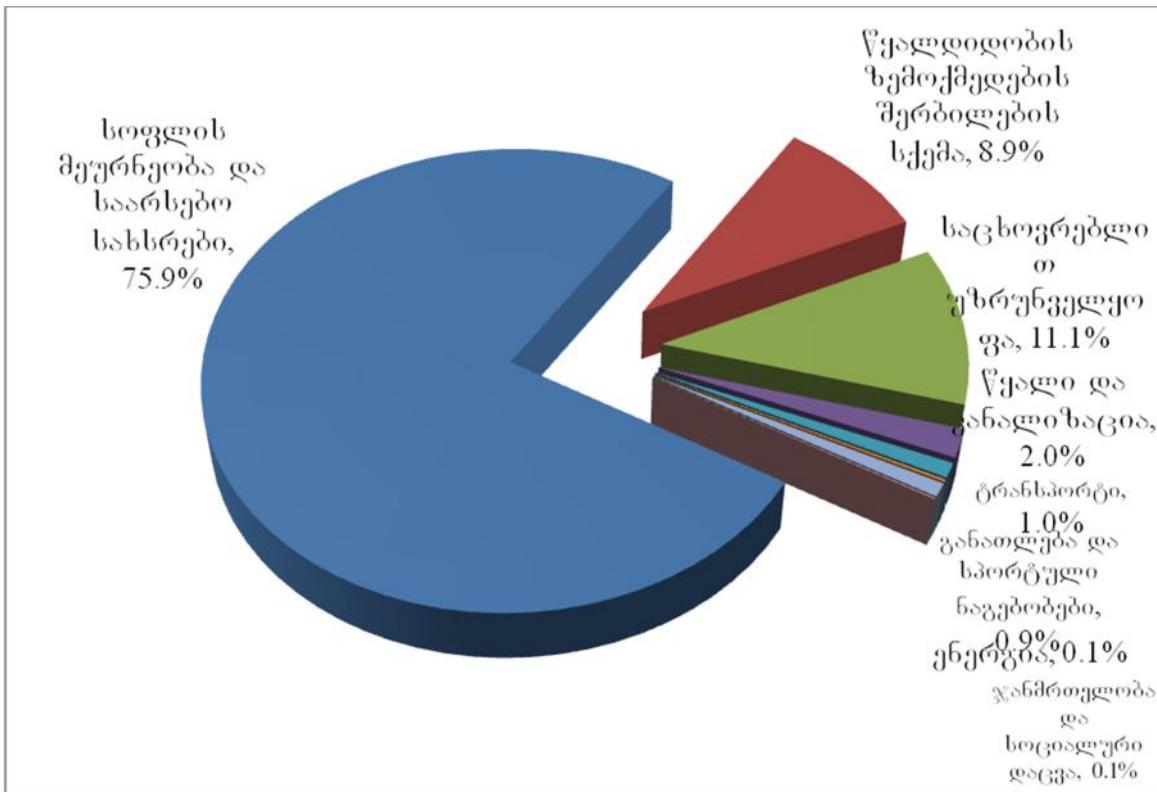
სექტორი	ქვესექტორი	ეკონომიკური ზემოქმედება			საკუთრება სექტორების მიხედვით	
სარმოება	სოფლის მეურნეობა და საარსებო სახსრები	ზიანი	ზარალი	ჯამი	საჯარო	კერძო
წყალდიდობის ზემოქმედების შეჯამება	სოფლის მეურნეობა და საარსებო სახსრები	24	129,5	153,5	0	153,5
	წყალდიდობის ზემოქმედების	8	10	18,0	10,7	7,3

	შერბილება					
ინფრასტრუქტურა	საცხოვრებელი შენობები	18,4	4,05	22,4	2,4	20
	წყალი და კანალიზაცია	2,1	1,9	4,0	4,0	0
	ტრანსპორტი	1,3	0,8	2,1	2,1	0
	ენერგეტიკა	0	0,3	0,3	0,3	0
სოციალური	საგანმანათლებლ ო და სპორტული ნაგებობები	1,9	0	1,9	1,9	0
	ჯანმრთელობა და სოციალური დაცვა	0,1	0,01	0,1	0,1	0,0
	სულ მიღიონი ლარი	55,7	146,6	202,3	19,4	182,9
	სულ მიღიონი აშშ დოლარი	34,8	91,6	126,4	12,1	114,3

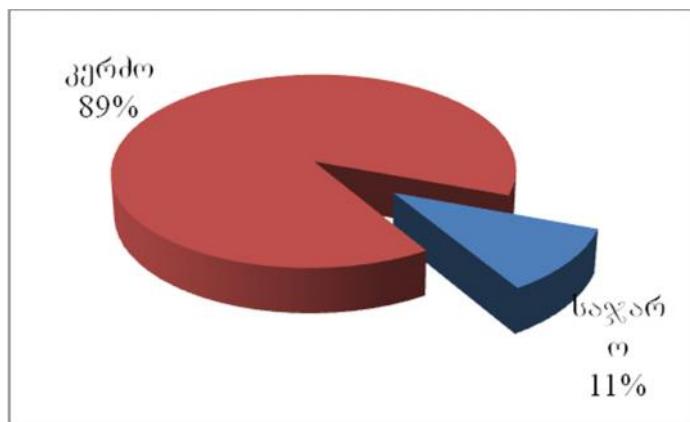
დიაგრამა 3. საქართველოში 2012 წლის ქარიშხლით და წყალდიდობით გამოწვეული ეკონომიკური ზემოქმედების შეჯამება (მილიონი ლარი)

ლიაგრამ 4: საქართველოში 2012 წლის ქარიშხლით და წყალდიდობით გამოწვეული ეკონომიკური ზემოქმედების შეჯამება (პროცენტი)

დიაგრამა 5. ეკონომიკური ზემოქმედების განაწილება საკუთრების მიხედვით (საჯარო ოუკერძო)

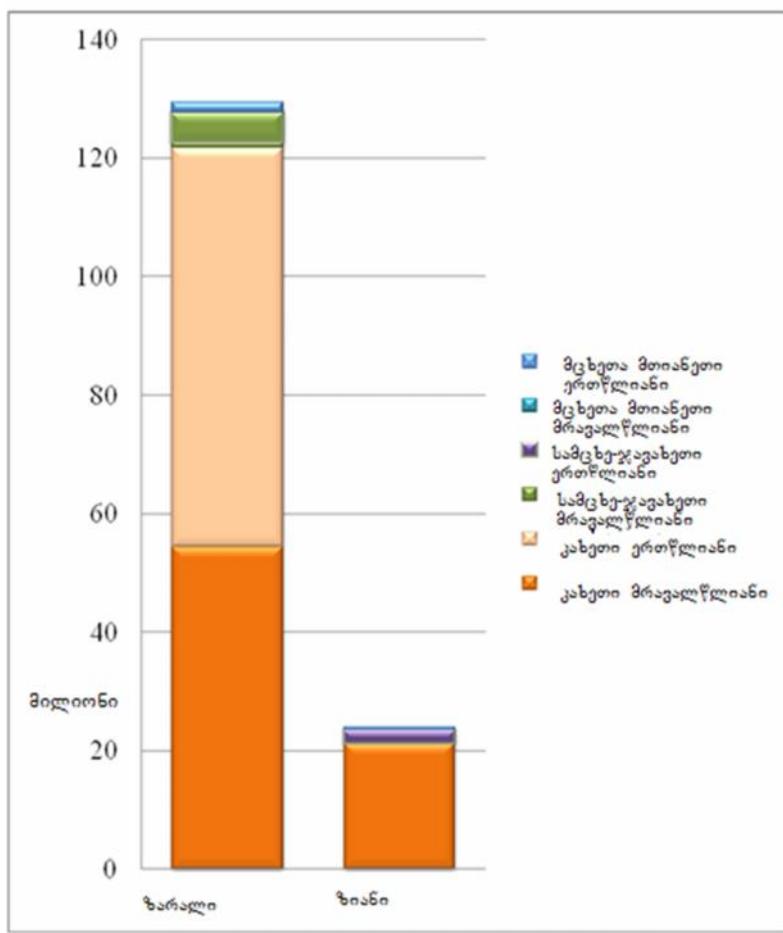

37. სოფლის მეურნეობის სექტორისათვის მიყენებული ზარალი შეფასდა 129,4 მილიონ ლარის (78,4 მილიონი აშშ დოლარი) ოდენობით. ზარალის უდიდესი ნაწილი კახეთზე მოდიოდა (დაახლ. 94%). მრავალწლიან და ერთწლიან ნათესებს შორის განაწილება არის 5347. ეს მონაცემები დაფუძნებულია

ადგილობრივი გამგეობის მიერ მოწოდებულ გამოთვლებზე, რომელიც მოიცავდა ინფორმაციას დაზიანებული პექტრების, სუფთა მოგებისა და დატბორილი და დასეტყვილი ტერიტორიების ღირებულების ცვალებადი მაჩვენებლების შეფასებას. ეს მონაცემები შეუდარდა CARE-ს, USAID-ის და სხვათა მონაცემებს.

38. ზიანის მთლიანი დონე შეფასდა 24 მილიონ ლარად (14,5 მილიონი აშშ დოლარი), რომლის უდიდეს ნაწილს, 16,4 მილიონ ლარს, შეადგენს ატმის ნარგავების დაზიანებული ტერიტორიის 60 %-ის ხელახლა გაშენება, თუმცა აგრეთვე მოიცავს ყველაზე მეტად დაზიანებული ვაზის ნარგავების 5 %-ის განახლებას და კარტოფილის დაზიანებული ნათესების ჩანაცვლებას (2,8 მილიონი ლარი). მთლიანობაში ქარიშხალმა 153,5 მილიონი ლარის (93 აშშ დოლარი) ზიანი მიაყენა საქართველოს სოფლის მეურნეობას.

დიაგრამა 6. ზარალისა და ზიანის შეფასება რეგიონებისა და ერთწლიანი და მრავალწლიანი ნათესების მიხედვით

39. წყალდიდობის საწინააღმდეგო მთელი ინფრასტრუქტურა ათწლეულების წინ აშენდა. მდინარეების ნაპირების მოვლის ღონისძიებები წლების მანძილზე არ ჩატარებულა და ამის შედეგია ის, რომ ყველა მდინარე სავსეა ქვა-დორდითა და ლამით. ძლიერმა წვიმებმა მდინარეებში წყლის მატება, მათი ნაპირებიდან

გადმოსვლა და შესაბამისად დიდი წყალდიდობა გამოიწვია. მდინარეების წყალუხვობამ სერიოზული ზიანი მიაყენა მდინარის ნაპირების გასამაგრებელ ნაგებობებს (დამბებს, ნაპირსამაგრებს, გაბიონებს). მდინარეების ნაპირებზე წყალდიდობამ დაზიანა სახლები, სასოფლო-სამეურნეო საგარეულები და ქალაქების ინფრასტრუქტურა.

40. მთლიანად დაზიანდა 5,039 სახლი. დაზიანებული მრავალსართულიანი საცხოვრებელი სახლების რაოდენობაა 216. ამ სექტორში სრული ზიანი და ზარალი იყო 22,43 მილიონი ლარი. ქარიშხელით მიყენებული ყველაზე დიდი ზარალი აღინიშნა კახეთის რეგიონის 35 დასახლებაში. დაზიანდა დაახლ. 3 187 კერძო სახლი და 101 მრავალსართულიანი შენობა, რომელთაგან 801 სახლს აქეადა კრამიტის სახურავი. სამცხე-ჯავახეთის რეგიონში დაზიანდა დაახლ. 1, 836 კერძო სახლი და 115 მრავალსართულიანი შენობა, აქედან 200 სახლი მძიმედ დაზიანდა. მცხეთა-მთიანეთის რეგიონში დაზიანდა თიანეთის 16-მდე სახლი. ყველაზე მეტად დაზიანდა სახურავები, წყალსადინარი დარების ჩათვლით, რომლებიც ძლიერმა ქარმა წაიღო.

41. ასევე დაზიანდა იძულებით გადაადგილებულ პირთა საცხოვრებელი ორი კოლექტიური ცენტრი თელავში, სადაც 75 ოჯახი (100 ადამიანი) ცხოვრობდა. დაზიანდა მრავალსართულიანი შენობების სახურავები, აგრეთვე საცხოვრებელი ფართებიც.

42. თელავის წყალმომარაგებისა და კანალიზაციის სექტორისათვის მიყენებული ზიანი და ზარალი შეიძლება შეფასდეს, როგორც მძიმე, სოფლად კი, სადაც სტიქიამდე უფრო სუსტად განვითარებული ინფრასტრუქტურა იყო, ზიანი და ზარალი შედარებით ნაკლებია. ყველაზე დიდი ზიანი მიაღება თელავის წყალსადენის სათავო ნაგებობის (წყალსაქახი) სისტემას და ქალაქის წყალმომარაგების მთავარ მილს. თელავში სტიქიური უბედურებიდან დაახლოებით ერთი თვის თავზეც მოსახლეობას წყალი შეზღუდულად მიეწოდება, დღეში მხოლოდ 5-7 საათით, რამაც კიდევ უფრო მეტად დააზარალა მოსახლეობა და ბიზნესი. წყალმომარაგებისა და კანალიზაციის სისტემებისათვის მიყენებული სრული ზიანი და ზარალი შეადგენს 4,04 მილიონ ლარს.

43. წყალდიდობის ზემოქმედება კახეთის საგზაო ქსელზე ფასდება, როგორც ზომიერი. ძირითად საგზაო ქსელზე მნიშვნელოვან დაზიანებას ადგილი არ ჰქონია. ვაზიანი-გომბორი-თელავის გზა, რომელიც მეწყერებისაგან ყველაზე მეტად ზიანდება ხოლმე, ძლიერმა წვიმამ და წყალდიდობამ დიდად არ დააზიანა. თუმცა უნდა ითქვას, რომ გზის გასწვრივ ფერდობების ჩამოშლა და ქვათაცვენის მატება, მეწყერის მატება ან არსებული მეწყერების ჩამოშლა არ აღრიცხულა. წყლის ნაკადებმა აგრეთვე დააზიანა ზოგიერთი ადგილობრივი და შიდა გზა. რამდენიმეგან სანიაღვრე მილმა წყლის მომატებული ნაკადი ვერ

გაატარა, დაეცო და ამის გამო დაზიანდა სანაპიროები. წყალდიდობამ აჩვენა, რომ გზების დაზიანების თავიდან ასაცილებლად და ჩამოშლილი ნაპირების გამო მიყენებული ზარალის შესამცირებლად საჭიროა დამატებითი ნაპირდაცვითი ზომების გატარება. ამასთან ერთად საჭიროა წყალდიდობით დაზიანებული სანიაღვრე მიღების გაწმენდა და/ან შეცვლა. სრული ზიანი და ზარალი შეადგენს 2,1 მილიონ ლარს.

44. სტიქიის გავრცელების ტერიტორიებზე დაზიანდა სკოლამდელი და სასკოლო დაწესებულებები: 39 საბავშვო ბაღიდან განსაკუთრებით დაზიანდა 17, რომლებიც სკოლამდელი ასაკის 1,232 ბავშვს ემსახურება; ხოლო 39 სკოლიდან – 13 სკოლა, სადაც სკოლის ასაკის 3,120 ბავშვს დაემუქრა საფრთხე, რომ ახალ სასწავლო წელს ვერ დაიწყებენ. სტიქიამ ასევე სერიოზულად დააზიანა პროფესიული განათლების ცენტრი და ოელავის უნივერსიტეტი (1,800 სტუდენტი). სერიოზული ზიანი მიადგა აგრეთვე ოელავის სპორტულ ნაგებობებს. მთლიანი ზიანი და ზარალი შეადგენს 1,86 მილიონ ლარს.

45. ჯანმრთელობის დაცვის სექტორის ინფრასტრუქტურის ზიანი და ზარალი წარმოადგენს საზოგადოებრივი ჯანდაცვის 8 ცენტრისათვის მიყენებულ სხვადასხვა ხარისხის დაზიანებებს. საზოგადოებრივი ჯანდაცვის ყველა დაწესებულების შენობა გადახურული იყო აზბესტის ფილებით (შიფერით); მათი გამოცვლა საჭირო იყო რაც შეიძლება მალე. ჩვეულებრივ აზბესტის გადახურვა, რომელიც კარგ მდგომარეობაშია, ჯანმრთელობისათვის სერიოზულ საფრთხეს არ წარმოადგენს, მაგრამ იმ შემთხვევაში, თუ აზბესტის შემცველი გადასახური მასალა დაზიანდა ან გაფუჭდა, აზბესტის ბოჭკოები შეიძლება ჰაერში გაიფანტოს. 8 პოლიკლინიკიდან მხოლოდ ორია სათანადოდ აღჭურვილი საჭირო აპარატურით, მაგალითად, ელექტროკარდიოგრამის აპარატით. დაზიანდა ელექტროკარდიოგრამის 1 აპარატი; საზოგადოებრივი ჯანდაცვის ზოგ დაწესებულებაში განადგურდა პაციენტების ისტორიები. მთელი ზიანი და ზარალი შეადგენს 0,15 მილიონ ლარს.

ნაწილი III: აღდგენისა და რეკონსტრუქციის გეგმა

შესავალი

46. შევასების ამ ნაწილში წარმოდგენილია აღდგენითი და რეკონსტრუქციის სამუშაოების ჩამონათვალი, რომლებიც საჭიროა დაზარალებული პირებისა და ოჯახების ცხოვრების გასაუმჯობესებლად, აგრეთვე სტიქიამდელი ეკონომიკური დონის მისაღწევად, ფერმების რეაბილიტაციის, დანგრეული ინფრასტრუქტურის აღდგენა-აშენებისა და სერვისების აღდგენისათვის. აღდგენა და რეკონსტრუქცია ეფუძნება პრინციპს „გაშენოთ ხელახლა უკეთესად“, რაც უზრუნველყოფს დაზიანებული შენობების ისე განახლებას, რომ მომავალში სტიქიის დროს ან კლიმატის ცვლილების პირობებში რისკი იყოს შემცირებული.

47. სტიქიური უბედურებების ზემოქმედებამ შეიძლება გრძელვადიან პერსპექტივაში ქვეყნისა და მოსახლეობის განვითარების უკან დახევა გამოიწვიოს, მაგრამ ამავე დროს ის შეიძლება ქმნიდეს საშუალებას განვითარების როული და მოძველებული პრობლემატური საკითხების გადასაწყვეტად. მას შემდეგ, რაც მოხდა ძლიერი ქარიშხელისა და წყალდიდობის ზემოქმედების ლოკალიზება, საქართველოში ზოგადად გააცნობიერეს ის რისკები, რომლებიც უკავშირდება სტიქიურ უბედურებებსა და კლიმატის ცვლილებას და რომლებიც მხედველობაშია მისაღები, როგორც სიღარიბის საყოველთაო შემცირებისა და ეკონომიკური ზრდის შემადგენელი ნაწილი.

48. აღდგენის გეგმა აწესებს სტრატეგიას, რომელიც განსაზღვრავს და პრიორიტეტებს ანიჭებს აღდგენისა და რეკონსტრუქციის მოთხოვნებს, რაც მოსახლეობას აღმშენებლობაში დაეხმარება. აღდგენის გეგმები იქმნება არსებული სამთავრობო სახელმძღვანელო დოკუმენტაციის საფუძველზე, რათა დადგინდეს: 1) სტრატეგიული პრიორიტეტები, 2) ეფექტური აღდგენითი პროცესის ძირითადი დასაყრდენები; 3) დაზარალებული სექტორისათვის აუცილებელი დონისძიებები, რომელთაც შეუძლიათ დააჩქარონ აღდგენითი პროცესი მოკლე, საშუალო და გრძელ ვადებში; 4) სახელმძღვანელო პრინციპები აღდგენისა და რეკონსტრუქციისათვის და 5) სამუშაოები კოორდინაციისა და მონიტორინგის განსახორციელებლად. აგრეთვე თითოეული სექტორისათვის განისაზღვრა ის ქმედებები, რომელთაც შეუძლიათ ხელი შეუწყონ განვითარების მორგებად კურსს (განსაკუთრებით საქართველოში მიმდინარე კლიმატის ცვლილებების პირობებში), და ჩართეს აღდგენისა და რეკონსტრუქციის გეგმაში, რომელიც წარმოდგენილი იყო, როგორც მდგრადი განვითარების მიღწევის საშუალება.

49. საქართველოს გაცხადებული აქს, რომ ის უნდა გახდეს „წარმატებული, მდიდარი და ერთიანი საქართველო, სადაც ყველა მოქალაქე უზრუნველყოფილი იქნება სათანადო საცხოვრებელი გარემოთი და ყველას მიეცემა საშუალება

გახდეს მსოფლიო საზოგადოების წარმატებული და პატივცემული წევრი¹¹. ამ ხედვის რეალიზაციისაკენ სვლის ტემპი კახეთში, სტიქიური უბედურების ზონაში, 19 ივნისის მომხდარი ძლიერი ქარიშხლისა და წყალდიღობის ზემოქმედებით შეიძლება შენელდეს, თუ არ ჩატარდება აღდგენისა და რეკონსტრუქციის კოორდინირებული და მიზანმიმართული ქმედებები. ადსანიშნავია, რომ სტრატეგიული დაგეგმვისა და პროგრამირების წინა მცდელობების შედეგად ამისათვის საქართველოს მთავრობას სექტორებისათვის აქვს სპეციფიკური გეგმები.¹² სტიქიური უბედურებით გამოწვეული აღდგენის მოთხოვნების დაკმაყოფილებით საქართველოს მთავრობა და მისი პარტნიორები შეძლებენ განვითარების მიზნების მისაღწევად პროგრესის ტემპის გაძლიერებას, ხოლო რისკის შემცირებისა და კლიმატური ცვლილებების გათვალისწინებით – შემგუებლური განვითარების უზრუნველყოფას.

აღდგენისა და რეკონსტრუქციის სტრატეგია

50. აღდგენისა და რეკონსტრუქციის თანმიმდევრული სტრატეგიის განხორციელება ხელს შეუწყობს დაზარალებული რეგიონების მოდერნიზაციას და მოსახლეობის საცხოვრებელი პირობების გაუმჯობესებას. ვინაიდან ქარიშხალი არცთუ იშვიათი მოვლენაა, მსგავსი საფრთხეები კვლავაც შეიძლება განმეორდეს, თუ რისკის შესამცირებლად სათანადო ზომები არ იქნება მიღებული. მომავალში, შესუსტებისათვის საჭირო სტრუქტურულ ზომებთან ერთად, სტიქიური უბედურების ზემოქმედების შემცირება მოითხოვს მმართველობის ისეთი მნიშვნელოვანი ასპექტებისადმი უურადღების გამახვილებას, როგორებიცაა მიწათსარგებლობის დაგეგმვა, მშენებლობა, წყლის რესურსების მართვა, გარემოს დაცვა და კატასტროფების რისკის შემცირება.

სტრატეგიული პრიორიტეტები

¹¹ საქართველოს მთავრობის სტრატეგიული „10-პუნქტიანი გეგმა“ მოდერნიზაციისა და დასაქმებისათვის 2011-2015 წწ., გვ. 1.

¹² იხ. საქართველოს მთავრობის სტრატეგიული „ათაუნქტიანი გეგმა“ მოდერნიზაციისა და დასაქმებისათვის 2011-2015 წწ., ათასწლეულის განვითარების მიზნები, ერთიანი საქართველო სიდარიბის გარეშე და სპეციფიკური გეგმები სექტორების მიხედვით. სოფლის მეურნეობის სტრატეგიასთან დაკავშირებული ღონისძიებები 2012 -2022 და ა.შ.

51. 19 ივლისის ძღიერი ქარიშხლისა და წყალდიდობისაგან დაზარალებულთა საჭიროებების დასაკმაყოფილებლად საჭიროა აღდგენისა და რეკონსტრუქციის ეფექტიანი, შედეგებზე ორიენტირებული პროგრამა. აღდგენისა და რეკონსტრუქციის პროგრამის მომზადების დროს სახელმძღვანელოდ აღებული უნდა იყოს სტრატეგია, რომელიც დააჩქარებს მთავრობის მიერ დასახული ისეთი სტრატეგიული პრიორიტეტებისაკენ სწრაფვას, როგორებიცაა ეკონომიკის ზრდა უფრო მეტი და უფრო მაღალანაზღაურებადი სამუშაო ადგილებით და მოქალაქეების სოციალური მდგომარეობის გაუმჯობესება.¹³ ამ სტრატეგიული პარამეტრების ფარგლებში მოკლე, საშუალო და გრძელვადიანი აღდგენითი საქმიანობის განვითარებისა და პრიორიტეტების მინიჭებისათვის წარმოდგენილია 5 ძირითადი პრინციპი, რომელიც დაყრდნობაც დაეხმარება მდგრადი განვითარების დაჩქარებას და გრძელვადიანი განვითარებისათვის ბუნებრივი კატასტროფებით გამოწვეული საფრთხის მინიმუმამდე დაყვანას.

52. ეს ძირითადი პრინციპები მოიცავს შემდეგს:

- სტიქიური უბედურების გამოყენება უფრო მდგრადი სოფლის მეურნეობის შესაქმნელად, რომელსაც მოდერნიზაციისა და კონკურენტუნარიანობის სტიმულირების საშუალება ექნება.
- სტიქიური უბედურებით დაზარალებული ბაგშვებისა და ახალგაზრდების მაღალი ხარისხის განათლების, სასწავლო მასალებისა და უსაფრთხო საგანმანათლებლო ინფრასტრუქტურის ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა.
- სტიქიით დაზარალებული, მოწყვლადი ჯგუფების, მათ შორის იძულებით გადაადგილებული პირებისა და ქალების დაცვის უზრუნველყოფა და აღდგენითი ღონისძიებების განხორციელება.
- მაღალი ხარისხის ხელმისაწვდომი და მოდერნიზებული ჯანდაცვისა და სოციალური მომსახურების მიწოდება სტიქიური უბედურების შედეგად დაზარალებული ყელა ადამიანისათვის.
- ეკონომიკური ზრდისა და საცხოვრებელი პირობების ხელშეწყობის მიზნით მუნიციპალური ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება.
- საქართველოს ბუნებრივი რესურსების ეფექტური გამოყენება, გარემოს დაცვა და სტიქიური უბედურებების შეძლებისდაგვარად შემცირება.

¹³ უფრო მეტი და უფრო მაღალანაზღაურებადი სამუშაო ადგილების შექმნა, ვინაიდან დასაქმება და ზრდის მაღალი ტემპის მქონე ეკონომიკის შემობრუნება უპირველესი ამოცანაა როგორც ეკონომიკის, ისე სოციალური პოლიტიკისათვის; 2) ჩვენი მოქალაქეების სოციალური მდგომარეობის გაუმჯობესება (ჯანმრთელობის დაცვისა და სოციალური დახმარების გაუმჯობესების ჩათვლით).

ძირითადი პრინციპი 1. სტიქიური უბედურების გამოყენება უფრო მდგრადი სოფლის მეურნეობის შესაქმნელად, რომელსაც მოღრინიზაციისა და კონკურენტუნარიანობის ხტიმული საშუალება ექნება.

53. სოფლის მეურნეობა და დახმარებები. ყველაზე მეტად დაზარალებული სექტორი იყო სოფლის მეურნეობა, რადგან 20 000-ზე მეტმა მცირე ფერმერმა გადაიტანა სტიქიური უბედურების შემოტევა. ზოგ მათგანს ალბათ ატამისა და ვაშლატამას ხელახლა დარგვა მოუნდება, სხვებმა შეიძლება გადაწყვეტონ ერთწლიანი კულტურების მოყვანა, რაც ნაკლებ სარისკო ინვესტიციას წარმოადგენს. ამ ტიპის ცვლილებები ქმნის შესაძლებლობებს სოფლის მეურნეობის სექტორში ცვლილებების გატარებისათვის და შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ფერმერთა საქმიანობის მოდერნიზაციისა და კომერციალიზაციის სტიმულირებისათვის, რაც, თავის მხრივ, გამოიწვევს საქართველოს სოფლის მეურნეობის კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას.

პრიორიტეტული ქმედებები

54. მოკლევადიანი – საკომპენსაციო პაკეტები, რომლებიც დაზარალებულმა მეურნეობებმა მიიღეს, შეიძლება დაეხმაროს ფერმერების კომერციულ სურვილებს, რომ თანამედროვე ტექნოლოგიებისა და გაუმჯობესებული ტექნიკის გამოყენებით მოახდინონ ინვესტიციება და გააფართოვონ მეურნეობა. დაზიანებული ნათესების გასაახლებლად საჭირო თესლის დეფიციტი ასევე შეიძლება იქცეს სტიმულად სანაშენე მეურნეობებისა და საჩვენებელი/სასწავლო ცენტრების რაც შეიძლება მაღლ ჩამოყალიბებისთვის. ასეთ მეურნეობებსა და ცენტრებში გამოიყვანენ მაღალმოსავლიან და მაღალეფექტურ ჯიშებს, ჩატარებენ თანამედროვე ტექნოლოგიების დემონსტრირებასა და გამოყენებას. სოფლის მეურნეობის სექტორში მოდერნიზაციისა და კომერციალიზაციის დაჩქარების მცდელობებს თან უნდა ახლდეს ტრენინგები და დამატებითი დახმარება ყურძნის, ატმისა და ვაშლატამას რეაბილიტაციის საქმეში, მოსავლის დაზღვევა და დივერსიფიკაცია (დანართში 1 მოცემულია მოკლევადიანი აღდგენითი სამუშაოების მოთხოვნების პოლიტიკა და განხორციელების ვარიანტები).

55. საშუალო და გრძელ ვადებში უნდა შემოწმდეს სოფლის მეურნეობის სექტორის რისკები, რაც აისახება რისკის შეფასებისა და მართვის გეგმაში. ამჟამად ყველაზე მნიშვნელოვანია სარწყავი სისტემის, სანიაღვრე და სადრენაჟე სისტემების რეაბილიტაცია თუ შექმნა, რათა ხელი შეეწყოს მეურნეობების პროდუქტიულობისა და ეფექტურობის ამაღლებას და კლიმატის ცვლილებისადმი ადაპტაციის გაძლიერებას. არსებულ ვითარებაში, როდესაც ფერმერებს არაერთგვაროვნად ესმით მოსავლის დაზღვევა (მრავალი გლეხი სკეპტიკურად არის განწყობილი დამზღვევის მიერ ზარალის ანაზღაურების

მიმართ), გასათვალისწინებელია ხელმისაწვდომი და საიმედო დაზღვევის შესახებ ინფორმაციის მიწოდება, რაც გლეხებს მისცემს საშუალებას, რომ უფრო წინდახედულად გაუმკლავდნენ მათ ცხოვრებაზე სტიქიის ზემოქმედებას.

ძირითადი პრინციპი 2. სტიქიური უბედურებით დაზარალებულ ბაგშეებისა და ახალგაზრდების მაღალი ხარისხის განათლების, ხასწავლო მასალებისა და უსაფრთხო საგანმანათლებლო ინფრასტრუქტურით¹⁴ და ამდენად პრიორიტეტულია სკოლების რეაბილიტაცია-აღდგენა. ძლიერმა ქარიშხალმა მძიმედ დააზიანა 17 საბავშვო ბაღი და 13 სკოლა – შენობების სახურავები, საკლასო ოთახები და, ზოგ შემთხვევაში, სათამაშო მოედნები და სპორტული ნაგებობებიც, რამაც 4 442 ბავშვისათვის სასწავლო წლის დროულად და უსაფრთხოდ დაწყება სათუო გახადა. ამასთან ერთად ძალიან მნიშვნელოვანი გახდა სკოლის დანაგვიანებული ეზოებიდან აზბესტის დაზიანებული გადასახური მასალის უსაფრთხოდ გატანა და გადაყრა. 2005 წლის შემდეგ სკოლების რეაბილიტაციისა და მართვის პასუხისმგებლობა ორ განსხვავებულ სააგენტოს შორის ნაწილდება: მუნიციპალური მმართველობა პასუხს აგებს საბავშვო ბაღებსა და სკოლამდელ დაწესებულებებზე, ხოლო განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო – სკოლებზე. ეს გარემოება ართულებს და ანელებს აღდგენის პროცესს, რადგან ადგილობრივ მმართველობებს ხშირად ნაკლები ფინანსური რესურსები და მმართველობითი შესაძლებლობები აქვთ და ხშირად იძულებული არიან, რომ ადგილობრივი ფინანსები სხვა უფრო მნიშვნელოვან პრიორიტეტებზე გადაანაწილონ, მაგალითად, როგორიცაა, საცხოვრებლით უზრუნველყოფა, ინფრასტრუქტურა და სოფლის მეურნეობა. ამჟამად განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო ახორციელებს სკოლების რეაბილიტაციას, რომ რაც შეიძლება მაღე გაიხსნას; ამასთანავე უნდა აღინიშნოს, რომ მიუხედავად დიდი მოთხოვნისა, არ არის ცნობილი საბავშვო ბაღებისა და სკოლამდელი დაწესებულებების განახლების პროცესის დასრულების ვადები.

57. სტიქიამდე კახეთში საბავშვო ბაღებით სარგებლობა 20%-ით ჩამოუვარდებოდა საშუალო ეროვნულ მაჩვენებელს, რაც გამოწვეულია სოფლებში ახლოს მდებარე დაწესებულებების არარსებობით. ადგილობრივი

¹⁴ ერთიანი საქართველო სიდარიბის გარეშე.

მოსახლეობის 70-80 %-ისთვის უდიდეს პრობლემას წარმოადგენს სკოლამდელი დაწესებულებების (საბავშვო ბაღი), დაწყებითი სკოლებისა და საშუალო განათლების ხელმისაწვდომობა, რადგან სახელმძღვანელოების, ტანსაცმლისა და სწავლის ხარჯების დაფარვა ემთხვევა იმ პერიოდს, როდესაც ოჯახებს დაზიანებული საცხოვრებელი გარემოს აღდგენა უწევთ. ახლომდებარე სკოლების ნაკლებად ხელმისაწვდომობამ, ოჯახის ფინანსურ სირთულეებთან ერთად, შეიძლება გამოიწვიოს საბავშვო ბაღებისა და სკოლებში ბავშვების რაოდენობის კლება, რამაც შესაძლოა სამომავლოდ ცუდი შედეგები გამოიღოს – ეს აისახება ბავშვების განათლებაზე და ამასთან დედებს არ მიეცემათ საშუალება ოჯახს გარეთ იმუშონ და ფინანსურად მძიმე პერიოდში დამატებითი შემოსავალი მიიღონ.

პრიორიტეტული ქმედებები

58. მოკლევადიანი – უმთავრესი პრიორიტეტები, რომელთა განხორციელებაც მომდევნო სამი თვის მანძილზე უნდა დასრულდეს არის დაზიანებული სკოლების რეაბილიტაცია, სახურავებისა და ფანჯრების შეკეთება და აზბესტის დაზიანებული სახურავების უსაფრთხოდ გატანა. ამ სამუშაოების სავარაუდო ლირებულება 1,8 მილიონი ლარია. მართალია, განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო ამ მიზნის განხორციელებას ცდილობს, მაგრამ მუნიციპალურ ხელისუფლებებს ესაჭიროებათ დამატებითი ფინანსური და ინსტიტუციური დახმარება დაზიანებული საბავშვო ბაღების რეაბილიტაციისათვის, რათა ეს დაწესებულებები ბავშვებისათვის უსაფრთხო გახდეს და დროულად გაიხსნას.

59. აგრეთვე განსახილებია აღდგენის პერიოდში სკოლის ხელმისაწვდომობის საკითხი. რეგიონის დაზარალებული და შეჭირვებული ოჯახები საუკეთესო შემთხვევაში მომავალ წელს უნდა გათავისუფლდნენ სკოლამდელ დაწესებულებებში სწავლის გადასახადისაგან. საშუალო განათლება გადასახადისაგან თავისუფალია, მაგრამ სახელმძღვანელოებისა და სკოლასთან დაკავშირებული სხვა მასალების შეძენა შეიძლება გადაულახავ ბარიერად იქცეს ოჯახებისათვის, რომლებსაც ბავშვების სკოლაში გაშვება უნდათ; სწორედ ამიტომ დაზარალებულ და შეჭირვებულ მოსწავლეებს მთავრობამ უნდა გაუწიოს სასკოლო ინვენტარის შესაძენად სამყოფი ფინანსური დახმარება. რაც შეეხება უმაღლეს განათლებას, მთავრობამ სტიქიური უბედურების მსხვერპლი სტუდენტები ერთი წლით გაათავისუფლა სწავლის გადასახადისაგან.

60. ყველა დონის (სკოლამდელიდან უნივერსიტეტამდე) ბევრ სასწავლო დაწესებულებას აკლია ძირითადი სასწავლო საშუალებები, რომელთა შევსებაც უნდა მოხდეს სკოლის დაწყებამდე. იგულისხმება სახელმძღვანელოები, გასართობი საშუალებები, მერხები, სკამები და წიგნის კარადები. ამ ძირითადი სასწავლო საშუალებების დაფინანსების და შეძენის წყარო ამჟამად უცნობია,

თუმცა ეს პრობლემა უნდა მოგვარდეს, რომ ბავშვებმა მიიღონ ხარისხიანი განათლება.

61. საშუალო და გრძელ ვადებში – სტიქით დაზარალებული სასწავლო დაწესებულებების (განსაკუთრებით სკოლამდელი – საბავშვო ბაღები) უმრავლესობა საჭიროებს მშენებლობისა და უსაფრთხოების სტანდარტების გაუმჯობესებას, რათა გაიზარდოს მათი უსაფრთხოება და დაცულობა. ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება ასევე გულისხმობს სასწავლო დაწესებულებებში უსაფრთხო, სუფთა წყლისა და მოწესრიგებული კანალიზაციის ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფას. საგანმანათლებლო პროგრამების ოვალსაზრისით, სკოლები საუკეთესო ადგილია სტიქიური უბედურებების რისკის შემცირების შესახებ ინფორმაციის გასავრცელებლად, ვინაიდან ბავშვები საკუთარი ოჯახების სხვა წევრებსაც მიაწვდიან ინფორმაციას ბუნებრივი კატასტროფების თავიდან აცილების, შესუსტებისა და მათზე რეაგირების ტექნიკისა და სტრატეგიის შესახებ. მართალია, ჩვენს შემთხვევაში სტიქიური მოვლენა დილით ადრე მოხდა, როდესაც მოსწავლეები ჯერ კიდევ სახლებში იყვნენ, მაგრამ აუცილებელია არსებობდეს სკოლებისა თუ საბავშვო ბაღების საგანგებო სიტუაციებისათვის მზადყოფნის გეგმა, განსაკუთრებით იმ ზიანის გათვალისწინებით, რომელიც მოსახლეობას მიადგა. სასკოლო სისტემა უნდა გახდეს ადგილობრივი დონის საგანგებო სიტუაციების მართვის კოორდინირებული გეგმის ნაწილი და სკოლის უსაფრთხოების/საგანგებო სიტუაციებისათვის მზადყოფნა (სკოლის სტიქიური უბედურების მართვის საბჭოს/კომიტეტის დაარსება, სტიქიური უბედურებისათვის სკოლის მზადყოფნისა და ევაკუაციის გეგმების შემუშავება, სიმულაციური სავარჯიშოების და თამაშების მოწყობა) ინტეგრირებული უნდა იყოს არსებულ საგანმანათლებლო პოლიტიკასა და პროცესებში. იმისათვის, რომ გაიზარდოს საფრთხის წინაშე მყოფი სკოლების/სკოლამდელი დაწესებულებებისა და ბავშვების მომზადების დონე შეამცირონ რისკი და რეაგირება მოახდინონ სტიქიურ უბედურებაზე, საჭიროა მასწავლებლებისა და სკოლის დირექტორის შესაძლებლობების განვითარება კატასტროფის რისკის შემცირების, კლიმატის ცვლილების მიმართ ადაპტაციისა და გარემოს დაცვითი განათლების მიმართულებით. ეს მოითხოვს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროსაგან მასწავლებლებისათვის ტრენინგების ჩატარებას, ინტერაქტიური და ასაკის შესაფერისი მეთოდების გამოყენებით, რათა გზავნილები მიიღანონ ბავშვებამდე და გააძლიერონ კატასტროფისთვის მზადყოფნის პრაქტიკა სკოლასა და ოჯახში (მაგ., ოჯახებში მზადყოფნის გეგმის გავრცელება).

ძირითადი პრინციპი 3 . სტიქით დაზარალებული, მოწყვლადი ჯგუფების, მათ შორის იძულებით გადაადგილებული პირებისა და

ქალების დაცვის უზრუნველყოფა და აღდგენითი ღონისძიებების განხორციელება

62. შესაძლოა მოხდეს დაზარალებული მოწყვლადი ჯგუფების, დევნილებისა და ქალების კიდევ უფრო ღრმა მარგინალიზაცია. ქალებს შეიძლება მოემატოთ საოჯახო საქმეები, მოუწიოთ წყლის გარედან ზიდვა, სანიტარიის დასაცავად, საჭმლის მოსამზადებლად, ბავშვების მოსავლელად მეტი საქმე გაუჩნდეთ და ამ ყველაფერმა მათ ფსიქოლოგიურ თუ ფიზიკურ მდგომარეობაზე იმოქმედოს. შეიძლება გაუარესდეს დევნილების სოციალური სტატუსი, რამდენადაც დევნილების ფსიქოლოგიური და საცხოვრებელი პირობები ზოგადად უფრო მძიმეა, ვიდრე არადევნილებისა. კიდევ ერთი მოწყვლადი ჯგუფია მოხუცები და უნარშეზღუდული ადამიანები, რომელთაც ასევე ესაჭიროებათ სპეციალური, განსხვავებული დახმარება, რომელიც მოიცავს სტაბილიზაციისა და აღდგენის ღონისძიებებს, რადგან ეს ხალხი სტიქიამდეც მოწყვლად ჯგუფს განეკუთვნებოდა.

მირითადი პრინციპი 4. მაღალი ხარისხის ხელმისაწვდომი და მოდერნიზებული ჯანდაცვისა და სოციალური მომსახურების მიწოდება სტიქიური უბედურების შედეგად დაზარალებული უკანასკნელისათვის

63. ჯანდაცვა. სტიქიამ დააზიანა 8 პოლიკლინიკა. ამ დაწესებულებებიდან უმეტესობა ისედაც ცუდ მდგომარეობაში იყო და ეროვნული სტანდარტებით მოთხოვნილი ძირითადი სამედიცინო აღჭურვილობის ნაკლებობას განიცდიდა. სტიქიამ აგრეთვე დააზიანა აზბესტის სახურავები, რისი მოწესრიგებაც პროფესიონალურ მიღგომას საჭიროებს. რამდენადაც ძალიან მნიშვნელოვანია ამ დაწესებულებების სწრაფად აღდგენა, რომ 19,500 ადამიანს კვლავ გაეწიოს ძირითადი სამედიცინო მომსახურება, ამდენად მთავრობას მართებს უფრო მეტი ძალისხმევა, რომ ჩაატაროს ჯანდაცვის სისტემის საყოველობრივი მოდერნიზება და გააუმჯობესოს პირველადი ჯანდაცვის ეს დაზიანებული დაწესებულებები. ეროვნულ სტანდარტებამდე მისაღწევად საჭიროა უურადღება მიექცეს ისეთ საკითხებს, როგორიცაა პირველადი ჯანდაცვის დაწესებულებების განთავსება ადგილობრივი ხელისუფლების აღმინისტრაციულ შენობებში, ძირითადი სამედიცინო აპარატურის, მაგალითად, ელექტროკარდიოგრამის აპარატის, სასწორების, ტესტსისტემების, შესანახი მაცივრების ხელმისაწვდომობა, გადასვლა ჯანდაცვის ელექტრონულ სისტემაზე (რომელიც ჩანაწერების შესანახ კომპიუტერებს იყენებს და პაციენტების ისტორიებს ელექტრონულად და არა ქადალდზე ავსებს).

პრიორიტეტული ქმედებები

64. მოკლევადიანი – მომდევნო ორი თვის განმავლობაში გადაუდებელი შეკეთება (ღირებულება 150,000 ლარი) ესაჭიროება პირველადი ჯანდაცვის დაწესებულებებს, სახურავის შეკეთებისა და დაზიანებული დაწესებულებებიდან აზბესტის სწორად გატანის ჩათვლით. სიღარიბის ზღვარს ქვემოთ მყოფთათვის, რომლებიც სტიქის მიმართ ყველაზე მეტად დაუცველი არიან, ჯანდაცვის ხარჯები შედარებით მძიმე დასაფარი იქნება (შემოსავლის წილის მიხედვით), ამიტომ შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრომ უნდა უზრუნველყოს სტიქისგან დაზარალებული ყველა ოჯახის სუბსიდირება ჯანმრთელობის სახელმწიფო დაზღვევის სქემის ფარგლებში.¹⁵ მოსახლეობის ყველაზე მეტად გაჭირვებულ ნაწილს სამედიცინო დაზღვევის პროგრამა სთავაზობს უფასო სადაზღვევო პაკეტს, რომელიც საერთო საგადასახადო შემოსავლებიდან ფინანსდება და განკუთვნილია სწორედ მოსახლეობის ყველაზე დარიბი ფეხებისთვის. მომდევნო წლის განმავლობაში ჯანდაცვის სამინისტრომ სწრაფად უნდა აღადგინოს პირველადი ჯანდაცვის დაწესებულებების სამუშაო მდგომარეობა, რისთვისაც უნდა შეაკეთოს ან შეცვალოს დაზიანებული პოლიკლინიკების წყალგაყვანილობისა და კანალიზაციის გაფუჭებული სისტემები და დაზიანებული სამედიცინო აპარატები (მაგ., ელექტროკარდიოგრამის აპარატები) და ავეჯი.

65. სტიქისგან ყველა დაზარალებულისათვის პირველადი ჯანდაცვის მომსახურების უზრუნველსაყოფად საჭიროა დაუყოვნებლივ დაიწყოს საშუალო და გრძელვადიანი საქმიანობა, რაც მოიცავს ყველა პოლიკლინიკის აღჭურვას ძირითადი სამედიცინო აპარატურით, მიუხედავად იმისა, პქონდათ თუ არა ამ პოლიკლინიკებს სტიქიამდე ეს აპარატურა. სამედიცინო დაწესებულებები უნდა აკმაყოფილებდეს ეროვნულ სტანდარტებს (იხ. ზემოთ), ხოლო სტიქიური უბედურებების პირობებში ჯანდაცვის რეაგირებისა და ფსიქოსოციალური რეაბილიტაციის საკითხებზე ცოდნის განსახლებლად პირველადი ჯანდაცვის დაწესებულებების სამედიცინო პერსონალისათვის უნდა ჩატარდეს ტრენინგები. ასევე საჭიროა მოსახლეობის სამედიცინო განათლება და ინფორმირება პიგიენური ნორმებისა და სტიქიურ უბედურებებთან დაკავშირებული იმ დაავადებების შესახებ, რომელთა თავიდან აცილებაც შეიძლება, მაგალითად, წყლით გამოწვეული დაავადებები. ვინაიდან დაავადებების პრევენცია და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის რისკებისადმი მზადყოფნისა და რეაგირების მექანიზმები ეროვნულ პრიორიტეტს წარმოადგენს, სტიქიით დაზარალებულმა ადგილობრივმა ხელისუფლებამ უნდა განიხილოს საგანგებო სიტუაციებისათვის

¹⁵ 2013 წლის ზაფხულიდან მოქმედებს საყოველთაო დაზღვევის პროგრამა, რომელიც ფარავს საჭართველოს მთელ მოსახლეობას.

მზადყოფნისა და რეაგირების საკითხები.¹⁶ ამ მიმართულებით საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრომ, კერძო სექტორის წარმომადგენელ პარტნიორებთან ერთად, უნდა შეიმუშაოს და განახორციელოს პროგრამა, რომელიც უზრუნველყოფს ჯანდაცვის დაწესებულებების მდგრადობას სტიქიური უბედურებების მიმართ და სამედიცინო პერსონალის ადამიანისეული რესურსების შესაძლებლობების გაზრდას.

66. სოციალური დაცვა. საქართველოს მთავრობამ შეიმუშავა სოციალური დაცვის სისტემა, რომელიც მომხმარებლებს მიზანმიმართულ, ზუსტ და ეფექტურ დახმარებას გაუწევს. მთავრობამ სტიქიური უბედურებით გამოწვეული ზარალის გამო შეჭირვებული პირებისა და ოჯახებისთვის ფულადი კომპენსაციების დარიგება დაავალა სოციალური დახმარების სააგენტოს, რომელიც არიგებს პენსიებს და სოციალურ დახმარებას უწევს მოსახლეობას. სოციალური დახმარების სააგენტო ალბათ უნდა დარწმუნდეს, რომ მას აქვს საოანადო შესაძლებლობები დახმარების მომლოდინე ახალი ნაკადების გასამკლავებლად და ფულადი კომპენსაციებისა და ფულადი გადარიცხვების სხვადასხვაგარი პროგრამების განსახორციელებლად, რომელთაც მთავრობა მომდევნო წლისა და შემდგომი პერიოდისათვის გეგმავს და ამით სოციალური პოლიტიკის მიზნები სტიქიური უბედურების შემდგომ აღდგენის პერიოდშიც კი მიღწეული იქნება. შესაძლოა საჭირო გახდეს ფსიქოსოციალური დახმარება, რომ სტიქიური უბედურებისაგან დაზარალებულ მოსახლეობას დაეხმარონ დიდი ტკივილისა და გაჭირვების შესამსუბუქებლად ან ოჯახური ძალადობის პრევენციისათვის, რადგან დიდი სტიქიური უბედურებების შემდეგ ხშირად იმატებს ოჯახური ძალადობის შემთხვევების რაოდენობა. 2010 წელს ჩატარებულმა კვლევებმა აჩვენა, რომ კახეთი არის ის რეგიონი, სადაც ოჯახური ძალადობის შემთხვევების მაჩვენებელი ყველაზე მაღალია (გამოკითხული ქალების დაახლ. 92 %-მა განაცხადა, რომ რაღაც ფორმით გადატანილი აქვთ ოჯახური ძალადობა)¹⁷, ხოლო მსხვერპლთა დასახმარებლად რესურსები – ყველაზე მწირი.

პრიორიტეტული ქმედებები

67. მოკლევადიანი – მთავრობამ და მისმა პარტნიორებმა უნდა შემოიდონ პირველადი ფსიქოლოგიური დახმარების საგანმანათლებლო და სასწავლო

¹⁶ საქართველოს მთავრობის სტრატეგიული „10-პუნქტიანი გეგმა“ მოდერნიზაციისა და დასაქმებისათვის 2011-2015.

¹⁷ 2010 საქართველოს ძალადობის საწინააღმდეგო ქსელი.

კურსები (ეს ტრენინგები გამიზნულია პირველადი დახმარების დაწესებულებების პერსონალისთვის, რომ ადგილობრივად გაჩნდეს ამგვარი დახმარების შესაძლებლობები) და სტიქით დაზარალებულ მოსახლეობას გაუწიონ ფსიქოსოციალური დახმარება. ამასთან, მთავრობამ უნდა გაავრცელოს ინფორმაცია ოჯახური ძალადობისგან დაცვის თავისივე შექმნილი ცხელი ხაზის შესახებ, რათა მოსახლეობამ შეიტყოს ამგვარი დახმარების სამსახურის არსებობის შესახებ. რამდენადაც სოციალური დახმარების სააგენტოს მომსახურება ეფუძნება თავად ადამიანების განაცხადს, რომ საჭიროებენ სახელმწიფოს დახმარებას, ამდენად შესაძლოა საჭირო გახდეს დამატებითი სტრატეგიის შემუშავება, რომელიც ხელს შეუწყობს ახლადგაჩენილი მოწყვლადი მოსახლეობის აღმოჩენა-განსაზღვრას, იმ ხალხისა, ვისაც სჭირდება დახმარება და არა აქვს ინფორმაცია სოციალური დახმარების სახელმწიფო მექანიზმების შესახებ. სოციალური დახმარების სააგენტოს ალბათ ასევე დასჭირდება საკუთარი შესაძლებლობების გაზრდა, რომ მოემსახუროს სოციალური დახმარების სააგენტოს ფულადი კომპენსაციებისა თუ სხვა სამინისტროების დახმარების მიმღებთა გაზრდილ რაოდენობას და გამოიყენოს გადარიცხვის ხელთ არსებული მექანიზმები, როგორიცაა, მაგ., საბანკო მომსახურება, სადებიტო ბარათები და ა.შ.

68. საშუალო და გრძელ ვადებში – საჭიროა გაგრძელდეს სოციალური დახმარება და მოსახლეობის ინფორმირების პროგრამები, რომ მოწყვლადი პირები და ოჯახები, რომელთაც მდგომარეობის სრული გამოსწორებისათვის დახმარება ესაჭიროებათ, უზრუნველყოფილი იყვნენ უსაფრთხოების სათანადო მექანიზმით.

ძირითადი პრინციპი 5. ეკონომიკური ზრდისა და საცხოვრებელი პირობების ხელშეწყობის მიზნით მუნიციპალური ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება

69. წყალი და ჩამდინარე წყალი. საქართველოს მთავრობა მონდომებულია მუნიციპალური ინფრასტრუქტურის რეაბილიტაციისა და გაძლიერების გზით ადადგინოს საქართველოს ქალაქები.¹⁸ კახეთში და განსაკუთრებით ქალაქ თელავში ძლიერი ქარიშხლითა და წყალდიდობით მუნიციპალური ინფრასტრუქტურისათვის, კერძოდ წყალმომარაგებისა და კანალიზაციის სისტემებისათვის, მიყენებული ზიანი ძალიან აფერხებს მოსახლეობის პირობების გაუმჯობესებას და ეკონომიკურ ზრდას. თელავის საკანალიზაციო

¹⁸ ერთიანი საქართველო სიდარიბის გარეშე.

ნაგებობა, გამდინარე წყლის კოლექტორი, წყალმომარაგების მთავარი მილი და განაწილების ქსელი 1950-1960-იან წლებში აშენდა და ამჟამად თითქმის გამოსულია მწყობრიდან, ვინაიდან, ჯერ ერთი, გასულია მათი ექსპლუატაციის ვადა, ხოლო მეორე – ათწლეულებია აღარ ხდება მათი სათანადო მოვლა. ეს მყიფე სტრუქტურა დიდად დაზარალდა სტიქიური უბედურებით. ყველაზე დიდი ზიანი მიადგა თელავის წყალსადენის სათავო ნაგებობას და ქალაქის წყალსადენის მთავარ მილს, რამაც გამოიწვია თელავისა და მიმდებარე სოფლებისათვის მიწოდებული წყლის რაოდენობის შემცირება. წყალმომარაგებისა და კანალიზაციის სისტემების მოსაწესრიგებლად დიდი მნიშვნელობა აქვს სარემონტო სამუშაოებს და ამდენად, აღდგენარეკონსტრუქციის პროცესი ისე უნდა წარიმართოს, რომ ის რაც აშენდება, აშენდეს უკეთესად და თან გათვალისწინებული იქნა როგორც ამ შენობადანადგარების მუშაობისა და მოვლა-პატრონობის ხარჯები, ისე აუცილებელი ინსტიტუციური საქმიანობის დაფინანსების ხარჯები.

პრიორიტეტული ქმედებები

70. მოკლევადიანი – ყველაზე სწრაფად გასაკეთებელი საქმე წყალმომარაგებისა და კანალიზაციის სექტორში არის ადგილობრივი მოსახლეობისათვის წყალმომარაგების აღდგენა და გადაუდებელი სარეაბილიტაციო სამუშაოების დასრულდება 2013 წლის იანვრისათვის (შეფასებულია 2 მლნ. ლარად). სარემონტო სამუშაოებში ადგილობრივი მუშახელის დასაქმების გზით შეძლებისდაგვარად მაქსიმალურად მოხდება ადგილობრივი ეკონომიკის სტიმულირება. ყველაფერთან ერთად, ადგილობრივმა ხელისუფლებამ და პარტნიორებმა შეიძლება გადაწყვიტონ მასშტაბური პროექტების მხარდაჭერა, რაც მიზნად ისახავს ოჯახებისა და თემების დონეზე წყლის რესურსების უკეთ დაცვას, განსაკუთრებით სათავო ნაგებობასა და წყალმომარაგების ძირითად მილებზე.

71. საშუალო და გრძელ ვადებში – წყალმომარაგებისა და კანალიზაციის სისტემები უნდა გაუმჯობესდეს და გაუძლოს ყოველგვარ სტიქიურ უბედურებას (მაგ., წყალდიდობა, მიწისძვრა და ა. შ.). სავარაუდოდ, საჭირო იქნება წყალმომარაგებისა და კანალიზაციის ახალი სისტემების დაპროექტება და აგება და/ან არსებულის გაფართოება. ხელახლა უკეთ აშენებისა და მუნიციპალური ინფრასტრუქტურის სტიქიური უბედურებების მიმართ მდგრადობის უზრუნველსაყოფად საქართველოს წყალმომარაგების გაერთიანებულმა კომპანიამ შეიძლება თავის გრძელვადიან გეგმებში გაითვალისწინოს მუშაობისა და მოვლა-პატრონობის შესატყვისი ხარჯები. წყალმომარაგებისა და კანალიზაციის სისტემების მოწესრიგებისა და მომსახურების ფარგლებში უნდა დამონტაჟდეს წყალმზომები, რაც ხელს შეუწყობს ეკონომიკის სწრაფ ზრდას კახეთში და მოსახლეობის საცხოვრებელი პირობების გაუმჯობესებას.

72. სანიაღვრე არხების კონტროლი. საქართველოს მთავრობისათვის პრიორიტეტულია მდინარეების ნაპირების გამაგრება, საირიგაციო სისტემების რეაბილიტაცია და გაუმჯობესება (ნიადაგის გამაგრება). ყოველივე ეს საფუძველს ქმნის, რომ ეფექტურად მოხდეს მდინარეების აუზების მართვა და ნიაღვრების კონტროლი.¹⁹ ძლიერი წვიმებით გამოწვეულმა წყალდიდობებმა თელავში და კახეთის სხვადასხვა მდინარეზე წინ წამოწია რამდენად მნიშვნელოვანია და გადაუდებელი სანიაღვრე ინფრასტრუქტურის განახლება. წყალდიდობის კონტროლის სისტემები მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ ადამიანების, მათი სახლებისა და საცხოვრებელი გარემოს დასაცავად, არამედ ამ სისტემების არსებობა მოქმედებს ეკონომიკის ზრდაზეც. როგორც რამდენიმე ქვეყნის გამოცდილება გვიჩვენებს, ყოველ დოლარს, ჩადებულს მდინარეების ნაპირების მოვლის საქმეში, მოაქვს ორიდან სამ დოლარამდე ღირებულების სარგებელი იმ ხალხისათვის, რომელიც მდინარეების მახლობლად ცხოვრობს. ძლიერი წვიმებით გამოწვეულმა წყალდიდობამ კახეთში პირდაპირი ზიანი მიაყენა 10 000 ადამიანს და ეს ძირითადად მოხდა მდინარეების ცუდად მოვლილი არხებისა და ცუდად გამაგრებული ნაპირების გამო. აღდგენა-რეკონსტრუქციის პროცესში საჭიროა ყურადღება მიექცეს მომველებული ინფრასტრუქტურის პრობლემას – მთელი სანიაღვრე ინფრასტრუქტურა აიგო ათწლეულების წინ და არ ხდებოდა შესაბამისი ტექნიკური მომსახურება, რასაც წყალუხვობის პერიოდებში დამანგრეველი შედეგები ჰქონდა.

პრიორიტეტული ქმედებები

73. მოკლევადიანი – რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტროს საგზაო დეპარტამენტმა, რომელიც პასუხისმგებელია გზების მოვლა-პატრონობაზე, მდინარეების დასაცავად უნდა ჩაატაროს მნიშვნელოვანი სარემონტო და სარეაბილიტაციო სამუშაოები, რომლიც მოიცავს მდინარეების ფერდობების გამაგრებას, დამბების, გაბიონებისა და ეროზის საწინააღმდეგო ჯებირების მოწყობას მდინარეებზე თელავში, ვანთაში და თელავის მახლობლად – ზუზუმბოზე.

74. საშუალო და გრძელ ვადებში – მდინარეების ბუნებრივი მდგომარეობის აღდგენისათვის საგზაო დეპარტამენტმა უნდა გამოიყენოს კახეთის რეგიონში მდინარეებზე ჩასატარებელი სამუშაოებისა და მდინარეების გაწმენდის საჭიროებების შესახებ თავისივე კვლევის შედეგები. ეს საქმიანობა მოიცავს წყალდიდობების რისკის მართვის გეგმების შემუშავებას და/ან განახლებას, სადაც გათვალისწინებული იქნება ის რისკები, რომლებიც ემუქრება ინფრასტრუქტურასა და ადამიანებს და სადაც უპირატესობა მიენიჭება წყალდიდობების რისკის შერბილების ინფრასტრუქტურასა და გარემოს დაცვის

¹⁹ ერთიანი საქართველო სიდარიბის გარეშე.

საკითხებს. უნდა შემუშავდეს მდინარეების ჭალების მართვის სრულყოფილი პროგრამა, რომელშიც ასახული იქნება ის საფრთხეები, რომლებიც მოელის მოსახლეობას, ასევე წყალდიდობების რუკები და რისკის მართვის სხვა ინსტრუმენტები. მას შემდეგ, რაც ჩატარდება მდინარეების რეაბილიტაცია, უნდა შედგეს მდინარეების ნაპირებისა და ცალკეული ადგილების სწორად მოვლისა და ნატანისაგან გაწმენდისათვის საჭირო მუშაობისა და ტექნიკური მომსახურებისათვის საჭირო ხარჯების შემცველი ბიუჯეტი. ამ სამუშაოების შედეგად თავიდან იქნება აცილებული ნიადაგის ეროზია, შემცირდება წყალდიდობების რისკი და ნაკლები უარყოფითი გავლენა იქნება ეკონომიკურ ზრდასა და საცხოვრებელ პირობებზე.

75. შენობა-ნაგებობები. ძლიერმა ქარიშხალმა და წყალდიდობამ დააზიანა დაახლ. 5 225 საცხოვრებელი სახლი და უარყოფითად აისახა ყველა იმ ოჯახის საცხოვრებელ პირობებზე, რომელთა სახლებსაც, მუნიციპალური ინფრასტრუქტურის დაზიანების გამო შეუმცირდათ მუნიციპალური მომსახურების მიწოდება. საქართველოს მთავრობის დახმარებით შეკვეთა ან შეკეთების პროცესშია ყველა, 5 225-ვე, სახლის სახურავი, ასევე ჩატარებულია წვიმის წყლის დარების შესაკეთებელი და სხვა სახის სარეაბილიტაციო სამუშაოები. ეს სამუშაოები მოიცავდა ორი მრავალბინიანი შენობის შეკეთებას, რომლებშიც ცხოვრობს იძულებით გადაადგილებული პირების 75 ოჯახი. ამ სალხის მიმართ მთავრობას აქვს სპეციალური (და კანონით განსაზღვრული) ვალდებულება, დაეხმაროს საცხოვრებლით უზრუნველყოფაში.²⁰

პრიორიტეტული ქმედებები

76. მოკლე ვადებში უნდა დასრულდეს სახურავებისა და დაზიანებული შენობების შეკეთება. საშუალო და გრძელი ვადებისთვის მთავრობამ შესაძლოა განიხილოს სტიქიური უბედურებების მიმართ მდგრადი საცხოვრებლების მშენებლობის პროგრამის წამოწყება, შენობების განახლება-რეაბილიტაციაში გარკვეული თანამონაწილეობით (მაგ., საგადასახადო შეღავთები სამუშაოებზე ან ენერგოეფექტური, ანუ ეწ. „მწვანე“ სამუშაოებზე) და აკრძალოს მიღებული ფინანსური დახმარებით აზბესტისა თუ აზბესტის შემცველი სახურავების შესყიდვა.

ძირითადი პრინციპი 6. საქართველოს ბუნებრივი რესურსების ეფექტური გამოყენება და გარემოს დაცვა, კატასტროფების რისკის შემდებისდაგვარად შემცირება

²⁰ საქართველოს მთავრობის სტრატეგიული „10-აუნქტიანი გეგმა“ მოდერნიზაციისა და დასაქმებისათვის 2011-2015.

77. აღდგენის გეგმის ეს ერთ-ერთი პრინციპი, რომელსაც გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს საქართველოს განვითარების მონაპოვრის დასაცავად, განხილული იქნება ცალკე თავში.²¹

დაფინანსება

78. საკმაოდ დიდია ფინანსური საჭიროებები, მაგრამ უფრო დიდი იქნება, თუკი არაფერი გაკეთდება. წყალდიდობის მართვის სისტემის შესაძლებლობების სიმწირე, მუნიციპალური ინფრასტრუქტურა და საჯარო დაწესებულებებისა თუ ძველი სახლების მდგომარეობა, ასევე ადრეული გაფრთხილების სისტემის არარსებობა და სეტყვის საწინააღმდეგო ქსელების ნაკლებობა აუცილებლად განაპირობებს ამგვარი ხარჯების სიხშირეს, თუკი ძალისხმევა არ იქნება მიმართული მომავალი სტიქიური უბედურებების ზემოქმედების შესასუსტებლად.

79. დაფინანსება სხვადასხვა წყაროდან წამოვა. მთავრობა მოახდენს თავისი საკუთარი რესურსების ინვესტირებას, ასევე სოხოვს ფინანსურ დახმარებას საერთაშორისო პარტნიორებს. ფინანსების მოზიდვა ბევრი გზით შეიძლება: მრავალმხრივი და ორმხრივი წყაროებიდან სესხებით და თან საგანგებო მდგომარეობის გამო დაჩქარებული პირობებით; დონორების დახმარებით მიმდინარე პროექტებისა და პროგრამების ფონდების გადანაწილებით და დამატებითი ფინანსური გარიგებებით. ზოგ შემთხვევაში მუნიციპალურ და რეგიონულ ხელისუფლებებს შეიძლება ჰქონდეთ ცოტაოდენი დაგროვილი რესურსი, რომელსაც გამოიყენებენ აღდგენითი და სარეკონსტრუქციო სამუშაოებისათვის. შესაძლოა კერძო სექტორმაც მიიღოს მონაწილეობა დანაზოგებითა და სესხებით. დაბოლოს, ადგილობრივ დონეზე მნიშვნელოვანი წვლილი შეიძლება შეიტანოს თემა „მუშახელის გაერთიანებით“, განსაკუთრებით უკეთესი საცხოვრებლის უზრუნველყოფის საქმეში.

აღდგენისა და რეკონსტრუქციის პროგრამა

80. საჭიროებების ერთობლივი შეფასება წარმოადგენს სტიქიის შემდგომი საქმიანობის ნაკრებს – აღდგენისა და რეკონსტრუქციის პროგრამას, რომელიც საჭიროა შემდეგი ორი ძირითადი მიზნის მისაღწევად:

²¹ ერთიანი საქართველო სიდარიბის გარეშე.

- ყველა ეკონომიკური საქმიანობის აღდგენა მაკროეკონომიკურ, სექტორულ და ინდივიდუალურ/ოჯახის დონეებზე.
- დანგრეული ან დაზიანებული ფიზიკური საშუალებების რეკონსტრუქცია, წინასწარ განსაზღვრული სტიქიის შემდგომი სტანდარტების გამოყენებით.

81. აღდგენა-რეკონსტრუქციის პროგრამისთვის საჭირო ფინანსები განისაზღვრა ძლიერი ქარიშხალითა და წყალდიდობით გამოწვეული ზიანისა და ზარალის შეფასების საფუძველზე. სტიქიით დაზიანებულის მთლიანად აღსაღენად წარმოდგენილია ღონისძიებების პროგრამა და შესაბამისი საჭირო ფინანსები. რეკონსტრუქციისათვის საჭირო ფინანსები განისაზღვრა სტიქიით გამოწვეული ზარალის შეფასების საფუძველზე, რადგან სტიქიის მიმართ მდგრადი სტანდარტების დანერგვისაკენ მიმართული სტრატეგია დამოკიდებულია ხელმისაწვდომ დაფინანსებაზე. სტრატეგია „ვაშენოთ ხელახლა უკეთესად“ მოითხოვს ხარისხისა და ტექნოლოგიების გაუმჯობესებას, შერჩეული საქმიანობის უფრო უსაფრთხო ადგილას გადატანას, პროექტირებისა და მშენებლობის გაუმჯობესებულ სტანდარტებს, სტრუქტურულ მოდიფიკაციას და წყალდიდობის კონტროლის შესაბამის ზომებსა და სქემებს.

82. საჭიროებების ერთობლივმა შეფასებამ გამოკვეთა, რომ პოლიტიკის პრიორიტეტული საკითხების გადასაჭრელად აუცილებელია უფრო ხანგრძლივი ვადები. შეფასებაში წარმოჩენილი პოლიტიკის ისეთი ძირითადი საკითხების განვითარებისათვის, როგორიცაა სოფლის მეურნეობის კომერციალიზაცია და მოდერნიზაცია, მუნიციპალური ინფრასტრუქტურის გაძლიერება და კატასტროფის რისკის შემცირება საჭიროებს შეთანხმებულ ძალისხმევას მრავალი წლის მანძილზე, რაც სცილდება საჭიროებების ერთობლივი შეფასების მომცველ პერიოდს.

განხორციელების ძირითადი სახელმძღვანელო პრინციპები

83. აღდგენის გეგმა ეფუძნება საქართველოს მთავრობის ძირითად სახელმძღვანელო პრინციპებსა და სტიქიური უბედურებების შემდგომი აღდგენისა და რეკონსტრუქციის საუკეთესო გამოცდილებას. სახელმძღვანელო პრინციპები ხელს უწყობს აღდგენასთან დაკავშირებით ერთიანი ხედვის ჩამოყალიბებას და შეიძლება გამოდგეს აღდგენითი პროცესის დაგეგმვის კრიტერიუმად. ქვემოთ წარმოდგენილია 2012 წლის ძლიერი ქარიშხლისა და წყალდიდობის შემდგომი აღდგენის სახელმძღვანელო პრინციპები:

- 1) უზრუნველყოფილი უნდა იყოს ადამიანების ინტერესებს მორგებული, ყველასთვის თანაბრად განაწილებული სწრაფი აღდგენისა და რეკონსტრუქციის პროცესი, რომელიც უფრო დიდ დახმარებას გაუწევს მათ, ვისაც ეს დახმარება ყველაზე მეტად ესაჭიროება და ვინც ყველაზე მეტად მოწყვლადია.
- 2) აუცილებელია ანგარიშვალდებულება და გამჭვირვალობა, რაც უზრუნველყოფს პროგრესს და გარანტიას იძლევა, რომ აღდგენითი ღონისძიებებით და ინვესტიციებით მაქსიმალურ შედეგს მივიღებთ.
- 3) აღდგენის პროცესის ფარგლებში უნდა მოხდეს მოსახლეობის კლიმატთან და საფრთხეებთან დაკავშირებული მოწყვლადობის შემცირება.
- 4) აღდგენის საერთო პოლიტიკის, სტრატეგიისა და სტანდარტების შემუშავების გზით უნდა მოხდეს ძალისხმევათა ერთობლიობაზე ზრუნვა, რომ ყველა დაინტერესებული პირისა თუ მხარის ქმედება იყოს ეფექტური და შედეგისმომცემი.
- 5) დაინტერესებულ მხარეებს შორის აქტიური თანამშრომლობის ხელშეწყობა, რათა უზრუნველყოფილი იყოს მათი ქმედებების თანხვედრა მთავრობის მიერ დასახულ რეკონსტრუქციის პოლიტიკასა და მიზნებთან.
- 6) გენდერული თანასწორობის ხელშეწყობა და ქალთა გაძლიერება.

განხორციელებისა და კოორდინაციის ინსტიტუციური ზომები

84. სტიქიური უბედურების დამანგრეველი შედეგების გათვალისწინებით, საქართველოს პრეზიდენტმა დაავალა პრემიერ-მინისტრს შეექმნა სტიქიაზე რეაგირების საეციალური გუნდი. საქართველოს პრეზიდენტმა ლევან ბეჟაშვილი დანიშნა სახელმწიფო რწმუნებულად კახეთში, რომელსაც დაეკისრა დახმარებისა თუ აღდგენითი სამუშაოების კოორდინაცია. ფინანსთა მინისტრს დაევალა სამთავრობო სტრუქტურების იმ ერთობლივი გუნდის ხელმძღვანელობა და კოორდინაცია, რომელსაც უნდა შეეფასებინა სტიქიური უბედურების ზემოქმედება და განხეხილა ამ ანგარიშში განსაზღვრული აღდგენის საჭიროებები. სამინისტროებს, მათი უფლებამოსილებისა და ბიუჯეტის ფარგლებში, დაეკისრათ აღდგენასა და რეკონსტრუქციასთან დაკავშირებული მოთხოვნების დაქმაყოფილება, რეგიონულ და ადგილობრივ ხელისუფლებებთან კოორდინაციით. საქართველოს მთავრობამ სოხუმის თავის პარტნიორებს საერთაშორისო თანამეგობრობიდან და კერძო სექტორიდან, რომ რაც შეიძლება დიდი დახმარება გაეწიათ სტიქით დაზარალებული რეგიონებისათვის; ასევე – კლიმატის ცვლილებისა და კატასტროფის რისკის შემცირების საკითხები

გაეთვალისწინებინათ საქართველოსთან დაკავშირებულ სამომავლო
პრიორიტეტებსა თუ დახმარებებზე.

ნაწილი IV: რისკების შემცირება

შესავალი

კატასტროფის რისკი და კლიმატის ცვლილებები

85. საქართველო თავისი რთული მთიანი ტოპოგრაფიისა და კლიმატის წყალობით დამოკიდებულია ამინდთან დაკავშირებულ თუ გეომორფოლოგიურ პროცესებსა და საფრთხეებზე. ქვეყნის მთელი ტერიტორია სეისმურად აქტიურია 7-9 ინტენსივობით (MSK სკალის მიხედვით). საქართველოს რეგულარულად ატყდება ამინდით გამოწვეული საფრთხეები, წყალდიდობები და ძლიერი წვიმები. სეტყვა სეზონური მოვლენაა და განსაკუთრებით ხშირი და ძლიერია აღმოსავლეთ საქართველოში. ქვეყანაში ყოველწლიურად 5-დან 40-მდე სეტყვის შემთხვევა აღირიცხება, რაც სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების 0,7%-დან 8,0%-მდე ანადგურებს. შედარებით მაღალი სიჩქარის ქარი – 32-55 მ/წმ ჩვეული მოვლენაა კოლხეთის დაბლობში, იმერეთში, შიდა ქართლში, თბილისში, კახეთისა და სამცხე-ჯავახეთის რეგიონებში.²² ასეთი ქარი საფრთხეს უქმნის შენობებს, ინფრასტრუქტურასა და სოფლის მეურნეობას და ასეთ ქარს ძლიერი ქარიშხალი ჰქვია.

86. ყოველივე ზემოთქმულთან ერთად აღსანიშნავია, რომ კლიმატის ცვლილების პროექციონების მოდელების პროგნოზის მიხედვით, კიდევ უფრო გახშირდება უამინდობით გამოწვეული ექსტრემალური მოვლენები, მოსალოდნელია ნალექების უფრო მძიმე და მოულოდნელი სეზონური განაწილება, რასაც შესაძლოა მოჰყვეს ისეთი დრამატული შედეგები, როგორებიცაა მეწყერი, ზვავი, მდინარეების აღიდება, წყალმოვარდნები, წყალდიდობები და ღვარცოფი, რამაც შეიძლება გამოიწვიოს ადამიანისეული მსხვერპლი და ეკონომიკური დანაკარგები.²³

კატასტროფის რისკის მართვისა და კლიმატის ცვლილების მიმართ ადაპტაციის არსებული ინსტიტუციური ინფრასტრუქტურა

87. საქართველოში სტიქიური უბედურებების რისკის მართვის სისტემა ხელმძღვანელობს 2007 წლის საქართველოს კანონით „ბუნებრივი და ტექნოგენური ხასიათის საგანგებო სიტუაციებისაგან მოსახლეობისა და

²² ეროვნული ანგარიში საქართველოს მდგომარეობის შესახებ, 2007-2009, გარემოს დაცვის სამინისტრო.

²³ მეორე ეროვნული შეტყობინება საქართველოში კლიმატის ცვლილებების შესახებ.

ტერიტორიის დაცვის „შესახებ“. ამ კანონით განსაზღვრულია რეაგირების სამდონიანი მექანიზმი:

88. უმაღლესი პოლიტიკური (ცენტრალური) დონე – ააქტიურებს უშიშროების საბჭო, უშიშროების საბჭოს შესახებ საქართველოს ორგანული კანონის შესაბამისად, და მას ხელმძღვანელობს პრეზიდენტი. მექანიზმი ამოქმედდება ფართომასშტაბიანი კრიზისის შემთხვევაში, რომელიც ქვეყნის ეროვნულ ინტერესებს შეეხება, ბუნებრივი კატასტროფების ჩათვლით. ამ დონეზე გადაწყვეტილებებს იდებს პრეზიდენტი და მათი განხორციელება შესაბამისი სამინისტროების/სამთავრობო უწყებების პასუხისმგებლობაა.

89. ეროვნული დონე – აქტიურდება მაშინ, როდესაც კრიზისი ეროვნულ დონეს მოიცავს. ამ დროს დაუყოვნებელი რეაგირების კოორდინაციის უფლებამოსილება გადადის შინაგან საქმეთა სამინისტროს (შსს) საგანგებო სიტუაციების მართვის დეპარტამენტზე (სსმდ).

90. ადგილობრივი დონე – აქტიურდება იმ კრიზისების შემთხვევაში, რომლებიც რეგიონის/ავტონომიური რესპუბლიკის ან მუნიციპალიტეტის საზღვრებში ხდება. რეაგირების კოორდინაციის პასუხისმგებლობა ეკისრება შესაბამის რეგიონულ ხელმძღვანელობას.

91. საგანგებო სიტუაციებზე რეაგირების ეროვნულ გეგმაში, რომელიც მიღებულია საქართველოს პრეზიდენტის 2008 წლის აგვისტოს ბრძანებით, განსაზღვრულია თითოეული სამინისტროს ფუნქციები კრიზისის შემთხვევაში. ამ დოკუმენტის მიხედვით, საქმიანობის კოორდინაციის წამყვანი უწყება არის შინაგან საქმეთა სამინისტროს საგანგებო სიტუაციების მართვის დეპარტამენტი. საგანგებო სიტუაციებზე რეაგირების ეროვნული გეგმის მიხედვით, საქართველოს წითელი ჯვრის ასოციაციას ევალება საგანგებო სიტუაციებისას ყველა საერთაშორისო და ეროვნული ორგანიზაციის დახმარების კოორდინირება.

92. 2010 წლის იანვარში მოხდა საგანგებო სიტუაციებზე რეაგირების სისტემის დაცენტრალიზაცია, ანუ საგანგებო სიტუაციებზე რეაგირების სამსახურები, კერძოდ, საგანგებო სიტუაციების მართვის დეპარტამენტი იმოქმედებს ადგილობრივ, რეგიონულ და ეროვნულ დონეებზე. კოორდინაციის ფუნქციის გარდა, საგანგებო სიტუაციების მართვის დეპარტამენტს დაევალა რეგიონულ/ადგილობრივ დონეებზე გადაუდებელი დახმარების შესაბამისი სამსახურების მზადყოფნის უზრუნველყოფა, ამისათვის რეგულარული ტრენინგების ჩატარება და საგანგებო სიტუაციებისთვის მზადყოფნის გეგმების მომზადებაში დახმარების გაწევა.

93. რისკის შემცირებისა და თავიდან აცილებისათვის საჭირო ქმედებებთან დაკავშირებული ზოგიერთი პასუხისმგებლობა ნაწილდება სხვადასხვა

სამთავრობო უწყებას შორის. გარემოს დაცვის სამინისტროს დაქვემდებარებაში არსებული გარემოს დაცვის ეროვნული სააგენტო ახორციელებს სტიქიურ უბედურებაზე დაკვირვებას და მონიტორინგს, მონაცემთა შეგროვებას, მათ დამუშავებას, ადგენს პროგნოზებს და ამზადებს ადრეულ გაფრთხილებებს. ამჟამად სააგენტო მუშაობს ამინდთან დაკავშირებულ სტიქიურ უბედურებებსა და გეოლოგიურ საფრთხეებზე; სეისმურ აქტივობაზე დაკვირვება არის იღიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის სეისმური მონიტორინგის ცენტრის პასუხისმგებლობა, რასაც ცენტრი თავისი ქსელის საშუალებით ახდენს.

94. რისკის შემცირების ზომების თვალსაზრისით არსებული სისტემა მოიცავს მხოლოდ წყალდიდობის რისკის თავიდან ასაცილებელ ფართომასშტაბიან სტრუქტურულ დონისძიებებს, რაც რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტროს პასუხისმგებლობაში შედის. არასტრუქტურული ზომები, ანუ სამშენებლო კანონმდებლობა, ურბანული დაგეგმარება, მიწათსარგებლობის დაგეგმვა და ა.შ., განიხილება როგორც სხვა შესაბამისი სამინისტროების, იქნება ეს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, სოფლის მეურნეობის სამინისტრო თუ სხვა, მანდატის ერთ-ერთი კომპონენტი.

კატასტროფის რისკის მართვის შესაძლებლობების ანალიზი

95. საქართველოს მთავრობამ ბოლო წლის მანძილზე მნიშვნელოვანი ნაბიჯები გადადგა საგანგებო სიტუაციებში ქვეყნის მზადყოფნისა და რეაგირების სისტემის გაუმჯობესებით ინსტიტუციურ და საკანონმდებლო დონეზე. მიღებულ იქნა რიგი რეგულაციებისა და ნორმატიული აქტებისა, რომელთა მიხედვით სავალდებულოა მზადყოფნის გეგმის მომზადება ეროვნულ, რეგიონულ და ადგილობრივ დონეებზე და საგანგებო სიტუაციებისათვის ქვეყნის მზადყოფნისა და რეაგირების ორგანიზებული ინსტიტუციური სტრუქტურის შემოღება ცენტრალურ, ეროვნულ და ადგილობრივ დონეებზე.

96. უნდა ითქვას, რომ მირითად დაინტერესებულ მხარეებთან გამართული შეხვედრების ანალიზმა ცხადყო, რომ სისტემას აქვს გარკვეული სახის ნაკლოვანებები. კერძოდ, არ არსებობს ეროვნული/რეგიონული/ადგილობრივი მზადყოფნის გეგმის რეგულარული განახლების მექანიზმი, მასში ჩართული ყველა მხარის მონაწილეობითა და შესაძლებლობების გათვალისწინებით, რამაც შეიძლება უარყოფითად იმოქმედოს მზადყოფნაზე და დაგვიანებული რეაგირება გამოიწვიოს. გარდა ამისა, დაინტერესებულმა მხარეებმა აღნიშნეს განსხვავება საგანგებო სიტუაციებზე რეაგირების ეროვნული და რეგიონული/ ადგილობრივი სამსახურების შესაძლებლობებს შორის; ეს უკანასკნელი განიცდის როგორც

მცოდნე პერსონალის, ისე სპეციალური აღჭურვილობის ნაკლებობას. ამ უთანასწორობის მიზეზი დაფინანსების სხვადასხვა წყაროა: საგანგებო სიტუაციების გადაუდებელი დახმარების ცენტრალური სამსახურები სახელმწიფო ბიუჯეტიდან ფინანსდება, ხოლო შესაბამისი რეგიონული/ადგილობრივი უწყებები დამოკიდებულია ძალზე შეზღუდულ რეგიონულ/ადგილობრივ საბიუჯეტო სახსრებზე. მზადყოფნასთან დაკავშირებული ქმედებები ძირითადად მხოლოდ სათანადო პერსონალის მომზადება-გადამზადებით შემოიფარგლებოდა. შესაძლოა საფრთხეების შესახებ ადრეული შეტყობინების სისტემის არარსებობა იყოს მიზეზი, რატომაც არ არის ეფექტური მზადყოფნა, რადგან არ ხდება მოსალოდნელი უბედურებების შესახებ მოსახლეობის დროულად ინფორმირება და კატასტროფების თავიდან აცილებისათვის საჭირო დონისძიებების დროული ჩატარება.

97. საგანგებო სიტუაციებზე რეაგირების ზომების მზადყოფნისა და რეაგირების კომპონენტების გარდა ანალიზმა გამოავლინა ერთგვარი ნაკლოვანებები კატასტროფის პრევენციისა და შესუსტების საქმეში როგორც სამართლებრივ, ისე ინსტიტუციურ დონეებზე. 2007 წლის კანონში „ბუნებრივი და ტექნოგენური ხასიათის საგანგებო სიტუაციებისაგან მოსახლეობისა და ტერიტორიის დაცვის შესახებ“ არის მოწოდება შეიქმნას პრევენციის, შესუსტების, მზადყოფნისა და რეაგირების ერთიანი სისტემა. მაგრამ მასში ძირითადად მხოლოდ რეაგირების მექანიზმებზეა ყურადღება გამახვილებული, ხოლო დებულებები პრევენციისა და შესუსტების შესახებ მხოლოდ ფრაგმენტულია. კატასტროფების რისკის თავიდან აცილება და შემცირება ერთგვარად სხვა სამთავრობო ორგანიზაციებისთვისაა დელეგირებული და არ არსებობს ერთიანი საკანონმდებლო ჩარჩო. გარდა ამისა, ვინაიდან საქართველოს არ გააჩნია კატასტროფების რისკების შემცირების ეროვნული პლატფორმა თუ სტრატეგია, სხვადასხვა სამინისტროსა თუ სააგენტოს მანდატი ხშირად არცთუ ნათლად გამოხატვს, თუ რომელ სააგენტოს რა პასუხისმგებლობა ეკისრება და კატასტროფის რისკის შემცირების რომელ ნაწილში. დაკვირვებებმა აგრეთვე აჩვენა, რომ ქვეყანას აქვს მნიშვნელოვანი სამეცნიერო გამოცდილება და ტექნიკური შესაძლებლობები, მაგრამ რეგულარულად არ ხდება ამის მოწესრიგება და ანალიზი. ამასთან ერთად, ის არ არის ჩართული პრევენციისა და შესუსტებისათვის პრაქტიკული მოქმედებების შესახებ გადაწყვეტილების მიღების ინფორმირებულ პროცესში.

98. მწირია კატასტროფის რისკის მონიტორინგის, პროგნოზირებისა და ადრეული შეტყობინების შესაძლებლობები. ამის ნათელი დადასტურება იყო ჰიდრომეტეოროლოგიური დაკვირვებების ჩატარებაზე, მონაცემთა შეგროვებასა და დამუშავება-პროგნოზირებაზე პასუხისმგებელ სააგენტოსთან დაკავშირებული სიტუაცია. სისტემა ჩვეულებრივ სახმელეთო სადგურებს იყენებდა. 1990-იანი წლებიდან ამ სადგურების რაოდენობა მკვეთრად შემცირდა – 155 ჰიდრომეტეოროლოგიური სადგურიდან დარჩა მხოლოდ 30. სადამკვირვებლო

პუნქტების რაოდენობის შემცირებას დაემატა ისიც, რომ აღარ გარდებოდა ზედა ატმოსფერული გაზომვები და სპეციალური რადარული დანაღვარების უქონლობის გამო ამინდის გლობალურ მოდელს მონაცემები ამინდის ადგილობრივი ცვლილებების შესახებ აღარ მიეწოდებოდა. არ არსებობს არანაირი საშუალება, რომ ადგილობრივი ამინდის ცვლილების განსასაზღვრად გამოყენებულ იქნეს ადგილობრივი მოდელები. ამის გამო გართულდა სტიქიასთან დაკავშირებული ისეთი ლოკალიზებული საფრთხეების ინტენსივობის მონიტორინგი და პროგნოზირება, როგორებიცაა სეტყვა და თანმდევი ქარიშხალი, როგორც 19 ივლისს თავს დააატყდა აღმოსავლეთ საქართველოს სამ რეგიონს. ამან, თავის მხრივ, იმოქმედა პროგნოზირებისა და ადრეული შეტყობინების ყველანაირ სისტემაზე.

99. კატასტროფის რისკის შემცირების საქართველოში არსებული პრაქტიკა შემოიფარგლება მხოლოდ მდინარეების ეროზიისა და წყალდიდობებისაგან სანაპიროებისა და სანაპირო ზოლების დაცვითი დონისძიებებით, ხოლო მრავალმხრივი საფრთხეების რისკის შემცირებისათვის საჭირო დონისძიებები, როგორებიცაა, მაგალითად, რისკის გადატანა, სეტყვის საწინააღმდეგო სისტემა და ა.შ. არ ხორციელდება. გარდა ამისა, არ არსებობს კატასტროფის მართვის სამოქმედო გეგმა, რომელშიც ჩართული იქნება რისკის ყოველმხრივი შეფასება როგორც ეროვნულ, ისე ადგილობრივ დონეებზე, შემდგომში მის საფუძველზე განვითარების და დაგეგმვის დოკუმენტაციის (მაგ., მიწათსარგებლობის გეგმა, უბიანული დაგეგმარება, განვითარების სტრატეგია და ა.შ.) შესაქმნელად.

კატასტროფის რისკის მართვისა და კლიმატის ცვლილებებისადმი ადაპტაციის საჭიროებები

100. კატასტროფის მართვის სისტემის ანალიზმა საქართველოში გამოავლინა საჭიროებების შემდეგი კატეგორიები: ა. კატასტროფის რისკის მართვის კოორდინაცია; ბ. კატასტროფის რისკის მართვის გათვალისწიება სხვადასხვა სექტორის განვითარებაზე მიმართულ დონისძიებებში; გ. კატასტროფის რისკის მართვის ინსტიტუციური შესაძლებლობების გაძლიერება ეროვნულ და ადგილობრივ დონეებზე; დ. კატასტროფით გამოწვეული ზარალის, აღდგენა-რეკონსტრუქციის, აგრეთვე რისკის გადატანის დაფინანსება. ქვემოთ მოცემულია თითოეული კატეგორიის მიხედვით გამოვლენილი საჭიროებების დეტალური აღწერა:

კატასტროფების რისკის მართვის კოორდინაცია

101. კატასტროფის რისკის შემცირების ეროვნული პოლიტიკა თუ სტრატეგია არის ეროვნული დონის გამოწვევა; კატასტროფის რისკის მართვისადმი კოორდინირებული მიდგომის საჩვენებლად შესაძლოა გამოდგეს კატასტროფის რისკის შემცირების ეროვნული პლატფორმის ჩამოყალიბება, რომელსაც კოორდინაციას გაუწევს კატასტროფის რისკის შემცირებაზე პასუხისმგებელი შესაბამისი სამინისტრო. პლატფორმა გამყარებული უნდა იყოს მოქმედებისათვის საჭირო სათანადო კანონებითა და ბრძანებებით. ეს შედეგად მოიტანს კომუნიკაციისა და ინფორმაციის გაცვლის გაუმჯობესებას და კატასტროფის რისკის შემცირებაში ჩართულ ყველა დაინტერესებულ მხარეს შორის კავშირების გაძლიერებას.

კატასტროფის რისკის შემცირების გათვალისწინება სხვადასხვა სექტორის განვითარებაზე მიმართულ დონისძიებებში

102. აუცილებელია, რომ სახელმწიფო მხარი დაუჭიროს და უზრუნველყოს მდგრადი განვითარება. ამის მიღწევა შესაძლებელი იქნება იმ შემთხვევაში, თუ ყველა სექტორსა და სამთავრობო ყველა დონეზე იქნება გათვალისწინებული ბუნებრივი მოვლენებისგან მოსალოდნელი ფარული რისკები. მზარდი რისკების თავიდან აცილების მიზნით სახელმწიფოს ძალისხმევა მიმართული უნდა იყოს შემდეგი დონისძიებების განხორციელებისაკენ: 1. არსებული რისკების დადგენა, გაგება და პრიორიტეტიზაცია; 2. არსებული რისკების შემცირება; 3. მომავალი რისკების წარმოქმნის თავიდან აცილება; 4. რეაგირების შესაძლებლობების გაუმჯობესება ყველა დონეზე. ამ მიდგომის განხორციელება შესაძლებელია კატასტროფის რისკის მართვის სრულყოფილი ერთიანი სისტემის შექმნით.

103. კატასტროფის რისკების მართვის სისტემური მიდგომა უნდა მოიცავდეს: 1. რისკების დადგენას და საფრთხეების მონიტორინგს; 2. რისკების შემცირებას სტრუქტურული და არასტრუქტურული მეთოდების გამოყენებით; 3. რისკის შესახებ უფრო დრმად გათვითცნობიერებას და მზადეოფნას; 4. რისკის დაფინანსების მექანიზმებს; 5. მდგრად აღდგენას. 2012 წლის სტიქიის შემდგომი საჭიროებების შეფასებამ კიდევ ერთხელ წარმოაჩინა, რამდენად საჭიროა კატასტროფის რისკის შემცირების, როგორც განვითარების კონცეფციის ჩართვა როგორც საშუალო და გრძელგადიანი აღდგენის დონისძიებებში, ისე რეგიონული დაგეგმვისას. ამასთან, კლიმატის ცვლილების შედეგად მოსალოდნელია გაიზარდოს უამინდობით გამოწვეული ექსტრემალური შემთხვევების რაოდენობა და თუ სტიქიური უბედურებების რისკები არ იქნება

გათვალისწინებული, რისკების გამო აღდგენასა და განვითარებაში ჩადებული ინვესტიციები აღმოჩნდება არასაჭირო და გაუაზრებელი.

104. რისკების დადგენა. რისკის შემცირების სტრატეგიის განვითარებისათვის აუცილებელია დადგინდეს, რა სახის რისკების წინაშე დგას საქართველო. რისკების დადგენა არ არის მარტივი საქმე. იგი მოიცავს არსებული ბუნებრივი საშიშროებებისა და ადამიანებზე მათი ზემოქმედების გაცნობიერებას, კონკრეტული საშიშროებების წინაშე მდგომი ელემენტების დადგენასა და მათი მოწყვლადობის შეფასებას, მოსალოდნელი ზარალის გამოთვლას შესაბამისი ღონისძიებების პრიორიტეტიზაციის მიზნით. მოკლედ, თუ არ ვიცით რა არის პრობლემა, მას ვერ მოვაგვარებოთ.

105. საშუალოდან გრძელ ვადებში აუცილებელია წყლადიდობის რისკების მართვის გეგმის განახლება, რაც მოიცავს ინფრასტრუქტურისა და მოსახლეობისათვის მოდელების რისკების გათვალისწინებით შერჩევას, წყალდიდობის რისკის შემარბილებელი ინფრასტრუქტურის პრიორიტეტიზაციას და გარემოს დაცვას. ამასთანავე, აუცილებელია მდინარის ჭალის მართვის პროგრამის შემუშავება, რაც მოიცავს საფოთხეებისა და დატბორვის რუკებს, დაფინანსებას, მდინარიდან ნატანი მასალის ამოღებისათვის საჭირო ტექნიკურ მომსახურებასა და ნაპირდამცავ ღონისძიებებს.

106. კატასტროფის რისკების შემცირების ღონისძიებები. კატასტროფის რისკის შემცირების ღონისძიებების დადგენა და პრიორიტეტიზაცია შესაძლებელია რისკების შესწავლის შემდგომ. ეს შესაძლოა მოიცავდეს როგორც სტრუქტურულ ღონისძიებებს – ინვესტიციებას რისკის შერბილების ღონისძიებებში, მაგ., წყალდიდობისგან დამცავი ინფრასტრუქტურის აგებას ან გამაგრებას, ისე არასტრუქტურულ ღონისძიებებსაც, მაგ., სამშენებლო ნორმებს, კატასტროფის რისკების შემცირების გათვალისწინებას განვითარებაზე მიმართულ ღონისძიებებში, ტერიტორიულ დაგეგმარებაში და ა.შ.

107. კატასტროფის რისკის შემცირების ინიციატივების მიზანი უნდა იყოს მდგრადი შესაძლებლობების შექმნა მმართველობის სხვადასხვა დონეზე, როგორც ინსტიტუციური, ასევე არაინსტიტუციური ასპექტების ჩართვით, რათა დახმარება გაეწიოს უწყებებს ისეთი ცოდნის ბაზისა და ინსტიტუციური მეხსიერების ჩამოყალიბებაში, რომელიც დაფუძნებული იქნება სისტემებზე და არა ინდივიდუალურად. უნდა შემუშავდეს მრავალმხრივი მეოთვლოლოგია, რომელიც მოხმარდება განვითარების დაგეგმვაში კატასტროფის რისკის შემცირებისათვის წამყვანი როლის მინიჭებას და სოფლისა და ურბანული განვითარების სპეციფიკურ სექტორებს, ადგილობრივი ბიუჯეტის დაგეგმვის, ადგილობრივი „სარეზერვო ფონდების“ შექმნის და ა.შ. ჩათვლით.

108. საჭიროებების ერთბლოვი შეფასების შედეგად გამოვლინდა წყალდიდობისგან დამცავი ინფრასტრუქტურის გამაგრების აუცილებლობა იმ

ადგილებში, სადაც წყალდიდობისა და წყალმოვარდნების განმეორებადობის მაღალი რისკია. რამდენიმე ქვეყნის გამოცდილება აჩვენებს, რომ თითოეული აშშ დოლარი, რომელიც ჩაიდო მდინარის ნაპირების გასამაგრებელ სამუშაოებში, ორჯერ და სამჯერ მეტ სარგებელს აძლევს იმ მოსახლეობას, რომელიც მდინარის გასწვრივ ცხოვრობს. აუცილებელია ძირითადი ნაპირდამცავი ნაგებობების გამაგრება და ადგენა, როგორიცაა მდინარეების ფერდობების გამაგრება, დამბების, გაბიონების და ეროზის საწინააღმდეგო ჯებირების მოწყობა თელავის, ვანთას და ზუზუმბოს მდინარეებზე.

109. სტრუქტურულ დონისძიებებთან [რომელთაც შესაძლებელია ვერ შეაჩერონ კლიმატის ცვლილებით გამოწვეულ წყალდიდობის ნაკადების დიდი მოცულობა] ერთად ასევე მნიშვნელოვანია დაპროექტებისას მოხდეს კლიმატის ცვლილების გავლენის გათვალისწინება, კლიმატის ცვლილების გათვალისწინებით საინჟინრო გადაწყვეტები უნდა იყოს უფრო გამძლე და მდგრადი. ეს შეიძლება იყოს ბიოსაინჟინრო დონისძიებები, რაც მოიცავს ადგილობრივი ბუნებრივი მასალების და მცენარეული საფარის გამოყენებას მდინარის ჭალის ფიზიკური, ბიოლოგიური და ქიმიური ფუნქციების აღსაღენად, წყლით გაუდენთის და გამტარიანობის გასაუმჯობესებლად და ზიანის შესამცირებლად. როგორც ჩანს, საქართველოში მწირია წყალდიდობისა და წყალმოვარდნის მართვის შესახებ ამგვარი თანამედროვე და კლიმატის ცვლილებას მორგებული ცოდნა და დღემდე მირითადად საბჭოთა პერიოდის ტრადიციული საინჟინრო დონისძიებები გამოიყენება. შედეგისმომცემი იქნებოდა გადაწყვეტის კომბინირებული გზების გამონახვა, რაც დაეხმარებოდა არსებულ სტრუქტურულ დონისძიებებს, ასევე არასტრუქტურული დონისძიებების, ბიოსაინჟინრო სამუშაოების დანერგვას, რაც მდინარის ჭალის ბუნებრივი ინფილტრაციისა და ნაკადის გამტარიანობის გაზრდას შეუწყობდა ხელს.

110. შეფასებით ასევე გამოვლინდა ის დაზიანებული საჯარო შენობები, საბავშვო ბაღები, საჯარო სკოლები, პირველადი სამედიცინო დახმარების პუნქტები, რომლებიც კრიტიკულ მდგომარეობაში არიან. რამდენადაც ხელმისაწვდომი მომსახურება გულისხმობს დაწესებულებების დაზიანებული სახურავების შეკეთებას, აუცილებელია დაცული იყოს შენობების უსაფრთხოება, რისთვისაც საჭიროა ამ ნაგებობების (პირველადი სამედიცინო დახმარებისა და საგანმანათლებლო დაწესებულებების მაინც) სტრუქტურული უსაფრთხოებისა და ტექნიკური მდგომარეობის შეფასება, რათა დადგინდეს რა ქმედებებია საჭირო შემდგომ. ზემოთ აღწერილი ყველა ქმედების წარმატება მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული იმაზე, თუ ეს ყველაფერი რამდენად შეეხება დაზარალებული თემებისა და ადგილობრივი ხელისუფლების კერძო საკუთრებასა და დამოკიდებულებას, რამდენადაც გადამწყვეტია მათი ჩართულობა რისკების დადგენისა და შეფასების პროცესებში. მიზნის მისაღწევად საჭიროა საჯარო დახმარების პროგრამისა და კომუნიკაციის სტრატეგიის ჩამოყალიბება და განხორციელება. გრძელ ვადებში სტრატეგია

უნდა იქცეს გარემოსდაცვითი განათლების (როგორც საწინდარი როგორც ფორმალური, ისე არაფორმალური განათლებისა) ეროვნული სტრატეგიის ნაწილად, რომელიც ემსახურება მდგრადი განვითარების მიზნებს.

111. რისკის გათვითცნობიერება და მომზადება. საჭიროა ყველა მონაწილე აცნობიერებდეს, რა რისკების წინაშე შეიძლება აღმოჩნდეს და მზად იყოს მათთან გასამკლავებლად. საზოგადოებისათვის განკუთვნილი საგანმანათლებლო კამპანიები დაეხმარება მთავრობას რისკების შემცირების დონისძიებებში, რაც მოიცავს ახალი რისკების წარმოქმნის თავიდან აცილებასა და კატასტროფაზე უფრო ეფექტურად რეაგირებას. მოსამზადებელი ძალისხმევა უნდა მოიცავდეს მთავრობის ყველა დონეს და ყველა სექტორს, ასევე მთლიანად საზოგადოებას. ყველა მათგანს აქვს პასუხისმგებლობა და საჭიროა ამის ნათლად განმარტებას. სავარჯიშოები და სიმულაციები კომუნიკაციაში არსებული ნაკლოვანებების ადრეულ ფაზაში გამოვლენას ეხმარება. ეს სავარჯიშოები უნდა შედიოდეს ეროვნული, მუნიციპალური და ადგილობრივი რეაგირებისა და სარეზერვო გეგმებში.

112. კატასტროფის რისკის მართვის ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან ელემენტს წარმოადგენს საფრთხის პრევენცია და თავიდან აცილება, რაც ლოკალიზებული საფრთხეების დეტალური მონიტორინგისა და პროგნოზირების მეშვეობით ხორციელდება. შეფასებისას გამოვლინდა, რომ არსებული პიდრომეტეოროლოგიური სისტემა საჭიროებს გაუმჯობესებას. ტექნიკური დახმარების ძირითადი ელემენტები უნდა იყოს: 1. სახმელეთო სადამკვირვებლო სადგურების არსებული სისტემის შესწავლა, მათი რეაბილიტაციის პროგრამების შემუშავება და მათი რაოდენობის გაზრდა; 2. სულ ცოტა, 60 სახმელეთო ტელემეტრული სადგურის დამონტაჟება, რომელიც რეალურ დროში გადასცემს მონაცემებს ცენტრალურ კომპიუტერს ადგილობრივ დონეზე წყალდიდობებისა და სხვა სტიქიური უბედურებების პროგნოზირებისათვის; 3. სახმელეთო სადგურებთან ერთად ქარისათვის განკუთვნილი დოკლერული რადარისა და სხვა ხელსაწყოების საჭიროების შესწავლა, რათა შესაძლებელი გახდეს ქარიშხლის მოძრაობისა თუ ქარის სიჩქარის განსაზღვრა, რაც დაეხმარება ძლიერი ქარიშხლის, სეტყვის და ა.შ. პროგნოზირებას.

113. მზადყოფნის გასაუმჯობესებლად საჭიროა საგანგებო სიტუაციებზე რეაგირების რეგიონული/ადგილობრივი გეგმების რეგულარული განახლება, რასაც თან უნდა ერთვოდეს დეტალური სტანდარტული სამუშაო პროცედურები მონაცემთა მომზადების, შეგროვებისა და გავრცელებისათვის. აგრეთვე გამოვლინდა ზარალის შეფასებისა და აღდგენითი სამუშაოების დაგეგმვის ერთიანი მეთოდოლოგიის საჭიროებაც. სხვადასხვა საფრთხის შესახებ ადრეული შეტყობინების სისტემის მექანიზმის შემოდება, რომელიც მოიცავს სპეციფიკურ სტანდარტულ სამუშაო პროცედურებს და ფუნქციურ ქსელს, სადაც ჩართულია ყველა დაინტერესებული მხარე მონაცემთა ერთიანი ბაზით, უნდა

განიხილებოდეს, როგორც ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი კომპონენტი. ყოველივე ზემოთქმულის მისაღწევად საჭირო იქნება ტექნიკური დახმარება, ხელშეწყობა და პერსონალისათვის სათანადო ტრენინგი.

114. სტიქიურ უბედურებებთან (წყალდიდობა, ლგარცოფი, მიწისძვრა და ა.შ.) გამკლავების შესაძლებლობების განვითარებასთან ერთად, გრძელვადიანი ლონისძიებების განხორციელებისას ასევე მნიშვნელოვანია კლიმატის ცვლილებებთან ადაპტაციის გათვალისწინება. დახმარება მიმართული უნდა იყოს საზოგადოების ყველაზე გაჭირვებულ ჯგუფებზე, ამასთან, ადგილობრივმა და ცენტრალურმა უწყებებმა უნდა მიიღონ კლიმატის ცვლილებების ადაპტაციისათვის საჭირო ზომები; უნდა ჩატარდეს ლონისძიებები, რომლებიც მინიმუმადე დაიყვანს ადამიანებზე და ეკონომიკურ საშუალებებზე ზემოქმედებას და უზრუნველყოფს განვითარებისათვის წყალდიდობისა თუ ამინდით გამოწვეული სხვა ექსტრემალური მოვლენების პოტენციური ზიანის მისაღებ დონემდე შემცირებას.

115. საჯარო მხარდაჭერა: პოლიტიკოსების, პოლიტიკური და სამთავრობო სტრუქტურების ხელმძღვანელი პირების, მასმედიის, საზოგადოებისა და აკადემიური ინსტიტუტების ცნობიერების ამაღლება, თუ რა სარგებელი მოაქვს რისკის შემცირებას და რა როლს ასრულებენ ეს ორგანიზაციები რისკის შემცირების პროგრამების განხორციელებაში.

116. რისკებთან ბრძოლის დაფინანსების სტრატეგია. საქართველოს მთავრობამ სტიქიური უბედურების შემდეგ დაუყოვნებლივ შეიტანა ცვლილებები სახელმწიფო ბიუჯეტში და შექმნა დამატებითი საბიუჯეტო შესაძლებლობები მყისიერი რეაგირებისა და დახმარების საჭიროებისათვის; გარდა ამისა, გარკვეული ოდენობა გამოიყო მოკლევადიანი სარგაბილიტაციო სამუშაოებისათვის და აგრეთვე სარეზერვო ფონდებიდან – სულ 162 მილიონი ლარის მობილიზება მოხერხდა.

117. ქვეყანაში სტიქიური უბედურებების შემთხვევების რაოდენობის მატება თავისთავად გამოიწვევს კატასტროფებთან დაკავშირებული ეკონომიკური ხარჯების ზრდას, რაც მოითხოვს ეფექტურ ფინანსურ ინსტრუმენტებს, რომლებიც ქვეყანას სტიქიური უბედურებებით გამოწვეულ ფინანსურ საჭიროებებთან გამკლავებაში დაეხმარება. ვინაიდან ვერანაირი პრევენციისა და შერბილების ლონისძიება ვერ შეძლებს სრულად დაიცვას ესა თუ ის ქვეყანა დიდი სტიქიური უბედურებებისაგან, ქვეყნებისათვის ფინანსური თავდაცვის ქმედით მექანიზმებად შეიძლება ჩაითვალოს როგორც კატასტროფის რისკის დაფინანსების მექანიზმები, ისე კატასტროფის რისკის მართვის ლონისძიებები. კატასტროფის რისკის დაფინანსების სტრატეგია საშუალებას აძლევს ქვეყნებს სტიქის შემდგომ პერიოდში გაზარდონ ფინანსური მხარდაჭერის შესაძლებლობები და შეამცირონ სტიქიური უბედურებების ეკონომიკური და

ფინანსური ტვირთი დამატებითი დანაკარგების კერძო კაპიტალსა და სადაზღვევო ბაზარზე გადატანით.

118. კატასტროფის რისკის დაფინანსებისა და დაზღვევის ინსტრუმენტები ოთხ ვრცელ კატეგორიად იყოფა:

1. კატასტროფის რისკის სახელმწიფოსგან დაფინანსება: ფინანსური სტრატეგიები, რაც კატასტროფის შემდგომ პერიოდში გაზრდის მთავრობის ფინანსური რეაგირების შესაძლებლობებს, მათი გრძელვადიანი ფისკალური ბალანსის დაცვით;
2. კატასტროფის რისკისაგან საკუთრების დაზღვევა: საკუთრების კატასტროფისაგან დაზღვევის ბაზრის განვითარება და კატასტროფისაგან დაზღვევის ხელმისაწვდომობის გაზრდა სახლების მფლობელებისთვის, მცირე და საშუალო საწარმოებისა და საჯარო დაწესებულებებისთვის;
3. სოფლის მეურნეობის დაზღვევა: ფერმერების, მესაქონლეებისა და აგრარული სფეროს დამფინანსებელი დაწესებულებებისათვის (მაგ., სოფლის მეურნეობის ბანკები, მიკროსაფინანსო დაწესებულებები) სტიქიური უბედურებების ზემოქმედების მიმართ ფინანსური მდგრადობის ასამაღლებელი პროგრამების შემუშავება;
4. კატასტროფისაგან მიკროდაზღვევა: ღარიბი მოსახლეობისთვის უამინდობით გამოწვეული ზარალისაგან დასაცავად პროდუქტების სტიქიისაგან დაზღვევის ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა და კატასტროფის რისკის შემცირების შესახებ ინფორმაციის გავრცელება ისეთ სოციალურ პროგრამებთან ერთად, როგორიცაა საკომპენსაციო თანხების ტრანსფერის პროგრამები.

119. ადსანიშნავია, რომ კატასტროფის რისკის დაფინანსება-დაზღვევის ნებისმიერი ეფექტური სტრატეგია პირველ რიგში მოითხოვს სტიქიური უბედურებების ეკონომიკური და ფისკალური ზემოქმედების დეტალურ შეფასებას.

120. სარეკონსტრუქციო სამუშაოების მოქნილობა. რეკონსტრუქციის ფაზაში ყველაზე რთულია ბალანსის დაცვა, რომ რეკონსტრუქციის სისტრაფეში მოხერხდეს რისკების აღმოფხვრა. თუკი შესაძლებელია, პრიორიტეტი უნდა იყოს „ვაშენოთ ხელახლა უკეთესად“. სარეკონსტრუქციო ფაზა საშუალებას აძლევს ხელმძღვანელობას, რომ ამ სამუშაოებში ჩართონ კატასტროფის რისკის საწინააღმდეგო ზომები, რათა სამომავლოდ თავიდან აიცილონ ახალი რისკების წარმოქმნა. ამისათვის ქვეყანას ჩამოყალიბებული უნდა ჰქონდეს ადდგენისა და რეკონსტრუქციის გეგმები. ძალიან მნიშვნელოვანია, რომ ყველა დონის ყველა დაწესებულებას კარგად ჰქონდეს გაცნობიერებული საკუთარი პასუხისმგებლობა. ამრიგად, სხვადასხვა დაწესებულებას შორის კარგად განაწილებული ფუნქციები და ვალდებულებები მნიშვნელოვნად დაეხმარება

სარეკონსტრუქციო ძალისხმევას. ამასთან, რეაბილიტაცია უფრო შედეგისმომცემი და მოქნილი იქნება, თუკი სწრაფი რეაბილიტაციისა და შესყიდვების წინასწარი გადანაწილების მიზნით განხილულ-გადახედული იქნება ადმინისტრაციული და საკანონმდებლო ჩარჩოები. როდესაც ზუსტად გვეცოდინება, სად არის მოსალოდნელი რისკი და სად არის საფრთხე ყველაზე საშიში, დაიზოგება სარეკონსტრუქციო სამუშაოებისთვის განკუთვნილი დრო. თუკი ამგავრ ინფორმაციაზე ხელი არ მიგვიწვდება, რეკონსტრუქციისათვის უსაფრთხო ადგილების დასადგენად საჭიროა მივმართოთ სწრაფ და მრავალისმომცველ ქმედებებს.

კატასტროფის რისკის მართვის ინსტიტუციური და ორგანიზაციული შესაძლებლობების გაძლიერება ეროვნულ და ადგილობრივ დონეებზე

121. კატასტროფის რისკის მართვის სისტემის შესაძლებლობების გაძლიერება შესაძლებელია შემდეგი ქმედებებით: ა. სამართლებრივი და ინსტიტუციური სტრუქტურების გადახედვა და ჰარმონიზაცია; ბ. რეგიონულ/გამგეობის დონეზე კატასტროფის რისკის მართვის სამოქმედო გეგმების შემუშავება; გ. ეროვნულ და ადგილობრივ დონეებზე თავიდან აცილების/შესუსტებისათვის მზადყოფნის შესაძლებლობების ამაღლება.

ა. ხამართლებრივი და ინსტიტუციური ხელშეწყვების გადახდვა და პარმონიზაცია

122. როგორც შეფასების ანგარიშშია აღწერილი, 2007 წლის კანონში „ბუნებრივი და ტექნოგენური ხასიათის საგანგებო სიტუაციებისაგან მოსახლეობისა და ტერიტორიის დაცვის შესახებ“ მოცემულია რისკების პრევენციის, შესუსტების, მზადყოფნისა და რეაგირების ერთიანი სისტემის შექმნა. თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ მასში ძირითადად რეაგირების მექანიზმებზეა გამახვილებული ყურადღება, ხოლო დებულებები პრევენციისა და შესუსტების შესახებ ფრაგმენტულია.

123. სწორედ ამის გამო არსებობს ჰარმონიზებული, ერთიანი სამართლებრივი სტრუქტურის შექმნის საჭიროება, რომელშიც ჩართული იქნება კატასტროფის რისკის შემცირების ყველა ელემენტი (პრევენცია, შესუსტება, მზადყოფნა და რეაგირება) და მასში განსაზღვრული იქნება შესაბამისი უწყებების როლი და პასუხისმგებლობები, ადმინისტრირების ყველა დონეზე.

ბ. რეგიონულ/გამგეობის დონეზე კატასტროფის რისკის მეცნიერების სამოქმედო გეგმების შემუშავება

124. კატასტროფის რისკის მართვის სამოქმედო გეგმის შესაქმნელად საჭიროა რისკის შეფასების ყოველმხრივი მონაწილეობითი ინსტრუმენტის შემუშავება,

რომელიც მიეწოდება რეგიონულ/მუნიციპალურ შესაბამის უწყებებს. ამგვარი შეფასებები სათანადო უწყებებს მიაწოდებს ცოდნასა და ინფორმაციას კატასტროფის შერბილებისა და კლიმატის ცვლილებისადმი ადაპტაციისათვის საჭირო ეფექტური ღონისძიებების განსაზღვრა-განხორციელების შესახებ. სამოქმედო გაგმის მნიშვნელოვან ასპექტს წარმოადგენს ღონისძიებების ფინანსური მდგრადობა, ანუ სპეციალური სარეზერვო ფონდების არსებობა რეგიონულ/ადგილობრივ ბიუჯეტში, რომელიც უზრუნველყოფს კატასტროფების რისკების შესუსტების ინფრასტრუქტურების მომსახურებას და მზადყოფნისა და რეაგირების ღონისძიებების ეფექტურობას.

125. კატასტროფის რისკის მართვის ღონისძიებებთან დაკავშირებული ვადები და ხარჯთაღრიცხვა იხ. ქვემოთ, დანართში 11.

დანართი 1: სოფლის მეურნეობა და საარსებო საშუალებები

1. მდგომარეობა კატასტროფამდე

126. სტიქიოთ დაზარალებული ადგილების ეკონომიკის ძირითად სექტორს სოფლის მეურნეობა წარმოადგენს. სოფლის მეურნეობას რეგიონულ მშპ-ში ყველაზე დიდი წილი აქვს. კახეთის მოსახლეობის 80 %-ზე მეტი, ანუ დაახლოებით 400,000 ადამიანი სოფლის მეურნეობაში არის დასაქმებული. ამ რეგიონებს წამყვანი ადგილი უჭირავთ მოსავლის იმ სახეობების წარმოების მხრივ, რომელიც სტიქიამ დააზიანა. აღსანიშნავია, რომ კახეთის რეგიონი არის ყურძნის, ატმისა და ვაშლატამას ძირითადი მწარმოებელი, ხოლო სამცხე-ჯავახეთში მოდის საქართველოს კარტოფილის მოსავლის ნახევარზე მეტი.

127. სტიქიოთ დაზარალებული რეგიონების საოჯახო მეურნეობები ისევე, როგორც ზოგადად საქართველოში, ძირითადად სოფლის მეურნეობას მისდევენ. მათი მიწის ნაკვეთები მცირე ზომისაა, ხშირად მცირე ნაწილებადაა დაყოფილი და, შესაბამისად, მოსავალიც დაბალი აქვთ, რაც დიდწილად გამოწვეულია არასწორად წარმართული სოფლის მეურნეობითა და ჯიშების მრავალფეროვნების სიმწირით.

2. სტიქის ზემოქმედება სექტორზე

128. 19 ივლისის სტიქისგან ძირითადად დაზარალდა კახეთი, სადაც დაზიანდა დაახლ. 18,500 ჰა მოსავლიანი მიწა, რომლის ძირითად ნაწილს მაღალი ღირებულების მქონე სავარგულები (ანუ ხეხილისა და ბოსტნეულის ნათესები) შეადგენდა. ზარალი ძალიან ფართომასშტაბიანი იყო. მრავალწლიან ნათესებს შემოეცალა ნაყოფი და ფოთლოვანი საფარი, ხოლო მცენარეების ღეროებზე სეტყვამ ისეთი დია ნაპრალები დატოვა, რომლებშიც ადვილად შესაძლებელია სოკოვანი ინფექციის განვითარება. განადგურდა (განსაკუთრებით ახალციხეში) ბოსტნეულის, ნესვისა და კარტოფილის ნათესები. სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების შემოწმებამ აჩვენა, რომ შესაძლებელია ყურძნის ნარგავების აღდგენა, მაგრამ ატმისა და ვაშლატამას ბაღების აღდგენას დიდი დრო დასჭირდება. მთლიანობაში სტიქის ზემოქმედების ქვეშ დაახლ. 20,000 საოჯახო მეურნეობა აღმოჩნდა.

129. სასურველია საქართველოს მთავრობამ გრძელვადიან პერსპექტივაში ეს მოვლენა არ მიიჩნიოს გამონაკლისად და იგი აღიქვას გაფრთხილებად, რომ აუცილებელია ამინდის ამგვარი ექსტრემალური გამოვლინებების გათვალისწინება და მათთვის მზადყოფნა. ეს კონკრეტული შემთხვევა კი გამოყენებული უნდა იყოს როგორც პროფესიული ფერმერული სექტორის შექმნის შესაძლებლობა.

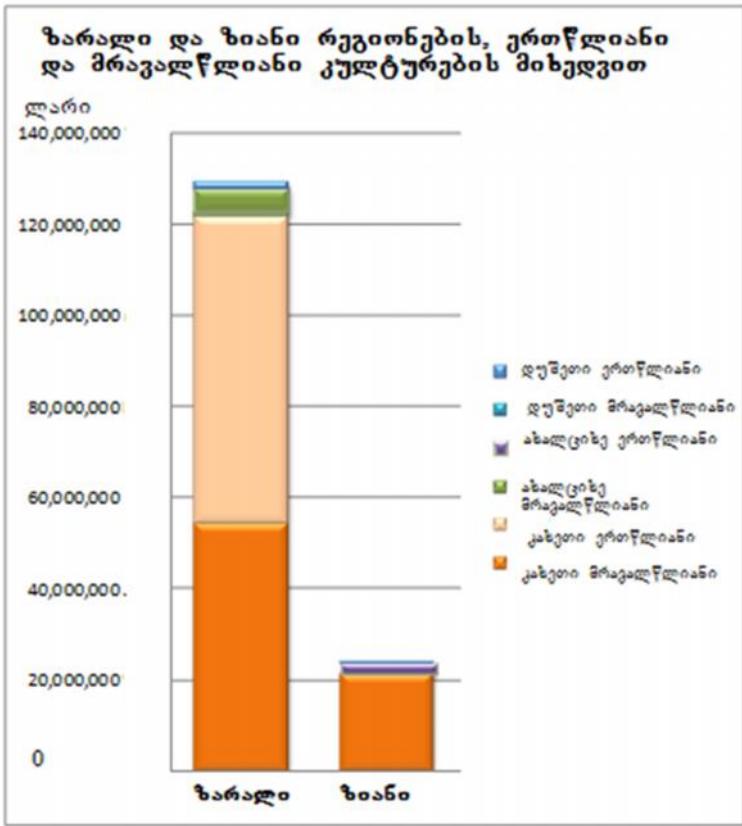
ცხრილი 2. დაზიანებული პექტრებისა და ზარალისა და ზიანის დონის შეფასება

ქახეთი (თელავი, ლაგოდეხი, ყვარელი და გურჯაანი)		შეფასებული ზარალი %			შეფასებული ზიანი
კულტურის დასახელება	დაზიანებული ტერიტორია (ჰა)	100 %	70 – 80 %	>50 %	ხელახლა დარგული %
კურძენი (ვენაცი)	7500	70 %	20 %	10 %	მინიმალ.
ატამი და სხვა	3000	100 %			60 %
სიმინდი	1000	100 %			
პომიდორი	2000	100 %			
სხვა ბოსტნ.	4000	100 %			
ნესვი	1000	100 %			
სამცხე-ჯავახეთი (ახალციხე)					
კულტურის დასახელება	დაზიანებული ტერიტორია (ჰა)	მიმე	ზომიერი	>50 %	ხელახლა დარგული %
კარტოფილი	419	47 %	53 %		73 %
ბოსტნეული	177	81 %	19 %		(ახლად დარგული)
სიმინდი	318	5 %	95 %		
ხილი	166	63 %	37 %		
მარცვლეული	53	58 %	42 %		
მცხეთა-მთიანეთი (დუშეთი-თიანეთი)					
კულტურის დასახელება	დაზიანებული ტერიტორია (ჰა)	100 %	70 – 80 %	>50 %	ხელახლა დარგული %
სიმინდი	92	60 % შევ.	25 % შევ.	15 % შევ.	73 %
პარკოსნები	105	60 % შევ.	25 % შევ.	15 % შევ.	(ახლად დარგული)
კარტოფილი	103	60 % შევ.	25 % შევ.	15 % შევ.	
მარცვლეული	10	60 % შევ.	25 % შევ.	15 % შევ.	
კახეთი (თელავი, ლაგოდეხი, ყვარელი და გურჯაანი)	18500	93 %			
სამცხე-ჯავახეთი (ახალციხე)	1132	6 %			
მცხეთა-მთიანეთი (დუშეთი-თიანეთი)	310	2 %			
სულ (ჰა)	19942				

1. ზიანი და ზარალი

130. წინასწარი შეფასების მიხედვით, ფერმერული მეურნეობებისათვის მიუწვდომა ზარალმა 2012 წელს 129,4 მლნ ლარი (78,4 მლნ აშშ დოლარი) შეადგინა. ამ ზარალის უდიდესი ნაწილი (დაახლ. 94 %) კახეთზე მოდიოდა, ფარდობა მრავალწლიან და ერთწლიან კულტურებს შორის არის 53:47. ეს მონაცემები ეფუძნება ადგილობრივი ხელისუფლების მიერ ჩატარებულ დაზარალებული პექტრების და წმინდა შემოსავლის შეფასებას და ასევე სეტიგამდე და დაზიანებებამდე გაწეულ ცვალებად ხარჯებს. ეს მონაცემები შეუდარეს CARE-ის, USAID-ის და სხვების მიერ მიღებულ მონაცემებს.

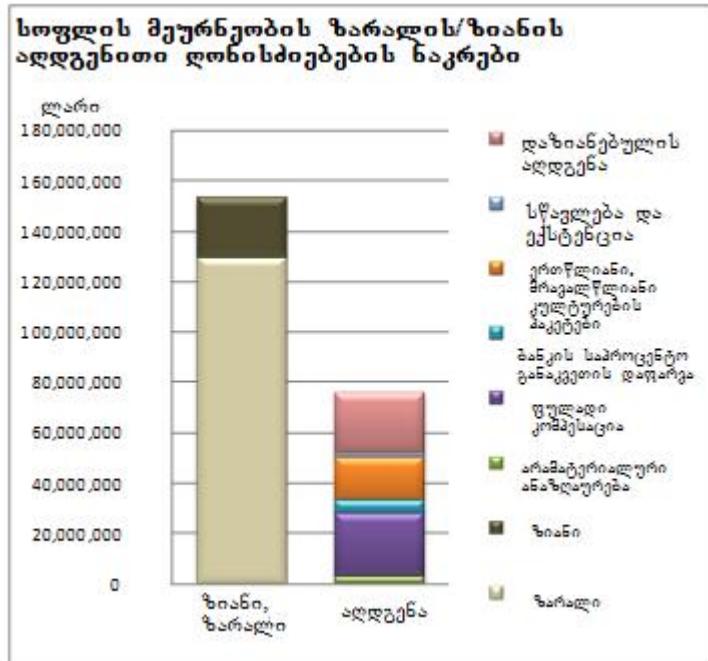
დიაგრამა 7: ზარალი და ზიანი რეგიონების, ერთწლიანი და მრავალწლიანი კულტურების მიხედვით

131. დაზიანებების მთლიანი დონე შეფასდა 24 მლნ ლარად (14,5 მლნ აშშ დოლარი), რომლის უდიდეს ნაწილს შეადგენს ატმის ნარგავების 60%-ის ხელახლა დარგვის ხარჯები – 16,4 მლნ ლარი, გარდა ამისა, 5 %-ს შეადგენს განსაკუთრებით დაზიანებული ვენახების განახლება და კარტოფილის ნარგავების შეცვლა (2,8 მლნ ლარი). უამინდობის ამ ექსტრემალურმა გამოვლინებამ მთლიანად საქართველოს ფერმერულ მეურნეობას დაახლოებით 153,5 მლნ ლარის ზიანი მიაყენა.

2. აღდგენისა და რეკონსტრუქციის საჭიროებები

დიაგრამა 8: სოფლის მეურნეობის ზარალისა და ზიანის აღდგენის პაკეტი

132. მოსული სეტყვა და ქარიშხალი იყო ერთგვარი შეხსენება იმისა, რამდენად დამოკიდებულია ფერმერული მეურნეობები ამინდზე და რამდენად ზრდის ამგვარი შემთხვევები დარიბი და მოწყვლადი მოსახლეობის ხარჯებს. შესაბამისად, ეს სეტყვა შეიძლება აღვიქვათ, როგორც გაფრთხილება და ამავდროულად ერთგვარი შესაძლებლობა: გაფრთხილება, რომ ამ ტიპის მოვლენები შესაძლოა უფრო ხშირად განმეორდეს და შესაძლებლობა, რომ სოფლის მეურნეობის ზოგიერთი სექტორი უფრო კონკურენტუნარიანი და მაღალპროფესიონალური გავხადოთ. დღეისათვის მომწიფებულია აზრი, რომ სოფლის მეურნეობის კომერციალიზაცია და დარგის გასაუმჯობესებელი დაგეგმვა და ინვესტიციება შეძლებს სოფლის მეურნეობის სექტორის მდგრადობის გაზრდას კლიმატის ცვლილებისა და ამინდის ექსტრემალური მოვლენების მომატებული შემთხვევების მიმართ.

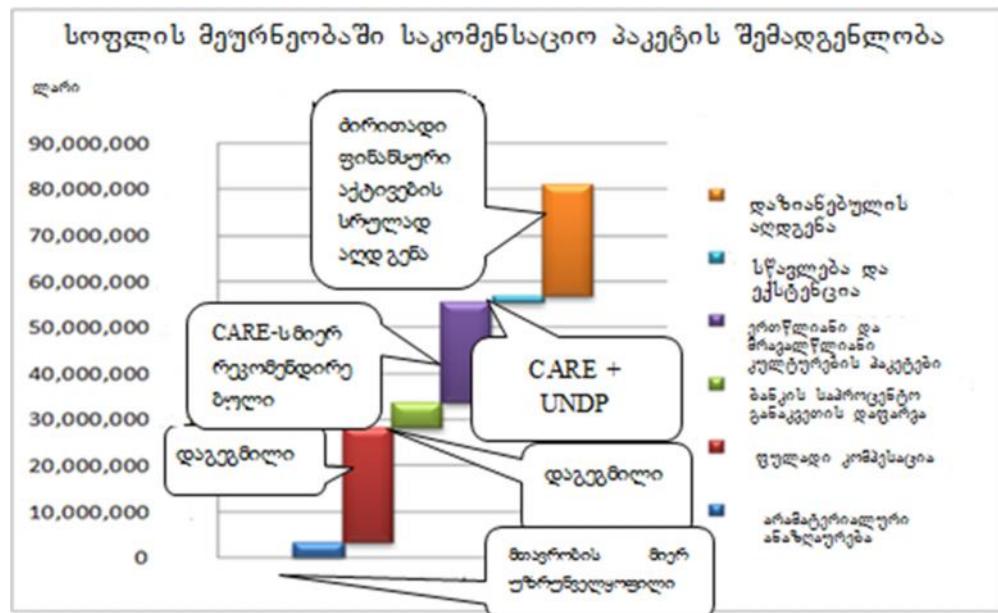
133. მოკლე, საშუალო და გრძელვადიანი აღდგენის ქვემოთ წარმოდგენილი საჭიროებები სწორედ ამ შესაძლებლობების გათვალისწინებით გამოიკვეთა (შენიშვნა: დანართი 9 შეიცავს აღდგენითი საჭიროებების და პრიორიტეტული ღონისძიებების შეჯამებას).

ა) მოკლევადიანი აღდგენითი საჭიროებების და პრიორიტეტული ღონისძიებების მიმოხილვა (0-12 თვე)

134. საქართველოს მთავრობისათვის განკუთვნილი მთავარი შეკითხვაა, თუ რა ღონის და რა ტიპის დახმარება უნდა გაეწიოს სტიქით დაზარალებულ, ოჯახურ, ფერმერულ მეურნეობებს? არსებობს პრეცედენტის შექმნის საკმაოდ

დიდი საფრთხე, რომ, მაგალითად, კომპენსაციის დონე განისაზღვროს ზარალისა და ზიანის ზომით. ამან შეიძლება გაზარდოს მოლოდინი, რომ მომავალში სტიქიური უბედურებით გამოწვეული ყველა ზარალი, მიუხედავად მისი ზომისა და მასშტაბებისა, საბიუჯეტო ფონდებიდან ანაზღაურდება. მთავრობამ ასევე უნდა განიხილოს განვითარების თავისი გრძელვადიანი ამოცანები, თუ როგორ წარმოუდგენია ფერმერების დახმარება, მაგალითად, მიზნად ისახავს: 1) დაზარალებულ ადგილებში სოფლის მეურნეობის სტიქიამდელ მდგომარეობაში დაბრუნებას თუ 2) ირჩევს, რომ სახელმწიფო დაფინანსება ნაწილობრივ ან მთლიანად მოხმარდეს საქართველოს სოფლის მეურნეობის სტრუქტურისა და ტიპის საკეთილდღეო ცვლილებებს?

დიაგრამა 9: სოფლის მეურნეობაში გასაცემი კომპენსაციის მთლიანი პაკეტი

135. მთავრობამ, გაერომ და არასამთავრობო ორგანიზაციებმა არაერთი მოსაზრება წამოაყენეს, თუ რა მიდგომაა საჭირო სოფლის მეურნეობის აღდგენა-განახლების პაკეტისათვის. ყოველივე ეს ასახულია ზემოთ მოცემულ სურათზე. თუ ყველა ეს ინვესტიცია განხორციელდება, მთლიანად მივიღებთ დაახლ. 76 მლნ ლარს, რაც სრული ზიანისა და ზარალის 49 %-ს შეადგენს. ეს გვაძლევს დაახლ. 3,800 ლარს (2,300 აშშ დოლარი) სტიქიოთ დაზარალებული ყოველი საოჯახო ფერმერული მეურნეობისთვის.

136. აღდგენა-განახლების ამჟამად დადგენილი პაკეტი განკუთვნილია კერძო საკუთრებისთვის და ასახავს ბალანსირებულ მიდგომას, რომელიც:

- დაზარალებულ ფერმერებს ფინანსურ და სხვა სახის დახმარებას უწევს (ფულადი კომპენსაცია, დამოკიდებული დაზიანების დონეზე, და სასოფლო-სამეურნეო საბანკო სესხების საპროცენტო განაკვეთის გაუქმება 12 თვით). ეს დახმარება მომდინარეობს საქართველოს მთავრობისგან;

- არის ტექნოლოგიებისა და ტრენინგების პაკეტების მიმართ პროაქტული მიღვომა და მიზნად ისახავს შემოსავლის მიღებას მოკლევადიანი ნათესების შემოტანით და სეტყვით დაზიანებული მრავალწლიანი ნარგავების სწრაფად აღდგენაში დახმარებას. ასევე ითვალისწინებს კლიმატის ცვლილების შედეგად სოფლის მეურნეობაში მოსალოდნელ ცვლილებებს. ეს დახმარება CARE-ს და UNDP-ის შემოთავაზებაა.
- საოჯახო ფერმერულ მეურნეობების წარმოების საშუალებების აღდგენა – ეს ადგილობრივი ხელისუფლების შემოთავაზებაა და მისი ღირებულება შეფასებული ზიანის 100 %-ს შეადგენს.

137. ხარჯები ძირითადად სამი ელემენტისგან შედგება: 1) ფულადი კომპენსაცია, რომელიც გაიცემა ზიანის დონის გათვალისწინებით, პექტრების მიხედვით, 2) ტექნიკური დახმარების პაკეტი და 3) წარმოების საშუალებების აღდგენა, შესაბამისად, 25 მლნ ლარის, 17 მლნ ლარისა და 24 მლნ ლარის ოდენობით.

138. ქვემოთ მოცემულ ცხრილში ასახულია ხარჯების შემცირების რამდენიმე ვარიანტი. ამ შემოთავაზებებს შორის არის:

- ფულადი კომპენსაციის კონვერტირება ვაუჩერებად, რომელთა განადდება შეიძლება მასალების ხარჯებისათვის, მაგ., თესლების, სასუქების, შესასხურებლებსთვის. საქართველოს მთავრობამ შეიძლება გადაწყვიტოს მასალების ხარჯების რა ნაწილი შეიძლება დაიფაროს ვაუჩერით. ეს ვაუჩერები შეიძლება გამოისყიდოს საქართველოს მთავრობამ.
- ტექნოლოგიური პაკეტების მიწოდება უნდა მოხდეს იმ ფერმერებისთვის, ვინც გაიარეს ტრენინგები. ეს ხელს შეუწყობს ინტერვენციის იმ მწარმოებლებზე ფოკუსირებას, ვინც ნამდვილად არიან დაინტერესებული და მოწადინებული ცვლილებები შეიტანონ საკუთარ წარმოებაში.
- ხილისა და ვენახის გაშენების ხარჯების შემცირება საქართველოს სანაშენე მეურნეობების მიერ გამოყვანილი მასალისა (და არა იმპორტირებული ელიტური ნერგებისა და დაკვირტული ხეების) და ერთწლიანი მასალის გამოყენებით. ამასთან, დანერგვის სტადიაზე მოხდება მხოლოდ ძირითადი ხარჯების დაფარვა.

ცხრილი 3: ხარჯების შემცირების ალტერნატივები

მიღიონი ლარი	ფუნქცია	პრიორიტეტი	ბიუჯეტის შემცირების გარიანტები	გადახედული ბიუჯეტი	
ნატურალური კომპენსაცია	3,15	სოფლის მეურნეობაში გადაუძებელი ხარჯების საჭიროება	არ არსებობს	არ არსებობს	3,15
ფულადი კომპენსაცია	24,93	ნაწილობრივი ფულადი კომპენსაცია, ფინანსური დაცვის მექანიზმი	მაღალი, რადგან ფინანსური დაცვის მექანიზმი ამცირებს ზარალს	ნაწილი შეიძლება გამოყენებულ იქნეს გაუჩერების სახით, შესყიდვის სუბსიდირებისათვის	24,93
საბანკო სესხების პროცენტის დაფარვა	5,20	საბანკო პროცენტების გადახდის პირადი და ფინანსური დახმარებების მიღება	საშუალო - მაღალი, თუმცა ძირითადად უფრო მსხვილი ფერმერებისათვის ხდება ფინანსური ზარალის აღდგენა	სესხის გამცემ ბანკებთან შეინახების მიღწევის შესაძლებლობა	5,20
ტექნოლოგიის პაკეტები ერთწლიანი + მარავწლიანი ნარგავები	17,05	შემოსავლისა და მოსავლის მოქლევადიანი რეაბილიტაცია	საშუალო - მაღალი, ფერმერებს აღდევს შესაძლებლობას თავის თავს თვითონ დაქმარინონ და მიიღონ შემოსავალი ან მოახდინონ ნათესების უკეთ აღდგენა	ა) ტექნოლოგიისათვის ვაუჩერების მიწოდება, რომლებიც შეიძლება გამოიყენონ მასალების სარჯების დასაყრდენი, ბ) და/ან ტექნოლოგიის პაკეტის დაკაგშირება ტრენინგებზე დასწრებასთან ²⁴	8,52
ტრენინგი + გაფართოება	1,59	სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია ფერმერების დახმარება ზიანის შემოიღებაში, შემოსავლის აღდგენასა და მომავალი ნათესების შესახებ სტრატეგიული ხედვის შემუშავებაში	მაღალი, შვეტტერი და გაძლიერებს ტექნოლოგიების პაკეტების გამოყენებას	დაბალი დირექტულების და ხარჯთევებური ინტერვენცია	1,59
ზიანის აღდგენა	24,06	სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია შემოსავლის მომტანი საშუალებების აღდგენა	მაღალი, ვინაიდან შემოსავლის გრძელვადიანად აღდგენის საშუალებას იძლევა	ვარავს მხოლოდ სანერგე მასალისა და ზოგ ძირითად ხარჯებს, უფრო ნაკლები დირექტულების მასალების გამოყენებით	9,79

ამ დაბალი ღირებულების მქონე გარიანტებმა შეიძლება მოთხოვნილი დაფინანსება დაახლ. 25 მლნ ლარით შეამციროს.

139. ნარგავების გაჯანმრთელებისათვის დაუყოვნებელი რეაგირება იქნება კახეთში მეხილეებსა და მევენახეებისათვის საწვავისა და ფუნგიციიების

²⁴ მიჩნეულია, რომ გაანახევრებს ტექნოლოგიური პაკეტების მიმღებთა რაოდენობას.

მიწოდება. ეს ერთი ფერმერისათვის დაახლ. 300 ლარია. ხელისუფლებამ შემოგთავაზა ორი გადაუდებელი ღონისძიება:

- თითოეული ფერმერისათვის ფულადი გრანტის მიცემა, დაზიანებების დონის მიხედვით. ეს შეადგენს 1,500 ლარს თითო ფერმერზე დიდი ზარალის პირობებში, 1000 ლარს – ზომიერი ზარალის და 500 ლარს – მცირე ზარალის დროს. შეფარდება იქნება 65:20:15, თითო ფერმერული მეურნეობისათვის განაწილებული თანხა შეადგენს დაახლ. 1,250 ლარს (758 აშშ დოლარი). ამ ფულადი გრანტის სრული ღირებულება იქნება 25 მლნ ლარი;
- სასოფლო-სამეურნეო საბანკო სესხების საპროცენტო გადასახადისაგან განთავისუფლება 12-თვიანი პერიოდით. ჯერჯერობით უცნობია, ეს უნდა დაიფაროს თუ არა საბიუჯეტო წყაროებიდან. საპროცენტო განაკვეთი საბანკო სესხებზე შეადგენს წლიურ 25 %-ს. ამგვარი სესხი ფერმერების დაახლ. 60 %-ს აქვს აღებული, ძირითადად მასალების (თესლი, სასუქი და შესასხურებლები) შეძენის ხარჯების დასაფარად. ღირებულება არის 5 მლნ ლარი.

140. დამატებით აღსანიშნავია, რომ საჭიროა მასალების დარიგების პაკეტების ტრენინგებთან დაკავშირება (იხ. ქვემოთ). ეს შეიძლება იყოს ტრენინგები, თუ როგორ შეიძლება მოსავლის დაზიანებით გამოწვეული შემოსავლის დანაკარგების შესუსტება. ამ პაკეტებში უნდა შედიოდეს: ა) დახმარება, რომელიც მეწარმეს საშუალებას მისცემს მოიყვანოს ერთწლიანი მოსავალი და რაიმენაირი შემოსავალი მიიღოს და ბ) დახმარება, რომელიც მრავალწლიანი ნარგავების მქონე ფერმერებს მიეშველება ნარგავების გამოჯანსაღებასა და მცენარეების დაცვაში დაავადებებისაგან. ვარაუდობენ, რომ ამის განხორციელებას შეძლებენ 15,4 მლნ ლარად, სოფლის მეურნეობის აღგილობრივი განყოფილებების მეშვეობით.

141. ტრენინგები და დამატებითი დახმარება ყურძნის, ატმისა და ვაშლატამას რეაბილიტაციისათვის. ფერმერების უმრავლესობა მოედის, რომ სამომავლოდ რთველის ერთი ან ორი სეზონი ჩავარდება და შემოსავლის სრულად აღდგენა შეიძლება მხოლოდ მესამე სეზონისათვის მოხდეს. ვენახების რეაბილიტაცია მხოლოდ გასხვლითა და სასუქების გამოყენებით არის შესაძლებელი და ძალიან მნიშვნელოვანია, რომ ფერმერებმა მიიღონ ღონისძიებების ოპტიმალური პაკეტი, რათა რაც შეიძლება სწრაფად შეძლონ ნორმალური მოსავლის მიღება. ატმისა და ვაშლატამას ზოგიერთი ახალგაზრდა ხის რეაბილიტაცია შესაძლებელია მოხერხდეს გასხვლით სასუქებისა და სხვა აგროქიმიკატების გამოყენებასთან ერთად. დაზიანებული ბებერი ხეების შემთხვევაში კი, ალბათ საჭირო იქნება მათი ახლით შეცვლა.

142. გასხვლისა და რესურსების გამოყენების საუკეთესო გამოცდილების გამოსაყენებლად ფერმერებს უნდა ჩაუტარდეთ ნახევარდღიანი საველე სწავლებები ორივე სფეროში და ამის საჩვენებლად უნდა გამოიყენონ დაზიანებული ვენახები და ხეხილის ბადები. გასხვლის შესასწავლი საველე გაკვეთილები უნდა ჩატარდეს რაც შეიძლება სწრაფად, რათა საშემოდგომო გასხვლა უკვე საუკეთესო სტანდარტების შესაბამისად მოხდეს. საველე სწავლებები, სადაც აჩვენებენ, თუ როგორ ხდება რესურსების გამოყენება, ასევე ნახევარდღიანია და შეიძლება ჩატარდეს ან იმავე დღეს, ან მოგვიანებით, იმავე წლის განმავლობაში.

143. ტრენინგები და კონსულტაციები შეიძლება ჩატარონ კაჭრეთის პროფესიული სწავლების ცენტრმა და კახეთის სხვა რესურსცენტრებმა ანალოგიურად მოხდება დანარჩენ ორ რეგიონშიც. კაჭრეთის რესურსცენტრს უპვე აქვს ყურმის მოყვანის გამოცდილება, მაგრამ არა აქვს ქარიშხლით მიერნებული ზიანის აღდგენის გამოცდილება. ამდენად, ამ ცენტრს და სხვა კონსულტანტებს თავად დასჭირდებათ მოკლე ტრენინგების გავლა ვენახებისა და ხეხილის ბადების რეაბილიტაციის საკითხებში. სავარაუდოდ, ამ საველე სწავლებებს დაზარალებული ფერმერების ნახევარი (ანუ დაახლ. 2 000 ფერმერი) დაესწრება.

144. თუ დავუშვებთ, რომ ყოველ ნახევარდღიან საველე სწავლებაში მონაწილეობას მიიღებს დაახლ. 25 ფერმერი, საჭირო იქნება 80 ნახევარდღიანი საველე სწავლების შეთავაზება.

145. მოსავლის დაზღვევა. მოსავლის დაზღვევას დღეისათვის ძალიან ცოტა ფერმერი იყენებს, რისი მიზეზიც ნაწილობრივ შეიძლება იყოს სადაზღვევო გადასახადის ხარჯები, თუმცა შეიძლება გამოწვეული იყოს დაზღვევის არსებული ტიპებისა და დირებულების შესახებ ცოდნის ნაკლებობით. ვითარების შესაცვლელად საჭიროა ფერმერებს ჩაუტარდეთ მოსავლის დაზღვევის შესახებ ნახევარდღიანი სასწავლო სემინარები, ისევ კახეთისა და სხვა რეგიონების რესურსცენტრების მეშვეობით.

146. ამგვარი სემინარების ჩატარებამდე საჭიროა იმ სადაზღვევო კომპანიებთან გასაუბრებაც, რომელთაც აქვთ მოსავლის უამინდობისაგან დაზღვევის გამოცდილება და იმ პაკეტების განხილვა, რომლებიც ამ კომპანიებს შეუძლიათ შესთავაზონ კლიენტებს ატმისა და ვაშლატამას ხეების ხელახლი ფართომასშტაბიანი გაშენების შემთხვევაში. სადაზღვევო კომპანიები უნდა იყვნენ მოწვეული სასწავლო სემინარებზე და უნდა წარმოადგინონ თავიანთი პრეზენტაციები.

147. დიგერსიფიკაცია. მრავალწლიანი ნარგავებისთვის მიყენებულმა ზარალმა შესაძლოა დაფიქროს ფერმერები ერთწლიან ნარგავებზე გადასვლაზე, რადგან ამ შემთხვევაში ზარალის მასშტაბი და, შესაბამისად, რისკიც უფრო დაბალია. საქართველოში ფერმერები, ჩვეულებრივ, საკმაოდ ნელა ეგუებიან დიგერსიფიკაციას, რაც ალბათ გამოწვეულია ეჭვებით ბაზრის შესახებ და პროდუქციის ფასების შესახებ ცოდნის ნაკლებობით. კახეთში ჩატარებულმა კვლევებმა აჩვენა,²⁵ რომ ერთწლიანი ნარგავებით ჩანაცვლების შესაძლებლობები არსებობს და ამის საუკეთესო პოტენციალი აქვს კენკროვნებს, პომიდორს, ნესვს, მზესუმზირასა და სოიოს.

148. ამრიგად, კონსულტანტებმა ხალხს უნდა შესთავაზონ მოკლე სემინარები ჯიშებისა და ნარგავების ჩანაცვლების შესახებ და ყურადღება უნდა გააძლიერონ აგრონომიულ პრაქტიკაზე, ფინანსურ მოგებასა და ბაზარზე. სემინარები ასევე უნდა შეეხოს ატმის, ვაშლატამასა და ყურძნის ჯიშებს, რათა ფერმერებმა, რომელთაც სურვილი აქვთ დაზიანებული ხეხილის ბალებისა და ვენახების სხვა ჯიშებით ჩანაცვლების, მიიღონ არსებული ვარიანტების, ხარჯებისა და მოგების სრული სურათი. ხარჯების შემცირების მიზნით კარგი იქნება, თუ ნახევარდღიანი სემინარები, მაგალითად, ნარგავების დაზღვევისა და დიგერსიფიკაციის შესახებ, ერთსა და იმავე დღეს ჩატარდება.

გ) საშუალო და გრძელვადიანი აღდგენითი საჭიროებები და პრიორიტეტული დონისძიებები (0-5 წელი)

მაღალი ღირებულების მქონე მოსავლის აღდგენა

149. ატმისა და ვაშლატამას ქარიშხლით დაზიანებული ბალების 50-60 %-ის რეაბილიტაცია ვერ მოხერხდება და ხელახლა უნდა დაირგოს, თუკი ფერმერები გადაწყვეტენ, რომ სურთ გააგრძელონ იმავე კულტურის მოყვანა. ცნობილია, რომ ატმისა და ვაშლატამას ბალები დაახლ. 3,000 ჰა-ზე დაზიანდა, რაც ნიშნავს, რომ დაახლ. 2,000 ჰა ხელახლა უნდა დაირგოს. მოსალოდნელია, რომ ბევრი ფერმერი ატმისა და ვაშლატამას იმ ჯიშების დარგვას ამჯობინებს, რაც დღეისათვის ხელმისაწვდომი და გავრცელებულია საქართველოში. ალბათ მხოლოდ მცირე ნაწილი მოინდომებს, რომ ბალების ხელახლა დარგვისას ის ჯიშები გამოიყენოს, რომლებიც საქართველოში არ იშოვება, მაგრამ აქვთ უპირატესობა მოსავლიანობის, მოსავლის აღების პერიოდის (მაგ., უფრო ადრეული ან გვიანი სეზონი), შესახედაობის, გემოს და ადვილად მოკრევის თვალსაზრისით.

²⁵ http://www.undp.org.ge/files/24_743_203776_kakheti-agriculture-eng-modified.pdf

150. უნდა აღინიშნოს, რომ ადგილობრივად გამოყვანილი ნერგები ჯერჯერობით არ არის სერტიფიცირებული და თან საქართველოში ამჟამად ატმისა და ვაშლატამას მხოლოდ 200,000-300,000 ნერგის შოვნაა შესაძლებელი. ამრიგად, ხელახლა დარგვის მთლიანი მოთხოვნა (სავარაუდო 750,000-დან 800,000-მდე ნერგი) ადგილობრივად მოყვანილი ნერგებით დროულად, 2013 წლის გაზაფხულის სეზონისთვის, ვერ დაკმაყოფილდება. ამის გამო ზოგმა ფერმერმა შეიძლება სამომავლოდ გადადოს ბაღების ხელახლა გაშენება ან ძველი ნარგავები ჩაანაცვლოს ერთწლიანი ნარგავებით, რაც უფრო სწრაფი მოგების და/ან ნაკლები რისკის მატარებელია.

151. ატმისა და ვაშლატამას მწარმოებელი ფერმერების დახმარება ამ კულტურების აღსადგენად ისე უნდა ჩატარდეს, რომ მოხდეს ახალი, გაუმჯობესებული ჯიშების დარგვა. ამ შემთხვევაში ფერმერებს უნდა შევთავაზოთ აღდგენის ორი პაკეტი: ერთი, რომელიც მათ საშუალებას მისცემს ხელახლა დარგონ მათ მიერ შერჩეული ჯიშები და მეორე, რომელიც ფერმერებს დაავალდებულებს შეარჩიონ დამტკიცებული ჯიშების სიიდან რომელიმე. ერთი ჰექტრის ხელახალი გაშენება ადგილობრივად ხელმისაწვდომი ჯიშებით ჯდება 6,500 ლარი, ხოლო იმპორტირებული ჯიშების ხელახალი დარგვა კი - 12,000 ლარი 1 ჰა-ზე. ორივე შემთხვევაში ფერმერებს ყოველწლიურად მოუწევთ 1,200 ლარის ოდენობის ცვალებადი ხარჯების გადება, სანამ მესამე წლის ბოლოს პირველ მოსავალს არ მიიღებენ (შემდეგ უკვე მიზანშეწონილი იქნება ფინანსური შენატანის მეოთხე წელში ჩადება).

152. ვენახების ჩანაცვლების საკითხი არ არის საყოველთაო, რადგან სერიოზული დაზიანება ყურძნის მხოლოდ 5%-მა მიიღო. მართლაც, ნაწილობრივ ყურძნის ფასების შენარჩუნების ზომების გამო,²⁶ ფერმერებს ძალიან მცირე ფინანსური სტიმული აქვთ, რომ მოუნდეთ ყურძნის ხელახლა გაშენება (მოკლევადიანი აღდგენითი საჭიროებების შეჯამებისათვის იხ. დანართი 9 – აღდგენითი სტრუქტურა).

ესტრემალური კლიმატური მოვლენების ზემოქმედების თავიდან აცილება

153. გვალვასთან გამკლავება ყველაზე კარგად შეიძლება სარწყავი სისტემების ინვესტირებით და მეურნეობაში წყლის დამზოგავი პრაქტიკის შემოღებითა და დანერგვით. ინვესტირებაა საჭირო, რომ სარწყავი სისტემები მწყობრიდან არ გამოვიდეს და შეუფერხებლად მუშაობდეს, საჭიროა ისეთი აგრონომიული ტექნიკის განვითარება-დანერგვა, რომელიც წყლის არსებული რესურსების უკეთ გამოყენებას უზრუნველყოფს. წყალდიდობის დამანგრეველი მოქმედების

²⁶ ფერმერები ერთ კილო ყურძნში, მიუხდავად ხარისხისა, 0,5 ლარს იღებენ, მთავარია არსებობდეს შაქრიანობის მინიმალური დონე.

შემცირებისათვის საუკეთესო საშუალებაა სადრენაჟო სისტემის მოწესრიგება და ტექნიკური გამართვა, ამასთან ერთად, ნიადაგის კულტივაცია და დამდგარი წყლის გასაშვებად სწრაფი რეაგირება. სეტყვა – ამჟამად იქმნება სეტყვის შესამცირებელი ახალი ტექნოლოგიები, რომლებიც ელგასა და სპეციფიკურ ღრუბლებზე დაკვირვებით გამოავლენს სეტყვის საფრთხეს და მცირე ზომის რაკეტების/ყუმბარების გამოყენებით სეტყვას წვიმად გარდაქმნის.

სოფლის მეურნეობის სტრატეგიული ინფრასტრუქტურის დასახმარებლად აღდგენის გამოყენება

154. მთავრობას სოფლის მეურნეობის რისკების შესუსტების სტრატეგიის ასაგებად უამრავი საშუალება აქვს. ალბათ ყველაზე კარგი იქნებოდა მათი ჩართვა სოფლის მეურნეობის სექტორის რისკების მენეჯმენტის კვლევაში, რაც გააუმჯობესებდა მათ მდგრადობას და შეამცირებდა მოწყვლადობას. ამგარი კვლევები ქვეყნის სოფლის მეურნეობის რისკების შესახებ ერთობლივ ხედვას იძლევა და ჩვეულებრივ შეიცავს: ა) რისკის შეფასებას და პრიორიტეტებად დაყოფას, ბ) დაინტერესებული მხარეების შეფასებას (კლიმატის ცვლილებების მიმართ სექტორის მგრძნობელობისა და ადაპტაციის უნარის ჩათვლით), გ) რისკის მართვის სტრატეგიებს, სადაც შედის შესუსტების, რისკის ტრანსფერისა (მაგალითად, დაზღვევა) და შეგუების მექანიზმები. ეს, თავის მხრივ, მიგვიყვანს განხორციელების ინსტრუმენტების შესახებ რეკომენდაციებამდე, ანუ ინვესტიციებამდე, ტექნიკური დახმარებამდე და პოლიტიკის მხარდაჭერამდე. ჩვეულებრივ ამგვარი სადიაგნოსტიკო კვლევებით მიღებული რეკომენდაციები მიმართულია შესუსტების სტრატეგიებზე და სოფლის მეურნეობის რისკების მთელ სპექტრში ჩადებულ ინვესტიციებზე.

155. 2011 წელს საქართველოს მთავრობამ პირველად გამოხატა დიდი ინტერესი „კატასტროფის რისკის დაზღვევის“ შესაძლებლობების მიმართ. ჩატარდა ერთგვარი წინასწარი კვლევა და მომზადდა კატასტროფის რისკის დაზღვევის მისაღები პროგრამისა და საკრედიტო დოკუმენტის სამუშაო ვარიანტები. დოკუმენტში ხაზგასმულია, რომ საქართველო დგას სტიქიური საფრთხეების წინაშე, როგორებიცაა გვალვა, წყალდიდობა და სეტყვა. საშუალო წლიური ზიანის დირებულება დაახლ. 50 მილიონ ლარს (30 მილიონი აშშ დოლარის ეკვივალენტი) შეადგენს, რამაც შეიძლება 300 მილიონ ლარსაც (30 მილიონი აშშ დოლარის ეკვივალენტი) მიაღწიოს, როგორც მოხდა 2000 წელს, მძიმე გვალვის შედეგად. ბოლო 10 წლის მანძილზე საქართველო აგრეთვე მომეტებული სისშირით განიცდის წყალდიდობებს. სტიქის შემოტევა და ამინდის გაუარესება განსაკუთრებით აზარალებს წვრილ ფერმერებს, რომელთა ეკონომიკური კეთილდღეობაც სოფლის მეურნეობის პროდუქციაზეა დამოკიდებული.

156. ეს პროექტი ჯერჯერობით წინ არ წასულა.

157. არსებობს რამდენიმე ანგარიში, სადაც წარმოდგენილია კომპრომისული ხედვა, თუ როგორი უნდა იყოს საქართველოს სოფლის მეურნეობის სექტორის მომავალი.

158. „საქართველოს მთავრობის სტრატეგიული განვითარების 10-პუნქტიანი გეგმა მოდერნიზაციისა და დასაქმებისათვის“ მეექესე პუნქტით სოფლის მეურნეობას ეხება, რომლის თანახმადაც: „საქართველოს მთავრობა აპირებს ტრადიციული და საოჯახო სოფლის მეურნეობის პარალელურად შექმნას მოდერნიზებული და კომერციული პირველადი და გადამამუშავებელი სოფლის მეურნეობის სექტორის მომარაგების ცენტრები“. გეგმა მიზნად ისახავს, რომ:

1. აგროსამრეწველო პროდუქცია გაიზრდება 50 %-ით;
2. უკეთესი და უფრო მოსავლიანი ნერგების ხელმისაწვდომობის გაზრდით და ხილის კომერციული წარმოების დივერსიფიკაციით განვითარდება ხილის წარმოება;
3. ირიგაციის ახალი, თანამედროვე ტექნოლოგიების გამოყენებით მოხდება სარწყავი სისტემების რეაბილიტაცია და განვითარება. მუშაობა უნდა იყოს დაფუძნებული სახელმწიფოსა და კერძო სექტორის პარტნიორობაზე.

159. ანგარიშში, რომელსაც ეწოდება „სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგიასთან დაკავშირებული ღონისძიებები 2012-2022 წწ.“ და რომელიც მიმართულია საქართველოს მთავრობის სოფლის მეურნეობის სტრატეგიის განხორციელებაზე, მოქმედებები მოიცავს:

1. ფერმერული და აგრარული საწარმოების/ორგანიზაციების კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას,
2. ფასეულობათა ჯაჭვის განვითარებას,
3. რეგიონული და სოფლის მეურნეობის ინფრასტრუქტურის განვითარებას.

160. მსოფლიო ბანკის „საქართველო – სოფლის განვითარების მოკლე კომენტარი“ კი ხაზს უსვამს, რომ

- იმ ფერმერებს, ვინც ფერმერულ სექტორს პენსიაზე გასვლის ან არაფერმერულ სექტორში დასაქმების სურვილის გამო ტოვებენ, უნდა მოეხსნათ ხელშემშლელი პირობები და ბარიერები, ხოლო უნდა წახალისდნენ ისინი, ვისაც მიწის არენდის ან მიწის შესყიდვის საშუალებით უნდა წარმოების გაფართოება.
- აგრობიზნესის სექტორში ინვესტიციებისათვის ისეთი პირობების შექმნა, რომელიც სოფლად დასაქმებას მნიშვნელოვნად გაზრდის.
- არსებული ფერმერული წარმოებების დივერსიფიკაციისათვის ხელშემშლელი პირობებისა და ბარიერების მოცილება.
- არსებული სასოფლო-სამეურნეო წარმოების პროდუქტიულობის გაზრდა.

161. მსოფლიო ბანკი ხაზს უსვამს, რომ სოფლის ინფრასტრუქტურა – დრენაჟი, ირიგაცია და წყალდიდობების კონტროლი – საჭიროებს ინვესტირებას. ფერმერული მოსახლეობის 94 %-მა ყველაზე დიდ პრობლემად მიიჩნია სარწყავი სისტემის არარსებობა. სარწყავი სისტემის, დრენაჟისა და წყალდიდობების კონტროლის გაუმჯობესებაში ჩადებულ გრძელვადიან ინვესტიციებს გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს კატასტროფის რისკის შემცირებისთვის.

დანართი 2. წყალდიდობის ზემოქმედების შემარბილებელი სტრუქტურა

1. მდგომარეობა კატასტროფამდე

162. წყალდიდობის კონტროლის და მდინარის ეროზის საწინააღმდეგო ნაგებობები აშენებულია კახეთის რეგიონის მდინარის აუზისათვის. ამ შენობების უმეტესობა ათწლეულების წინ აშენდა. რეგიონის ყველაზე დიდ მუნიციპალიტეტში, თელავში, რამდენიმე მდინარე მოედინება. ქალაქის ძირითადი მდინარე, თელავისხევი, მოქცეულია არხში. ამასთანავე, არხი გამაგრებულია ბეტონის ფილებით, რაც იძლევა წყლის ნაკადის ქალაქში სწრაფად გავლის საშუალებას და უერთდება მდინარე ალაზანს ქვედაწელში. აღსანიშნავია, რომ ყველა მდინარის არხი არ არის გამაგრებული. მდინარეების ნაპირები ძირითადად დაცულია გაბიონებით – რისკის ზონებში ნაპირების ეროზიისგან დაცვის მიზნით, ხოლო მილებით – იმ ადგილებში, სადაც გზებს კვეთს. არხების ტექნიკური დათვალიერება და მოვლა იშვიათად ხდება, მდინარის კალაპოტი მდინარის ნაპირამდე ამოვსებულია ნატანი მასალითა და ლოდებით. მართალია, მდინარის სათავე მთლიანად ტყითაა დაფარული, მაგრამ ნატანი მასალა და ლოდები მდინარის კალაპოტიდან მოდის. ლოდებით ამოვსებული კალაპოტის გამო შეზღუდულია მდინარის გამტარიანობა.

163. მდინარე თელავისხევი და მისი შენაკადები მიედინება ქალაქ თელავსა და ქვემოთ მდებარე სოფლებში. 19 ივლისის სტიქიის შედეგად 71,000 მოსახლიდან 10,500 ადამიანამდე ძირითადად წყალდიდობით დაზარალდა. ამ რეგიონში საკმაოდ ხშირია წყალმოვარდნები, რასაც მოწმობს ECHO-ს მიერ დაფინანსებული პროექტის ფარგლებში განხორციელებული კვლევაც. წყალმოვარდნები მხოლოდ რამდენიმე საათს გრძელდება, მაგრამ წყალი გადმოდის ნაპირებიდან და ტბორავს კერძო საკუთრებასა და სავარგულებს დასახლებულ პუნქტებში.

2. სტიქიის ზემოქმედება სექტორზე

164. წყალდიდობის ზემოქმედება. 19 ივლისის სტიქიამ აჩვენა, რომ თელავში წყალმოვარდნების სერიოზული რისკი არსებობს. 31 სოფლიდან მდინარის ქვემოწელში მდებარე 5 სოფელი, სადაც დაახლოებით 10,000 მოსახლე ცხოვრობს, სერიოზულად დაზარალდა წყალდიდობის შედეგად. ზარალის ოდენობა კერძო სექტორისთვის შეფასდა 10 მლნ ლარამდე, ზარალის 75% განიცადეს ფერმერულმა შინამუშარნეობებმა.

165. წყალდიდობისგან დამცავი ყველა ინფრასტრუქტურა აგებული იყო ათეული წლების წინ და არ ხდებოდა მათი ტექნიკური მომსახურება. შედეგად

ყველა მდინარის კალაპოტი ამოვსებულია ლოდებითა და ნატანი მასალით, რის გამოც მდინარის გამტარიანობა მნიშვნელოვნადაა შემცირებული. წყალმოვარდნების დროს, წყლის მაღალი დონის გამო, წყალი ნაპირებიდან გადმოდიოდა. წყლის მაღალი დონე მნიშვნელოვნად აზიანებს დამცავ ნაგებობებს (ჯებირებს, გაბიონებს). შედეგად დაზიანდა მდინარის ჭალაში მდებარე სახლები, სასოფლო-სამეურნეო სავარგულები და ქალაქის ინფრასტრუქტურა.

166. წყალდიდობით დაზიანებული ინფრასტრუქტურა:

- ა. ქალაქში გამავალი თელავისხევის ბეტონის არხი ბევრგან სერიოზულად დაზიანდა. დაზიანებულია არხის ფსკერიც (იხ. ფოტო 1). მდინარის ზემოწელში, რაღაც არ ტარდებოდა მდინარის ტექნიკური მომსახურება, ბარაჟი სავსეა ლოდებით, რაც ართულებს მის ფუნქციონირებას და ნატანისა და ლოდებისაგან მდინარის გასუფთავებას. ამის შედეგად, სტიქის დროს ბარაჟმა ვერ შეასრულა თავისი დანიშნულება და წყალმა არხის ნაწილი დააზიანა. ბარაჟის ქვედა ნაწილში მდინარის კალაპოტი ამოვსებული იყო ლოდებითა და ნატანით, რამაც წყალდიდობა გამოიწვია.

ფოტო 1. დაზიანებული ბეტონის არხი

- ბ. სოფელ ვანთაში, მდინარე ვანთაზე, მდინარის ნაპირები გადაირეცხა და ქვის გაბიონები დაზიანდა, წყალდიდობამ დააზიანა სასოფლო-სამეურნეო სავარგულები და სახლები.

ფოტო 2. მდინარის ნაპირის ეროზია

- გ. სოფელ ყარაჯალაში, მდინარე თელავისხევზე, არხი, 1,8გმ-ის მანძილზე, ამოვსებული იყო ნატანით, გადაირეცხა რამდენიმე გაბიონი. წყალდიდობამ დააზიანა რამდენიმე სახლი და სასოფლო-სამეურნეო სავარგულები (იხ. სურათი 3).

ფოტო 3. მდინარე თელავისხევი ამოვსებული ქვებითა და ლოდებით

- დ. ზუზუმბოს ტერიტორიაზე, თელავში, მდინარის ნაპირის სამაგრი ბეტონის კედლის საძირკველი დაზიანდა და კედელი მდინარეში ჩაცურდა;
- ე. სოფელ ბუშეთში, მდინარე ბუშეთზე, მდინარის ნაპირი 300 მ-ის მანძილზე დაზიანდა და წყალი გადმოვიდა ნაპირებიდან. დაზიანდა რამდენიმე სახლი და სასოფლო-სამეურნეო სავარგულები;
- ვ. სოფელ კონდოლში დაინგრა მდინარე კისისხევის ნაპირდამცვი ბეტონის ნაგებობა.

3. ზიანი და ზარალი

167. ძირითადად დაზიანდა წყალდიდობისაგან დამცვი ინფრასტრუქტურა, ხოლო ზარალი განიცადეს სახლებმა და სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებმა. ცხრილში მოცემულია ზიანისა და ზარალის ხარჯთაღრიცხვა.

ცხრილი 4 ზიანი და ზარალი (ლარებში)

	ზემოქმედება	ზიანი	ზარალი	საჯარო სექტორი	პერძე სექტორი
	მდ. თელავისხევი: 1,5 კმ ბეტონის საფარი/3,5 კმ კალაპოტი სავსეა ნატანით და დატბორილია.	3,76	3,89	1,03	2,86
	სოფელი ვანთა, მდ. თელავისხევი, 400 მ ნაპირი ჩამონგრეულაი/80გ გაბიონი დანგრეულია.	0,96	0,93	0,21	0,71
	მდ. თურდოს არხის 1,8 კმ ამოვსებულია ნატანით და დატბორილია, 110 გაბიონები დანგრეულია – სოფ. ყარაჯალა	1,01	2,70	0,77	1,93
	სოფელი ბუშეთი/ბუშეთის ხევი	1,01	0,77	0,20	0,57
	სოფ. კონდოლი/კისისხევი	0,88	1,71	0,48	1,23
	ზუზუმბო	0,40	0,00	0,10	0,00
	სულ:	8,02	10,00	2,69	7,31

4. აღდგენისა და რეკონსტრუქციის საჭიროებები

მოკლევადიანი აღდგენითი საჭიროებები და პრიორიტეტული ღონისძიებები

168. მოკლე ვადაში უნდა მოხდეს დაზიანებული ინფრასტრუქტურის შეკეთება, რომ ამგვარი წყალდიდობის განმეორების შემთხვევაში, მდინარემ შეძლოს წყლის ნაკადის გატარება. ამასთანავე, უნდა გაიწმინდოს მდინარის კალაპოტი, რათა გაიზარდოს მისი გამტარიანობა. ძირითადი მოკლევადიანი საჭიროებები შეჯამებულია დანართში 11, აღდგენით გეგმაში.

ცხრილი 5. მოკლევადიანი აღდგენითი საჭიროებები

საჭირო ღონისძიებები	ძირითადი სამუშაოები	ღირებულება (ლარი)
სამუშაოები მდ. თელავისხევზე	ზემოწელის ბარაჟის გაწმენდა,	

	მდინარის ბეტონის არხის აღდგენა, მდინარის კალაპოტის გაწმენდა, ნაპირდამცავი გაბიონების მოწყობა გაბიონების მოწყობა და აღდგენა, ყარაჯალასთან 25 კმ-ზე მდინარის კალაპოტის გაწმენდა, ბეტონის კედლის მშენებლობა მარცხენა ნაპირზე, ქვედაწელის ნაპირების გამაგრება გაბიონით, ხიდის გამაგრება.	7,000,000
		100,000
		1,900,000
		3000,000
	სულ	9,300,000
	კვლევა და პროექტის მომზადება სამოქმედო გეგმა	325,500 375,000
	სულ	10,000,500
უკვე განხორციელებული ღონისძიებები		
მდინარე ბუშეთი, მდ. კისისხევი	ნაპირსამაგრი აღდგენილია მდინარის ნაპირის გამაგრება სოფელ კონდოლთან	100,000 150,000
	სულ	250,000
	ჯამი	10,250,500

169. აღდგენითი ღონისძიებების ჯამური ღირებულება შეადგენს 10,255 მლნ ლარს. მუნიციპალიტეტმა მდინარე ბუშეთსა და კისისხევზე დაახლოებით 0,25 მლნ ლარის ღირებულების სამუშაოები ჩაატარა. ამ ტიპის პროექტის დასრულება ხელს შეუწყობს წყალდიდობის საშიშროების ზონაში მცხოვრები მოსახლეობის უსაფრთხოების უზრუნველყოფასა და ეკონომიკურ ზრდას, რადგან მნიშვნელოვნად დაიკლებს წყალდიდობის რისკი.

170. ამ სამუშაოების განხორციელებაზე პასუხისმგებელი იქნება საგზაო დეპარტამენტი, კონტრაქტორების მეშვეობით. კვლევებს ჩაატარებს და სამუშაოებს დააპროექტებს მუნიციპალიტეტი და საგზაო დეპარტამენტი, კონტრაქტორები შეირჩევიან ტენდერით. დაპროექტების, კვლევისა და სამშენებლო სამუშაოებში კონტრაქტორებმა ხელი უნდა შეუწყონ ქალების ჩართულობას. მშენებლობის ზედამხედველობას განახორციელებენ საგზაო დეპარტამენტის მიერ შერჩეული დამოუკიდებელი ექსპერტები. შესრულებული

სამუშაოების მაღალი ხარისხის უზრუნველსაყოფად ზედამხედველობის პროცესს ხელს შეუწყობს მუნიციპალიტეტი.

საშუალო და გრძელვადიანი აღდგენითი საჭიროებები და პრიორიტეტული საქმიანობები

171. წყალდიდობის კონტროლის გაუმჯობესება ყველაზე მნიშვნელოვანია მუნიციპალური ინფრასტრუქტურის აღსადგენად, რადგან იგი უზრუნველყოფს ეკონომიკური მდგომარეობისა და საცხოვრებელი პირობების გამოსწორებას. საშუალო და გრძელ ვადებში განსახორციელებელი მნიშვნელოვანი ღონისძიებებია:

- რაც შეიძლება ბევრი მდინარის ნაპირის გამაგრება და კალაპოტის გაწმენდა, რათა შემცირდეს წყალდიდობისა და მდინარის ეროზის რისკი. წყალდიდობის რისკის შემცირება ყველაზე დიდ სარგებელს მოუტანს მუნიციპალიტეტსა და მდინარის ნაპირების გასწვრივ მდებარე სოფლებს.
- მდინარეების ნაპირების გამაგრების შემდეგ არანაკლებ მნიშვნელოვანია შესრულებული სამუშაოების ტექნიკური მომსახურება, რისთვისაც ცენტრალური მთავრობისაგან ბიუჯეტში უნდა იყოს გამოყოფილი შესაბამისი თანხები. რამდენიმე განვითარებად ქვეყანაში არსებული გამოცდილების მიხედვით, მდინარეების ნაპირდაცვით ღონისძიებებში ჩადებული თითოეული ლარი ორჯერ და სამჯერ მეტ სარგებელს მოუტანს ამ მდინარეების პირას მცხოვრებ ხალხს.

172. კახეთის მდინარეების მთავარი პრობლემაა დაზიანებული ნაპირდამცავი ნაგებობების აღდგენა და კალაპოტების გაწმენდა, რათა გაიზარდოს მდინარეების გამტარიანობა. მდინარის გამტარიანობის გაზრდა უზრუნველყოფს წყლის ნაკადის კალაპოტში გავლას, ხოლო ნაპირდამცავი ნაგებობები ნაპირებს ეროზიისგან დაიცავენ. მდინარის ნაპირების ეროზია იწვევს როგორც სახლების, ისე სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების დაზიანებას. საგზაო დეპარტამენტმა კახეთის რეგიონში ჩატარებული კვლევის შედეგად გამოავლინა ის ძირითადი ნაპირდამცავი და კალაპოტის გაწმენდის ღონისძიებები, რომელთა ჩატარებაც საჭიროა, რათა მდინარეები დაუბრუნდნენ ბუნებრივ პირობებს. ყოველივე ამის შედეგად მდინარე არ გადმოვა ნაპირებიდან და აღარც ნაპირების მიწა დაიკარგება ეროზიის გამო (საშუალო და გრძელვადიანი აღდგენითი ღონისძიებები მოცემულია დანართში 11 – აღდგენითი გეგმა).

173. საშუალო და გრძელ ვადებში განსახორციელებელი ღონისძიებები: მდინარეების კვეთებისა და ნაპირების გამაგრება თუ კალაპოტების გაწმენდა საჭიროა შვიდ ძირითად მუნიციპალიტეტში, რათა მდინარეებს დაუბრუნდეთ ბუნებრივი პირობები. ქვევით მოცემულ ცხრილში ნაჩვენებია იმ ტერიტორიების

ჩამონათვალი, სადაც უნდა მოხდეს ამ ღონისძიებების განხორციელება.
სამუშაოების ღირებულება აღწევს 24, 8 მლნ ლარს.

ცხილი 6. ტერიტორიების ჩამონათვალი, სადაც უნდა მოხდეს ღონისძიებების განხორციელება

მუნიციპალიტეტი და მდინარე	ძირითადი სამუშაოები	ღირებულება
1. ყვარელის მუნიციპალიტეტი, მდ. დურუჯი	ნაპირების გამაგრება კალაპოტის გაწმენდა	8,2 მლნ ლარი
2. ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტი – მდ. კაბალი	ნაპირების გამაგრება კალაპოტის გაწმენდა	5,1 მლნ ლარი
3. სიღნაღის მუნიციპალიტეტი – მდ. ანაგისხევი და მდ. ბოდბისხევი	ნაპირების გამაგრება	3,2 მლნ ლარი
4. ახმეტის მუნიციპალიტეტი – მდ. ხოდაშენი	ნაპირების გამაგრება	0,45 მლნ ლარი
5. დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტი – მდ. ალაზანი	ნაპირების გამაგრება	3,18 მლნ ლარი
6. სიღნაღის მუნიციპალიტეტი – მდ. ალაზანი	ნაპირების გამაგრება	4,5 მლნ ლარი
7. გურჯაანის მუნიციპალიტეტი	ნაპირების გამაგრება	0,20 მლნ ლარი

დანართი 3: საცხოვრებელი სახლები

1. მდგომარეობა კატასტროფამდე

174. სტიქიისაგან დაზარალებულ რეგიონებში საცხოვრებელი სახლების უმრავლესობა არის ქვის ძველი, ერთსართულიანი შენობები, რომლებიც ქვიშაქვითა და აგურითაა ნაშენი და გადახურულია გოფრირებული ლითონის ფურცლებით, აზბესტითა თუ კერამიკული კრამიტით. ქალაქებში თითქმის ყველა სახლი ჩართულია მუნიციპალურ ინფრასტრუქტურაში. სოფლებში კი სახლები, ჩვეულებრივ, უფრო მძიმე მდგომარეობაშია, არ არის კარგად გამართული, წყალი ან პირდაპირ სახლებშია შეყვანილი, ან წყალსაქაჩიდან თუ ჭიდან მოაქვთ. არ არსებობს კანალიზაცია. ტუალეტები ხშირად დგას ცალკე, სახლის უკან და ძირითადად „ჩემმას“ (ორმოს) წარმოადგენს. სოფლებში ყველგან მიეწოდებათ ელექტროენერგია, გზების უმრავლესობა ცუდ მდგომარეობაშია.

2. სტიქიის ზემოქმედება

175. დაზიანებული სახლების მთლიანი რაოდენობაა 5,039. დაზიანებული მრავალსართულიანი შენობების რაოდენობა – 216 მრავალბინიანი სახლი.

176. ქარბორბალას ყველაზე დიდი ზემოქმედება აღირიცხა კახეთის რეგიონის 35 დასახლებაში. დაზიანდა დაახლ. 3,187 კერძო სახლი და 101 მრავალსართულიანი შენობა, რომელთაგან 801 სახლი კრამიტით იყო გადახურული და დაუზიანდათ სახურავები. დაზიანებული სახლების უმრავლესობა აღირიცხა ქალაქებში თელავსა და გურჯაანში და მათ მიმდებარე სოფლებში.

177. სამცხე-ჯავახეთის რეგიონში დაზიანდა დაახლ. 1,836 სახლი და 115 მრავალსართულიანი შენობა. სამცხე-ჯავახეთის რეგიონში ყველაზე მუტად სახლები დაზიანდა ქ. ახალციხეში და მის მიმდებარე სოფლებში. მცხეთა-მთიანეთის რეგიონში, თიანეთში, მძიმედ დაზიანდა დაახლ. 16 სახლი. ყველაზე სერიოზული დაზიანებები მიადგა სახურავებს და წვიმის წყლის დარებს. სახურავები ან ძლიერმა ქარმა წაიღო (როგორც მოხდა კახეთსა და მცხეთა-მთიანეთის რეგიონში), ან დაიმსხვრა დიდი ზომის სეტყვისგან (როგორც მოხდა სამცხე-ჯავახეთის რეგიონში). მცირეა სტიქიისაგან დანგრეული სახლების რაოდენობა (სახლები, რომლებიც სტიქიით მიყენებული დაზიანებების გამო საცხოვრებლად უვარგისი გახდა).

178. განსაკუთრებით დაზიანებულ ზოგ სახლში კედლებსა და საძირკველში წვიმის წყალი ჩავიდა, კედლები დასკდა და ხელახლა ასაშენებელი გახდა. სეტყვამ დაამსხვრია ფანჯრის მინები. არ მოხდა სტიქით დაზარალებული ადამიანების უმრავლესობის სახლებიდან ევაკუაცია. ზოგ სახლში ოჯახის ქონება, აპარატურის ჩათვლით, სრულად ან ნაწილობრივ განადგურდა. ზოგ ოჯახს, განსაკუთრებით ქალაქებში, მცირე საწარმოები აქვს და 2-3 დღის განმავლობაში ვერ ამჟმავეს. ასევე დაზიანდა და შესაკეთებელი გახდა 30 ავტომობილი.

179. ზიანი მიადგა იძულებით გადაადგილებულ 75 ოჯახს (100 სული), რომლებიც თელავში, ორ დასახლებაში ცხოვრობენ. დაზიანდა მათი ოთხი საცხოვრებელი სახლის სახურავები და შიდა საცხოვრებელი ფართი. დეტალები იხ. ქვემოთ მოცემულ ცხრილში:

ცხრილი 7 დაზიანებული საცხოვრებელი სახლის სახურავები და შიდა საცხოვრებელი ფართები

დასახლების მდებარეობა	ოჯახების / სულების რაოდენობა	სიღარიბის ზღვარს ქვემოთ მყოფი ოჯახები	მოწყვლადობის დონე (აღწერა)	დასახლების აღწერა
თელავი, ქოფილი ტექნიკური ინსტიტუტის შენობა, თბილისის გზატკეცილი, № 28	26 ოჯახი – 75 სული	23 ოჯახი (67 სული)	16 წლამდე ასაკის 24 ბავშვი; 60 წელს ზევით 4 მოხუცი; 9 ქალი – ოჯახის თავი	შიდა ქართლი (2008 წლის კონფლიქტის შედეგად იძულებით გადაადგილებული პირები – ქ.წ. ახალი დევნილები). იძულებით გადაადგილებული პირების შემოსავლის ძირითად წყაროს შეადგენს დახმარება, პენსია, სოციალური დახმარება, და დროებითი სამუშაო.
თელავი, ქოფილი სამსედრო შენობა, თბილისის გზატკეცილი, № 26	49 ოჯახი – 144 სული	12 ოჯახი (33 სული)	16 წლამდე ასაკის 30 ბავშვი; 60 წელს ზევით 14 მოხუცი; 12 ქალი – ოჯახის თავი	აფხაზეთი (1992-1993 წლების კონფლიქტის შედეგად იძულებით გადაადგილებული პირები – ქ.წ. ძველი დევნილები). იძულებით გადაადგილებული პირების შემოსავლის ძირითად

				წეაროს დახმარება, სოციალური და დროებითი	შეადგენს პენსია, დახმარება, სამუშაო.
--	--	--	--	--	---

3. ზიანი და ზარალი

ცხრილი 8: ზიანი, ზარალი და საჭიროებები – სამშენებლო სექტორი

ფულის ერთეული	ზიანი და ზარალი			საჭიროება		
	ზიანი*	ზარალი	ჯამი	მოკლევადიანი	საშუალოვადიანი	ჯამი
ლარი – მილიონი	18,38	4,05	22,43	24,69	37,03	61,72
აშშ დოლარი – მილიონი	11,35	2,50	13,55	40,00	60,00	100,00

* ზიანის ღირებულება შეადგენს: а) საშუალოდ 3,000 აშშ დოლარს თითო სახლზე ძველი სახურავების გადახდის, უსაფრთხოდ მოცილების და ახალი სახურავებისა და ფანჯრების დაყენების ხარჯებს და ბ) 15,000 აშშ დოლარს ყოველ მრავალსართულიან სახლზე.

4. ადგგენისა და რეკონსტრუქციის საჭიროებები

180. შედარებით უსაფრთხო სახლები საგანგებო სიტუაციების მიმართ ადამიანებისა და ეკონომიკის მდგრადობას უზრუნველყოფს. ხარისხიანი საცხოვრებლები ქალაქებისა და მუნიციპალური ინფრასტრუქტურის სიცოცხლისუნარიანობის განუყოფელი ნაწილია. ეს ორი ფაქტორია (უსაფრთხოება და ხარისხი) მთავარი მთავრობის ძალისხმევისთვის როგორც მოკლე, ისე გრძელვადიანი ადგგენისას, რათა ხელი შეეწყოს ეკონომიკურ ზრდას და საქართველოს ყველა მოქალაქეს შეექმნას საკადრისი საცხოვრებელი პირობები.

მოკლევადიანი აღდგენითი საჭიროებები და პრიორიტეტული დონისძიებები

181. ნერეგის საპასუხოდ საქართველოს მთავრობამ შემდეგ ზომებს მიმართა: აღადგინა დაზიანებული სახურავები; დალეწილი სახურავებისა და ფანჯრებისაგან გაასუფთავა ტერიტორიები; აღადგინა გაზის, წყლისა და ელექტროენერგიის მიწოდების სისტემები; დაარიგა ფულადი კომპენსაციები, რომელთა სიდიდე მერყეობდა 300-დან 500 ლარამდე თითო კომლზე, ზიანის მიხედვით. სახურავების შესაკეთებლად ზოგ რეგიონში, მაგალითად, კახეთისა და

მცხეთა-მთიანეთში დაიქირავეს მუშები, ხოლო სამცხე-ჯავახეთში თავად მოსახლეობას მიეცა მასალები და მათ თავად შეასრულეს საჭირო სამუშაოები. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს შიდა ბაზარმა ვერ შეძლო მთელი საჭირო მასალის ერთბაშად მიწოდება და სამცხე-ჯავახეთის რეგიონში დაზიანებული სახლების შესაკეთებლად თურქეთიდან ჩამოიტანეს დაახლ. 85,000 გ² თუთიის გადასახური მასალა.

182. მოკლევადიანი აღდგენის გარდაუვალი აუცილებლობაა:

- 1) დაზიანებული სახურავებისა და ინფრასტრუქტურის რეაბილიტაციის დასრულება;
- 2) დარწმუნება, რომ აზბესტის დაზიანებული სახურავების მოსაცილებლად შინამეურნეობები უსაფრთხო ტექნიკას იყენებენ;
- 3) იძულებით გადაადგილებული პირების საცხოვრებელი სახლების შეკეთების დასრულება, რაც 100,000 აშშ დოლარი დაჯდება.

საშუალო და გრძელვადიანი აღდგენითი საჭიროებები და პრიორიტეტული ღონისძიებები

183. საშუალო და გრძელ ვადებში მთავრობამ უნდა განიხილოს სტიქიური უბედურებების მიმართ მდგრადი საცხოვრებლებით უზრუნველყოფის პროგრამის დაწყების საკითხი. ეს პროგრამა წარმოადგენს შენობების მოდიფიცირება-რეაბილიტაციის დახმარებას, მაგალითად, საგადასახადო შეღავათებს სამუშაოებისა თუ ეკოლოგიური რეაბილიტაციისათვის.

დანართი 4: წყალმომარაგება და კანალიზაცია

1. მდგომარეობა კატასტროფამდე

184. კახეთის დიდი და პატარა ქალაქებისთვის წყლის მიწოდებას და საკანალიზაციო მომსახურებას საქართველოს წყალმომარაგების გაერთიანებული კომპანია ახორციელებს, სოფლებში კი ამას გამგეობები უზრუნველყოფენ. სტიქიამ კახეთის რეგიონში ქალაქი თელავი დააზიანა. სტიქიით დაზარალდა თელავის გამგეობაში შემავალი სოფლები – აკურა, ყარაჯალა, ბუშეთი და შალაური და გურჯანის გამგეობაში შემავალი სოფლები – ვაჩნაძიანი, ვაზისუბანი, კალაური და ახაშენი. წყალმომარაგებისა და კანალიზაციის სისტემებისათვის სტიქიით მიყენებული ზიანი სამცხე-ჯავახეთისა და მცხეთა-მთიანეთის რეგიონებში უმნიშვნელო იყო.

185. ქ. თელავის წყლით მომარაგება ხორციელდება შვიდი სხვადასხვა, მოძველებული სათავო ნაგებობიდან: „ობილწყლების წყარო“, „ჯვარიპატიოსნის წყარო“, „ბურუსი წყარო“, „ნაქალაქარი წყარო“, „ფსიტისციხის წყარო“, „ოიხიანი რიყის წყარო“ და „მთისწყარო“. სათავო ნაგებობის წარმადობა – 25,000 მ³/დღეში – აკმაყოფილებს თელავის მოთხოვნას წყალზე, მაგრამ მოძველებული ცენტრალური მილიდან და მილგაყვანილობის ქსელიდან დიდი რაოდენობით წყლის გაჟონვისა და დანაკარგების გამო, აგრეთვე წყლის უზომო მოხმარების შედეგად, წყალი ქალაქს დღეში მხოლოდ 10 საათის განმავლობაში მიეწოდება.

186. ასევე მოძველებულია თელავის ჩამდინარე წყლის საწმენდი სადგური და კანალიზაციის წყლის კოლექტორი; ყველაფერი 1950-1960-იან წლებშია აშენებული. წყალსაწმენდი სადგური სრულიად ამორტიზებულია, მისი გამოყენების ვადა გასულია, თითქმის მთლიანად დანგრეულია და არ უმუშავია „საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ“. ანალოგიურად ცუდ მდგომარეობაშია საკანალიზაციო სისტემაც, რომლის ბევრი კოლექტორი გაჭედილი ან გაფუჭებულია და საკანალიზაციო წყლები უკან ბრუნდება ქალაქის დია სარწყავ არსებში, რომლებიც მდინარე ალაზანს უერთდება. გადაუმუშავებელი წყალი ერევა მდინარის წყალს, რაც ანტისანიტარიას იწვევს და აჩენს ქალაქისა და გარემოს დაბინძურების საფრთხეს. საკანალიზაციო სისტემის 50 %-ზე მეტი ამორტიზებულია, რაც ასევე დაბინძურების დიდ რისკს წარმოადგენს.

187. რაც შეეხება სოფლებს, წყლით მომარაგების ძირითად წყაროს აქ მიწისქვეშა ან წყაროს წყალი წარმოადგენს. კახეთის სოფლების უმრავლესობა მცირე ზომისაა, ცოტა მოსახლით და წყალზე საშუალო მოთხოვნაც შეადგენს

1,500 მ³/დღეში. სოფლებში არ არსებობს საკანალიზაციო სისტემა. ოჯახები იყენებენ ორმოებიან ტუალეტებს, რომლებიც უმეტესად სახლის უკანა ეზოებშია მოთავსებული.

2. სტიქის ზეგავლენა სექტორზე

188. თელავის წყალმომარაგებისა და საკანალიზაციო სისტემებისათვის მიყენებული ზიანი და ზარალი შეიძლება ჩაითვალოს მძიმედ, ხოლო სოფლებში, სადაც ინფრასტრუქტურა სტიქიამდეც ცუდად იყო განვითარებული – მცირედ. ყველაზე დიდი ზიანი მიადგა თელავის წყალმომარაგების სათავო ნაგებობას (წყალსაქაჩს) და ქალაქის წყალმომარაგების ცენტრალურ მილს. თელავისათვის წყლის მიწოდება ამჟამად შემოიფარგლება 5-7 სთ/დღეში, რაც მის მაცხოვებლებს და ბიზნესს ხარჯებს უზრდის (ზარალი).

189. სოფლებში ნალექებმა და წყალდიდობამ დააზიანა არტეზიული ჭები, მდინარეზე გადებული წყლის 219 მმ-იანი მილები, რომლებიც სოფლებს – აკურას, ყარაჯალასა და შალაურს – ამარაგებდა, წყალმა წაიღო. სოფლებში ვაჩნაძიანი, ვაზისუბანი, კალაური და ახაშენი სათავო ნაგებობებთან მისასვლელი გზებიც დაზიანდა. სოფლებისათვის წყლის მიწოდება ამჟამად შემოიფარგლება 5-8 სთ/დღეში, რაც მოსახლეობასა და ბიზნესს ხარჯებს ძალიან უზრდის (ზარალი).

190. ქ. თელავის 630 მმ-იანი დიამეტრის მილების დაახლ. 40 მ-იანი მონაკვეთი წყალმა წალეპა. მილები დაყენებული იყო მდინარის ნაპირის კიდესთან და ისე არ იყო გამაგრებული, რომ წყალდიდობისთვის გაეძლო. წყალმა ის გზაც ჩაიტანა, რომლის ქვეშაც გაყვანილობა გადიოდა.

191. წყალდიდობამ წაიღო რამდენიმე სათავო ნაგებობა და 219 მმ-იანი დიამეტრის მილების დაახლ. 600 მ-იანი მონაკვეთი, რომელიც მდინარის კალაპოტში იყო ჩადებული.

192. გარდა ამისა, 219 მმ-იანი დიამეტრის მილების დაახლ. 300 მ-იანი მონაკვეთი წყალმა წალეპა. 8 სოფელში დაიტბორა და/ან დაბინძურდა 12 ჭა და წყარო. ამ სოფლების უმრავლესობა თელავისა და გურჯაანის გამგეობებს მიეკუთვნება.

3. ზიანი და ზარალი

193. ცხრილი 9 გვიჩვენებს წყალმომარაგებისა და კანალიზაციის სექტორის ზიანის, ზარალისა და საჭიროებების ხარჯთაღრიცხვას.

ცხრილი 9: წყალმომარაგებისა და კანალიზაციისზიანი, ზარალი და საჭიროებები

ფულის ერთეული	ზიანი და ზარალი			საჭიროება*		
	ზიანი**	ზარალი	ჯამი	მოკლევადიანი	საშუალოვადიანი	ჯამი
ლარი მილიონი	2,1	1,94	4,04	19,44	24,3	43,74
აშშ დოლარი მილიონი	1,3	1,20	2,5	12,00	15,00	18,00

* ამაში შედის: а) თელავის წყალსაწმენდი სადგურის დაგეგმილი რეაბილიტაციის სავარაუდო ღირებულება – 8,00 მლნ აშშ დოლარი, ბ) სოფლის საკანალიზაციო სისტემის გაუმჯობესება და გ) მომავალში შესაძლო სტიქიური უბედურებების ზემოქმედების რისკის შემცირების მიზნით ინფრასტრუქტურის შეცვლის/განახლების ხარჯები.

** ქ. თელავში ზარალმა 1,1 მილიონი აშშ დოლარი შეადგინა

4. აღდგენისა და რეკონსტრუქციის საჭიროებები

194. წყალმომარაგებისა და კანალიზაციის სისტემების ინფრასტრუქტურა თითქმის მთელ ქვეყანაში მოძველებული და/ან არც არის სათანადოდ განვითარებული, განსაკუთრებით სოფლად, წყალდიდობით დაზარალებული ადგილების ჩათვლით.

მოკლევადიანი აღდგენითი საჭიროებები და პრიორიტეტული ღონისძიებები

195. აღდგენისა და რეკონსტრუქციის გეგმა ითვალისწინებს ოჯახებსა და დასახლებებზე გათვლილ მცირემასშტაბიან პროექტებს, მაგალითად, წყლის არსებული რესურსების, განსაკუთრებით წყალსადენის სათავო ნაგებობებისა და წყალმომარაგების ცენტრალური მილების დაცვას, საკანალიზაციო ნაგებობების გაუმჯობესებასა და განახლებას და მიწისქვეშა წყლების დაცვას საყოფაცხოვრებო კანალიზაციისა და შინაური ცხოველების ექსკრემენტების გაუნვისაგან. ამ ღონისძიებების გატარება შეიძლება ნაკლები ხარჯებით და ადგილობრივი მუშახელის გამოყენებით.

საშუალო და გრძელვადიანი აღდგენითი საჭიროებები და პრიორიტეტული ღონისძიებები

196. ახალი ნაგებობების ან წყალმომარაგებისა და კანალიზაციის სისტემების გაფართოების დაგეგმვისა და გადაწყვეტილების მიღების პროცესში საჭიროა ჩადებული იყოს წყალსაზომების დამონტაჟება, აგრეთვე საჭიროა მუშაობისა და ტექნიკური მომსახურების ხარჯების გათვალისწინება და წყალმომარაგებისა და კანალიზაციის სერვისების მომხმარებელთა ორგანიზაციული მოწყობა.

დანართი 5: ტრანსპორტი

1. მდგომარეობა კატასტროფამდე

197. საქართველოს კარგად განვითარებული საგზაო ქსელი აქვს; გზების რაოდენობა ყოველ 1,000 კვ/მ²-ზე იმდენივეა, რამდენიც რეგიონის სხვა ქვეყნების უმრავლესობაში. საქართველოს საგზაო ქსელის მთლიანი სიგრძე არის 20,930 კმ, აქედან 1,564 კმ საერთაშორისო გზატკეცილებია, 5,466 კმ – მეორეხარისხოვანი გზები, ხოლო 3,750 კმ – შიდა ცენტრალური გზები. მეორეხარისხოვანი და შიდა გზების დაახლ. 34 % ასფალტირებულია, 59 % ხრეშიანია და 7 % გრუნტისაა. საგზაო ქსელი კახეთშიც კარგადაა განვითარებული; აქ დაახლ. 124 კმ საერთაშორისო გზატკეცილია, 717 კმ – მეორეხარისხოვანი და დაახლ. 1100 კმ – შიდა გზები.

198. საქართველოს საგზაო ქსელი მთლიანად სახელმწიფო საკუთრებაა და მის მომსახურებასაც სახელმწიფო ახორციელებს. რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტროს პასუხისმგებლობაში შედის მთავარი, მეორეხარისხოვანი და შიდა ცენტრალური გზების მომსახურება. სამინისტროს საგზაო დეპარტამენტი მართავს მთელ საგზაო ქსელს, არაძირითადი შიდა გზებისა და ყველა მუნიციპალური გზის გამოკლებით.

199. მთავრობამ ბიუჯეტიდან გამოყოფილი ოანხებითა და ბანკის დაფინანსებული გზების მშენებლობის სამი პროექტით მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა კახეთის რეგიონის გზების დიდი ნაწილის რეაბილიტაციაში. კახეთის გზების გაუმჯობესების რეგიონული პროექტის ფარგლებში დაფინანსდა ვაზიანი-გომბორი-თელავის გზატკეცილის 56 კმ-ის რეაბილიტაცია. მეორეხარისხოვანი და შიდა გზების პროექტის ფარგლებში დაფინანსდა ახმეტა-გურჯაანი-ლაგოდების გზის რეაბილიტაცია. ამჟამად დამტკიცებულია პროექტი, რომელიც დააფინანსებს გზების დაახლ. 400 კმ-ის რეაბილიტაციას და მოიცავს კახეთის რეგიონის აღმოსავლეთ ნაწილს.

2. სტიქიური უბედურებების გავლენა სექტორზე

200. კახეთში გზების ქსელზე წყალდიდობის ზემოქმედება ფასდება, როგორც ზომიერი. ძირითად საგზაო ქსელზე არ აღინიშნება მნიშვნელოვანი დაზიანებები. ვაზიანი-გომბორი-თელავის გზა, რომელიც ყველაზე ხშირად ზიანდება აქტიური მეწყერების გამო, კოკისპირული წვიმისა და ამ წვიმით გამოწვეული წყალდიდობისაგან დიდად არ დაზიანებულა. უნდა ითქვას, რომ გზის

გაყოლებაზე ჩამოიყარა ქანები და განვითარდა ქვათაცვენა. აღსანიშნავია, რომ მიუხედავად ძლიერი წვიმისა, არც ახალი მეწყერები წარმოქმნილა და არც არსებული მეწყერების ჩამოწოლის საშიშროება შექმნილა. მოვარდნილმა ნიაღვარმა დააზიანა რამდენიმე შიდა გზა. ზოგ ადგილას სანიაღვრე არხებმა კერ გაუძლო მოვარდნილ წყალს და გაიჭედა, რამაც დააზიანა ნაპირები.

201. წყალდიდობამ ცხადყო, რომ აუცილებელია გატარდეს დამატებითი ნაპირდაცვითი დონისძიებები. ნაპირდაცვითი დონისძიებები საჭიროა გზებისა და მოშლილი სანაპიროების გაუარესებისა და ამასთან დაკავშირებული ხარჯების თავიდან ასაცილებლად. წყალდიდობაზე რეაგირების ფარგლებში ასევე საჭიროა გაჭედილი სანიაღვრეების გაწმენდა და/ან გამოცვლა.

202. ვაზიანი-გომბორი-თელავის გზაზე არის ორი ადგილი, რომლებიც წყალდიდობამ დააზიანა და საჭიროებს შეკეთებას: 1. ვაზიანი-გომბორი-თელავის გზის 56-ე კმ-ზე შესაცვლელი სანიაღვრე და საჭიროა ჩარეცხილი გზის პირის ამოგსება. 2. 61-ე კმ-ზე ორი პარალელური მილოვანი სანიაღვრე გაჭედილია და უნდა გამოიცვალოს. გაჭედვამ გამოიწვია გზის პირის ეროზია, რაც ხელახლა უნდა ამოიგხოს. ახმეტა-თელავი-ბაკურციხის მეორეხარისხოვანი გზის 23-ე კმ-ზე, მდინარე თურდოსთან გადაკვეთის ადგილზე მისასვლელი გზის პირი გასამაგრებელია და მდინარის კალაპოტი წყალდიდობის ნატანისგანაა გასაწმენდი.

203. ეველაზე მეტად საჭიროა მდინარის ნაპირების დაცვის გამოსწორება; 1. ზემო ხოდაშენის ხეობა, ახმეტის გამგეობა, გაივსო ნატანით და საჭიროებს გაწმენდასა და გაბიონის კედლის აშენებას. იმავე მდინარის ორივე ნაპირი უნდა გამაგრდეს გაბიონის კედლების სამი დონის აშენებით. გაბიონის ასეთივე სამდონიანი კედლების აგებაა საჭირო მდინარე ტეხიანზე (გომბორული), ხოფელ გომბორის მახლობლად.

3. ზიანი და ზარალი

204. ქვემოთ მოყვანილი ცხრილი გვიჩვენებს წყალდიდობით გამოწვეული ზიანისა და ზარალის მთლიან ხარჯთაღრიცხვას.

ცხრილი 10: კახეთის გზებისათვის მიუქნებული ზიანი, ზარალი და საჭიროებები

ფულის ერთეული	ზიანი და ზარალი			საჭიროება		
	ზიანი	ზარალი	ჯამი	მოკლევადიანი	საშუალოვადიანი	ჯამი
ლარი მილიონი	1,25	0,8	2,1	-	-	-
აშშ დოლარი მილიონი	0,75	0,5	1,3	-	-	-

205. კახეთში ტრანსპორტის სექტორისათვის წყალდიდობით მიუწებული სრული ზიანი და ზარალი შეადგენს დაახლ. 1,3 მილიონ აშშ დოლარს.

4. აღდგენისა და ოეკონისტრუქციის საჭიროებები

მოკლევადიანი აღდგენითი საჭიროებები და პრიორიტეტული ღონისძიებები

206. მიუხედავად იმისა, რომ კახეთის მთავარი და მეორეხარისხოვანი გზები თითქოსდა კარგ მდგომარეობაშია და მდგრადია ამინდის ისეთი ექსტრემალური მოვლენების მიმართ, როგორიცაა წყალდიდობა, საჭიროა მდინარეების კალაპოტების მოწესრიგებისა და წყალდიდობის კონტროლის ზომების დაუყოვნებლივ გატარება.

საშუალო და გრძელვადიანი აღდგენითი საჭიროებები და პრიორიტეტული ღონისძიებები

207. წყალდიდობამ გამოიწვია მდინარეების კალაპოტების ჩახერგვა, რითაც წყალდიდობის განმეორების შემთხვევაში გზებს კიდევ უფრო დიდი საფრთხე შეექმნებათ. მომავალში გზების ინფრასტრუქტურის პოტენციური დაზიანების თავიდან ასაცილებლად საჭიროა მდინარეების კალაპოტების გაწმენდა.

დანართი 6: საგანმანათლებლო და სპორტული ნაგებობები

1. მდგომარეობა კატასტროფამდე

208. კახეთში, სადაც სკოლები დაზიანდა, საშუალო განათლება სტიქიამდე უფრო ადგილად ხელმისაწვდომი იყო. მიუხედავად ურბანიზაციის ძალიან დაბალი დონისა, ამ რეგიონში საშუალო განათლების მიღება და ჩართულობა საშუალო ეროვნულ მაჩვენებლებს უტოლდება. შედარებით მაღალია დაწყებითი და საშუალო სკოლების ხელმისაწვდომობა, სადაც ჩართულობის საერთო მაჩვენებელია 96 %, რაც უტოლდება არა მარტო მთელი საქართველოს საშუალო მაჩვენებელს, არამედ ევროპის სხვა ქვეყნების მაჩვენებლებსაც. ამის შედეგია, რომ მოსახლეობის დაახლ. 20 %-ს აქვს მიღებული დაწყებითი განათლება, ხოლო დაახლ. 50 %-ს – საშუალო განათლება (იხ. დიაგრამა 10). რაც შეეხება უარყოფით მხარეს, სკოლამდელი განათლება მიღებული აქვს მხოლოდ 4-6 წლის ასაკის ბავშვების დაახლოებით 25 %-ს, რაც დაბალია საქართველოს საშუალო 45 %-თან შედარებით. ეს ძალიან დაბალი მაჩვენებელია ევროპული სტანდარტების მიხედვით (ბევრად უფრო დაბალი, ვიდრე პოლონეთსა და რუმინეთში, სადაც საშუალო მაჩვენებელი 70 %-ს აღწევს). შეფასებამ აჩვენა, რომ „ადგილმდებარეობა“ არის ის ძირითადი ფაქტორი, რომელიც გავლენას ახდენს 4-6 წლის ასაკის ბავშვების სკოლამდელ დაწესებულებებში ჩართვის ალბათობაზე ქვეყანაში. სოფლად ის ძირითადი მიზეზი, რის გამოც მშობლები საკუთარ შვილებს სკოლამდელ საგანმანათლებლო დაწესებულებაში არ ატარებენ, არის ამ დაწესებულებების სიშორე.

209. ამასთან, შეინიშნება განათლების ხარისხის გაუარესება როგორც კახეთში, ისე საქართველოს სხვა ადგილებში. 2006 წელს ეროვნული აკრედიტაცია რეგიონის მხოლოდ ერთმა უმაღლესმა სასწავლებელმა მიიღო. გარდა ამისა, განათლება თვით ფუნდამენტურ მეცნიერებებშიც კი ჩამორჩება და ვერ აკმაყოფილებს თანამედროვე მოთხოვნებს. განათლების მუშაკებისათვის ძალიან ძნელია საერთაშორისო საგრანტო პროგრამებსა და კვალიფიკაციის ასამაღლებელ კურსებში მონაწილეობა, რაც ქვეყნისათვისაც პრობლემას წარმოადგენს. იმისათვის, რომ განათლება იქცეს კონკურენტულ უპირატესობად საქართველოს მოსახლეობისათვის ზოგადად და კახეთის მოსახლეობისათვის ამ შემთხვევაში, პირველ რიგში საჭიროა განათლების სექტორში საბიუჯეტო დაფინანსების გაზრდა, რასაც უნდა მოჰყვეს წარმატებული ინსტიტუციური რეფორმები. ყოველივე ამას კი რამდენიმე წელი დასჭირდება.

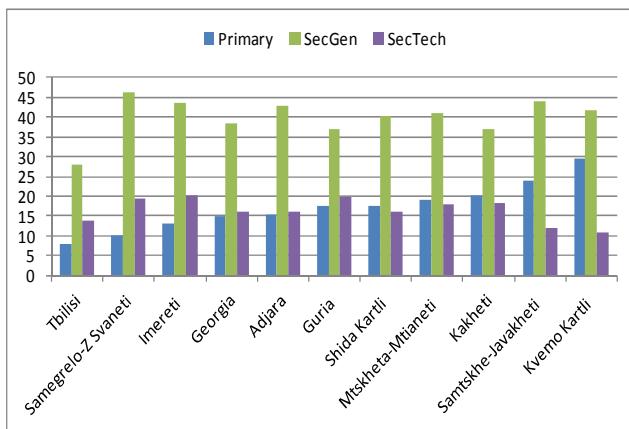
210. მოსახლეობის უმრავლესობა აცნობიერებს განათლების მნიშვნელობას, მაგრამ ჯერაც გაურკვეველია, რამდენი რესურსის ჩადება შეუძლიათ და უნდა განათლების სასურველი დონისა და ტიპის მისაღებად. პრობლემები,

რომლებსაც აწყდება რეგიონის განათლების სექტორი და რომელიც ეროვნული დონის გადაწყვეტილებებს მოითხოვს, არის პერსონალის არაადეკვატური ანაზღაურება, სწავლების დაბალი ხარისხი და მართვის სისტემების ნაკლებობა, რაც არ არის მხოლოდ ამ რეგიონისათვის დამახასიათებელი პრობლემები.

ცხრილი 11: სკოლამდელ და საბაზისო განათლებაში ჩართულთა მთლიანი პროცენტული მაჩვენებელი, 2006

	სკოლამდელ განათლებაში ჩართულობა	ჩართულობა საბაზისო განათლებაში
ბავშვები	4-დან 6 წლამდე ასაკის	7-დან 17 წლამდე ასაკის
	%	%
სოფელი	13,6	95,2
ქალაქი	34	97,6
რეგიონი		
ქახეთი	20,9	95,6
თბილისი	34,8	98,3
შიდა ქართლი	10,5	95,7
ქვემო ქართლი	22,5	94,2
სამცხე- ჯავახეთი	13,8	97,1
აჭარა	13,5	95,1
გურია	11,6	97,2
სამეგრელო	33,7	96,9
იმერეთი	17,9	95,5
მცხეთა- მთიანეთი	27,3	100
ჯამი	23,1	96,4

**დიაგრამა. 10: მოსახლეობა განათლების
მიხედვით, 2010**

წყარო: მსოფლიო ბანკი, 2010 HSB-ის მონაცემების გამოყენებით, 2010

წყარო: მსოფლიო ბანკი, 2006 HSB-ის მონაცემების გამოყენებით, საჭიროებს განახლებას 2010 HSB-ის მონაცემების მიხედვით.

2. სტიქიური უბედურების გავლენა სექტორზე

211. სტიქიური უბედურების გავრცელების ტერიტორიებზე დაზიანდა სკოლამდელი და სასკოლო შენობების უმრავლესობა, უფრო ზუსტად კი, უფრო

მეტად დაზიანდა 39 საბავშვო ბალიდან 17, რომლებიც სკოლამდელი ასაკის 1,232 ბავშვს ემსახურება, ხოლო არსებული 39 სკოლიდან 13-ში სკოლის ასაკის 3,210 ბავშვს სასწავლო წლის დაწყების დაგვიანების საშიშროება დაემუქრა. სტიქიამ ასევე დააზიანა პროფესიული სწავლების ცენტრი და ოლინის უნივერსიტეტი (1,800 სტუდენტი). თელავში მნიშვნელოვნად დაზიანდა აგრეთვე სპორტული ნაგებობები.

212. უნდა აღინიშნოს, რომ საგანმანათლებლო დაწესებულებები სტიქიით დაზარალებულ ადგილებში მანამდეც ცუდ მდგომარეობაში იყო, განსაკუთრებით სკოლამდელი დაწესებულებები/საბავშვო ბალები. სკოლების გარკვეული რაოდენობა მოუწესრიგებელია, მაგრამ ჩანს, რომ მთავრობა კოორდინაციას უწევს აღდგენით სამუშაოებს და სკოლები ახალი სასწავლო წლის დაწყებამდე მზად იქნება.

3. ზიანი და ზარალი

213. ზიანი, რაც სკოლებსა და საბავშვო ბალებს მიადგა, მნიშვნელოვანია, ვინაიდან ამან შეიძლება განათლების გრძელვადიანი პრობლემები გამოიწვიოს. ინფრასტრუქტურაში გადაუდებელი საჭიროებების გარდა, არანაირი ზუსტი მონაცემები აზბესტის სახურავების შესახებ არ არსებობს. არსებულ მონაცემებზე დაყრდნობით, დაზიანებული დაწესებულებებიდან მხოლოდ 7 საბავშვო ბალს და 4 სკოლას ესაჭიროება სახურავის მთლიანად შეცვლა, რადგან აზბესტის მასალა სერიოზულ საფრთხეს უქმნის ბავშვებისა და პერსონალის ჯანმრთელობას.

214. სტიქიური უბედურების გამო განათლების სექტორში დასაქმებული მასწავლებლები და სხვა პერსონალი სამსახურის დაკარგვის რისკის წინაშე არ დგანან და არ დასჭირდებათ სხვა საგანმანათლებლო დაწესებულებებში გადაყვანა.

215. ქვემოთ მოყვანილი ცხრილი 11 გვიჩვენებს განათლების სექტორში წყალდიდობით გამოწვეულ ზიანს, ზარალსა და საჭიროებებს.

ცხრილი 12. ზიანი, ზარალი და საჭიროებები განათლების სექტორში

ფულის ერთეული	ზიანი და ზარალი			საჭიროება		
	ზიანი	ზარალი	ჯამი	მოკლევადიანი	საშუალოვადიანი	ჯამი
ლარი	1,787,400	72,990	1,860,390	1,400,000	460,390	1,787,400

4. აღდგენისა და რეკონსტრუქციის საჭიროებები

მოკლევადიანი აღდგენითი საჭიროებები და პრიორიტეტული ღონისძიებები

216. განათლების სექტორში კატასტროფაზე რეაგირება ძირითადად ფოკუსირდება ბავშვების უფლებაზე მიიღონ განათლება და ხელი მიუწვდებოდეთ მასზე. შეიძლება ფიზიკურ ხელმისაწვდომობას რისკი არ ემუქრებოდეს, მაგრამ პრობლემას ქმნიდეს განათლების მიღებასთან დაკავშირებული ფინანსური მხარე. უკანასკნელმა კვლევებმა (World Vision, Focus Group Discussions, Aug. 9, 2012) ნათლად აჩვენა, რომ ამ სტიქიურმა უბედურებამ მშობლები, რომლებიც პოტენციური შემოსავლის გარეშე დარჩნენ, ფინანსურად გააღარიბდა. ისინი ვეღარ შეძლებენ უყიდონ შვილებს სახელმძღვანელოები და ტანსაცმელი. სტიქიის შემდეგ მშობლების 90 % ვეღარ შეიძენს წიგნებს ახალი სასწავლო წლისათვის. აქვე უნდა აღინიშნოს ახალგაზრდობის განათლების მიმართ დამოკიდებულება: ისინი მონდომებული არიან ისწავლონ უკეთ, მაგრამ შფოთავენ წიგნებისა და კერძო გაკვეთილების საფასურის გადახდასთან დაკავშირებით.

217. სიტუაცია სკოლამდელი განათლების სფეროში მეტ-ნაკლებად სტაბილურია, თუმცა World Vision-ის საჭიროებების შეფასებაში და თელავის მუნიციპალიტეტის სკოლამდელი განათლების დაწესებულებების მიერ მომზადებულ ანგარიშში სკოლამდელი განათლების ინფრასტრუქტურის დაზიანებების შესახებ ძირითადად ნახსენებია სახურავები, ფანჯრის ჩარჩოები და კედლები. თელავში მძიმედ დაზიანდა 17 საბავშვო ბაღის შენობა. ადსანიშნავია, რომ 2005 წელს საქართველოში ჩატარდა სკოლამდელი განათლების სექტორის დეცენტრალიზაცია და უკელა აღმინისტრაციული, ფინანსური და მმართველობითი ფუნქცია სკოლამდელი განათლების სფეროში გადაეცა გამგეობებს, განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს კი აკისრია პასუხისმგებლობა დაწყებით და საშუალო სკოლებზე, უმაღლეს განათლებასა და მეცნიერებაზე. სიტუაცია კახეთში საბავშვო ბაღების დაზიანებების გადაუდებელი რეაბილიტაციისათვის საჭირო ფინანსების ხელმისაწვდომობისა თუ გამგეობებში ოპერატორიული სტრუქტურის არსებობის თვალსაზრისით გაურკვეველია. გარდა ინფრასტრუქტურული დაზიანებისა, საბავშვო ბაღებს არ გააჩნიათ ადრეული სწავლებისთვის განკუთვნილი უმნიშვნელოვანესი მასალები, გასართობი საშუალებები, მერხები, სკამები, წიგნის კარადები (არსებობს საჭიროებების ცხრილი). ასევე უნდა ითქვას, რომ ადგილობრივი მოსახლეობის დაახლ. 70-80 % ვერ შეძლებს საბავშვო ბაღის ყოველთვიური გადასახადის გადახდას. მთავრობა პირობას დებს, რომ სტიქიით დაზარალებულებს გაათავისუფლებს საბავშვო ბაღის გადასახადისგან. უნდა დაისვას წიგნების, სახელმძღვანელოებისა და სასწავლო მასალების საკითხიც. გასათვალისწინებელია, რომ ბავშვების მოვლელები უმთავრესად ქალები არიან და სკოლამდელ აღზრდასთან დაკავშირებული პრობლემები შეზღუდავს ამ ქალებს იმუშაონ სახლს გარეთ და დამატებითი შემოსავალი მიიღონ.

218. მართალია, განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრომ საშუალო განათლებისთვის მოამზადა ბიუჯეტი და დაიწყო სასკოლო ინფრასტრუქტურის ზიანისა და ზარალის რეაბილიტაცია, მაგრამ დაუყოვნებელ მოგვარებას საჭიროებს მოსწავლეებისათვის ძირითად სასწავლო მასალასთან (წიგნები, ტანსაცმელი, ფეხსაცმელი) და სასკოლო ავეჯთან (მერხები, სკამები, დაფუნი, წიგნის თაროები და ა.შ.) დაკავშირებული საკითხები. თელავის რესურსცენტრი აღრიცხავს ინფრასტრუქტურის დახულ. 50 %-ის დაზიანებას (სახურავები, ფანჯრის ჩარჩოები და მინები) და ძირითადი მასალების ნაკლებობას იმ 13 სკოლაში, რომელიც მძიმედ დაზიანებულად ითვლება. როგორც ზემოთ აღინიშნა, მთავრობა პირობას დებს, რომ სწავლის გადასახადს გადაუვადებს იმ სტუდენტებს, რომელთა მშობლებიც სტეკიური უბედურებით დაზარალდნენ.

საშუალო და გრძელვადიანი აღდგენითი საჭიროებები და პრიორიტეტული ღონისძიებები

219. გადაუდებელი ზომები ფოკუსირებული უნდა იყოს ინფრასტრუქტურის რეაბილიტაციაზე, სტიქიის დროს დაკარგული საგანმანათლებლო მასალების მიწოდებაზე, აღჭურვილობაზე, გადასახადების გადავადებაზე და ა.შ. ისე, რომ გამოირიცხოს ახალი აბადემიური წლის დაწყებასთან დაკავშირებული რისკები. ქვემოთ ჩამოთვლილია ამის განხორციელების საშუალო და გრძელვადიანი საჭიროებები:

- უნდა გაიზარდოს კატასტროფის რისკის შემცირების შესახებ ინფორმირების დონე და ჩართული უნდა იყოს სხვადასხვა სწავლების/სასწავლო ინიციატივებში, საინფორმაციო კამპანიებისა და ტრენინგებში;
- სკოლებსა და საბავშვო ბაღებში უნდა არსებობდეს საგანგებო სიტუაციებისათვის მზადყოფნისა და აღდგენის გეგმები;
- საშუალო სკოლებსა და საბავშვო ბაღებში უნდა ისწავლებოდეს კატასტროფის რისკის შემცირება;
- საგანმანათლებლო დაწესებულებებში უზრუნველყოფილი უნდა იყოს უსაფრთხო, სუფთა წყლის მიწოდება და მოწესრიგებული უნდა იყოს კანალიზაცია; სტუდენტებისა და მოსახლეობისათვის საჭიროა ტრენინგები ბუნებრივი კატასტროფების პრევენციისა და შერბილების ზომების შესახებ (საჭიროა განათლების სამინისტროსთან კოორდინაცია)
- ძოიცავს სხვადასხვა სექტორს – უნდა ჩამოყალიბდეს საგანგებო სიტუაციების საკოორდინაციო სამსახური, რომელიც, დაინტერესებულ მხარეებთან ერთად პასუხისმგებელი იქნება კახეთის რეგიონის აღდგენაზე, ყველა სექტორის მონაცემების შეგროვებაზე, ანალიზის ჩატარებასა და დაგეგმვაზე.

დანართი 7: ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სექტორი

1. მდგომარეობა კატასტროფამდე

220. **ზოგადი ინფორმაცია:** ზოგადად გადასახადების ტვირთის შესამსუბუქებლად და სახელმწიფო ჯანდაცვაზე შემცირებული დაფინანსების გასაზრდელად სოციალური დაცვის სექტორები (ჯანდაცვის ჩათვლით) ყურადღებას ამახვილებენ კერძო სექტორის ჩართვაზე როგორც დაფინანსების, ისე მიწოდების სფეროებში და სახელმწიფო დაფინანსების სოციალურად დაუცველებზე მიმართვაზე.

221. **სოციალური დაცვის პროგრამები:** პროგრამებს შორის ყველაზე მნიშვნელოვანი რესურსების მხრივ (მშპ-ის დაახლ. 1% 2011 წლის ბიუჯეტში) და სიღარიბის დასაძლევად არის მიზნობრივი სოციალური დახმარება (მსდ). მიზნობრივი სოციალური დახმარების პროგრამა 2006 წლის აგვისტოში დაიწყო და არის ფულადი დახმარების გამოცდილი მექანიზმი, რომელიც გამიზნულია უკიდურესად გაჭირვებულებისთვის. ამჟამად დაახლ. 429,292 ადამიანი (მთელი მოსახლეობის დაახლ. 10 %, რომლის 55 %-ს ქალები შეადგენენ) იღებს ყოველთვიურ დახმარებას 24-დან 30 ლარამდე ერთ სულზე. კახეთის რეგიონში იმ ოჯახების რაოდენობა, რომლებიც მსდ-ის დახმარებას იღებენ, არის 19,330, სადაც 54,867 სული შედის, მამაკაცის/ქალის თანაბარი განაწილებით, როგორც მთელ ქვეყანაში. ამ პროგრამის ადმინისტრირება დაკისრებული აქვს სახელმწიფოს სოციალური დახმარების სააგენტოს. ლარიბი და შეჭირვებული ოჯახების მონაცემებზე შეიქმნა მენეჯმენტის საინფორმაციო ავტომატური სისტემა, რომელიც მიზნობრივ სოციალურ დახმარებასთან ერთად გამოიყენება სხვა სახელმწიფო პროგრამების, მაგალითად, სამედიცინო დაზღვევის პროგრამის, მიზნების განსასაზღვრად. ამჟამად აპლიკანტი ოჯახების მონაცემთა ბაზაში შედის საქართველოს მთლიანი მოსახლეობის თითქმის 50 პროცენტი.

222. **ჯანდაცვა:** საქართველოს ჯანმრთელობის ინდიკატორებში შეიმჩნევა მყარი გაუმჯობესების ტენდენცია.²⁷ მთავრობა ჯანდაცვის ძირითადი რეფორმის თითქმის შუაგზაზეა, სერვისების მიწოდებას უფრო მეტად კერძო სექტორი

²⁷ გაიზარდა სიცოცხლის მოსალოდნელი სანგრძლივობა, შემცირდა ბავშვთა სიკვდილიანობა და დაიწია დედათა სიკვდილიანობის დონემ. საგრძნობი პროგრესი შეიმჩნევა ჯანმრთელობის ათასწლეულის განვითარების მიზნებში: ჩვილ ბავშვთა სიკვდილიანობა ყოველ 1000 ცოცხლადშობილზე 2000 წლის 31-დან 2010 წელს 14-მდე დავიდა. შეიძლება კიდევ უფრო გაუმჯობესება და 2015 წელს ამ მაჩვენებლის 7-მდე დაწევა. დედების სიკვდილიანობა შემცირდა 58,7-დან ყოველ 100 000 ცოცხლადშობილზე 2001 წელს 19,4-მდე ყოველ 100 000 ცოცხლადშობილზე 2010 წელს. სიცოცხლის სანგრძლივობა გაიზარდა: 70,3-დან 1995 წელს 74,4-მდე 2010 წელს.

ახორციელებს, სახელმწიფო სამედიცინო დაზღვევის პროგრამასთან ერთად, რომელიც ამჟამად სუბსიდირებულია უკიდურესად გაჭირვებულებისათვის და რომლის გაფართოებაც მოხდება მოხუცებისა და 5 წლამდე ასაკის ბავშვებისათვის (პროგრამის მიზანია 2015 წლისათვის დაზღვეული მოსახლეობის რაოდენობა, სულ ცოტა, 2,5 მილიონამდე გაზარდოს). სამედიცინო დაზღვევის პროგრამა გვთავაზობს უფასო, ინტენსიურ სამომხმარებლო პაკეტს, რომელიც ფინანსდება საერთო საგადასახადო მოსაკრებლებიდან და გამიზნულია მოსახლეობის ყველაზე შეჭირვებული ფენისთვის, სიღარიბის დონის განსაზღვრის მოწინავე მეთოდების გამოყენებით. უკანასკნელი ხუთი წლის მანძილზე დაზღვეულ პირთა რაოდენობა 40 000-დან 1,5 მილიონამდე გაიზარდა. 2011 წლისათვის სახელმწიფოს მიერ დაფინანსებული სამედიცინო დაზღვევა მილიონზე მეტ ადამიანს ჰქონდა, იმ 900 000 მოქალაქის ჩათვლით, რომლებიც სიღარიბის ზღვარს ქვემოთ არიან. კახეთის რეგიონის მონაცემები, რაიონების მიხედვით, მოცემულია ქვემოთ, ცხრილში 12. ჩვეულებრივ, მოსახლეობას შეუძლია მიიღოს მომსახურების უნივერსალური ან ძირითადი პაკეტი, რომლის მომსახურებაც ლიმიტირებულია, შედარებით მაღალი თანაგადახდით; ამან საგრძნობლად დაიწია 2009 წლის ბიუჯეტის შეკვეცის გამო, რამაც, თავის მხრივ, გამოიწვია სიღარიბის ზღვართან ახლოს მყოფი მოსახლეობის უკიდურესი მოწყვლადობა ჯანდაცვასთან დაკავშირებული უზარმაზარი ხარჯების მიმართ.

ცხრილი. 13. შეჭირვებულთა სამედიცინო დაზღვევის ფარგლებში დაზღვეული პირები

გამგეობა	დაზღვეული პირების რაოდენობა	მოსახლეობის %	გადარიცხული თანხის ოდენობა
ახმეტა	11 268	26,7	127,569
გურჯაანი	19 181	27,4	216,950
დედოფლისწყარო	6 702	21,9	76,025
თელავი	10 844	15,3	120,920
ლაგოდეხი	10 585	20,4	120,001
საგარეჯო	10 748	18,0	121,828
სიღნავი	8 447	19,4	95,514

ქვარელი	7 231	19,4	81,050
სულ კახეთისთვის	85 006	20,9	959,856

223. ჯანმრთელობის დაცვის ხელმისაწვდომობა კახეთის რეგიონში ოდნავ ჩამორჩება საშუალო ეროვნულ მაჩვენებელს. ჯანდაცვაში ჩადებული ფინანსები სხვა რეგიონების მსგავსია, გამონაკლისს წარმოადგენს იმერეთი, თბილისი და აჭარა. კახეთში ყოველ 100,000 სულ მოსახლეზე მოდის 350 ექიმი და სამედიცინო დარგის 300 მუშაქი (შედარებისათვის: საშუალოდ არის 470 და 420, შესაბამისად). იხ. ქვემოთ, ცხრილი 14.

ცხრილი 14: ჯანმრთელობის შედეგები და შენატანები, 2009

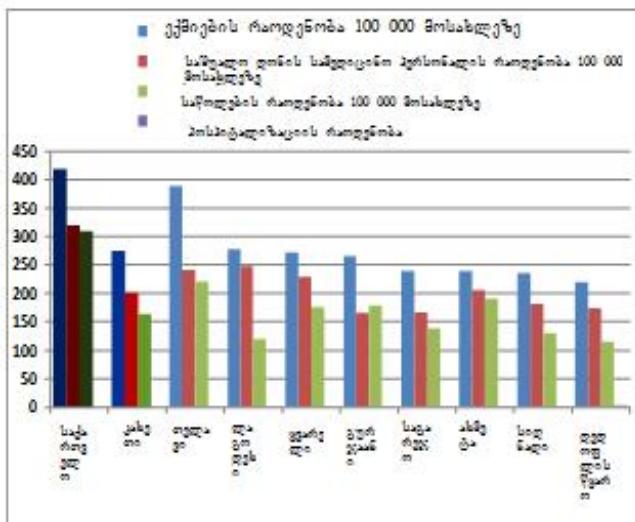
რეგიონები	ჩვილ ბაგშეთა სიკვდილიანობა ყოველ 1000 ცოცხალშობილზე	სისხლძარღვთა სისტემების დააფადგბები, სიკვდილიანობის სისშირე	სიმსიფნეები, სიკვდილიანობა	ექიმების რაოდენობა ყოველ 100 000 სულ მოსახლეზე	სამედიცინო პერსონალის რაოდენობა ყოველ 100 000 სულ მოსახლეზე	სააგადმყოფოს საწოლების რაოდენობა ყოველ 100 000 სულ მოსახლეზე	სოფლის ყოველ 1 მოსახლეზე ჯამური მაჩვენებელი
საქართველო	14,1	6,4	2,3	467,2	424,9	309,1	0,85
აჭარა	11,8	6,6	2,2	327,1	519	269,4	0,82
თბილისი	19,5	6,5	2,1	881,6	639,6	499	0,32
ქახეთი	8,7	7,4	12,1	340,1	271,3	163,7	1,03
იმერეთი	19	6,2	2,3	402,7	443	342,1	0,98
სამეგრელო და ზემო სვანეთი	3,6	2,2	5,7	296	335,5	204,2	0,72
შიდა ქართლი	8,7	7,9	8,1	269,9	301,7	192,2	0,96
ქვემო ქართლი	3,3	6,9	5,7	197,9	170,6	170,5	0,55
გურია	1,8	11,1	11,1	283,6	320,6	189,5	1,13
სამცხე- ჯავახეთი	7,3	11	2,7	227,5	325,2	301,9	0,75
მცხეთა- მთიანეთი	5,7	9,6	0	309,3	292,1	121	1,11
რაჭა- ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	0	6,7	0	427,7	532,4	450,7	0,67

წყარო: საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო

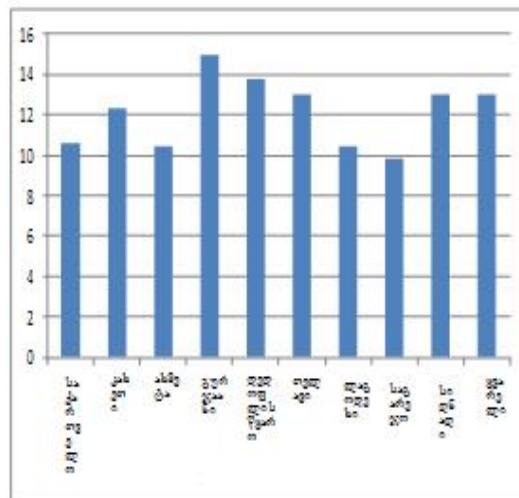
224. ჯანდაცვის დაწესებულებებისათვის მიმართვიანობის რაოდენობა ასახავს რეგიონში ამბულატორიულ პაციენტებზე ზრუნვის შედარებით მაღალ დონეს. ჯანმრთელობის ზოგადი მდგომარეობა დამაკმაყოფილებელია და ქვეყნის საშუალო მაჩვენებლისაგან დიდად არ განსხვავდება. ამასთან, მდებარეობის მიხედვით თანაფარდობა ჯანდაცვის სამსახურის მიწოდება-ხელმისაწვდომობაში რეგიონში თითქმის თანაბარია. ჯანმრთელობის დაცვის სისტემის ინდიკატორები კახეთის გამგეობების ქალაქებისა და სოფლების

მცხოვრებლებისათვის დიდ განსხვავებას არ გვიჩვენებს. მაგალითად, ჯანდაცვის ხელმისაწვდომობა ახმეტასა და საგარეჯოში თითქმის ერთნაირია (იხ. სურ. 11).

**დიაგრამა 11: ჯანდაცვაში შენატანის ინდიკატორები რაიონების მიხედვით,
საქართველო, 2009**

**დიაგრამა 12: სიკვდილიანობა ყოველ 1000
მოსახლეზე რაიონების მიხედვით,
საქართველო, 2009**

წყარო: საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო.

225. ოჯახური ძალადობა. ოჯახური ძალადობა საქართველოში ფართოდ გავრცელებული მოვლენაა და ამ მხრივ გამონაკლისს არც კახეთის რეგიონი წარმოადგენს. ხშირად ამგვარი საკითხები არც კი ხმაურდება, რაც ხელს უშლის შესაბამის რეაგირებას. არასამთავრობო ორგანიზაციის – საქართველოს ძალადობის საწინააღმდეგო ქსელის – მიერ ჩატარებულმა კვლევამ აჩვენა, რომ ოჯახური ძალადობის მხრივ კახეთი ერთ-ერთი ყველაზე პრობლემური რეგიონია. ამ კვლევის მიხედვით, გამოკითხული ქალების 92 % აღნიშნავს, რომ გამხდარან ტავის ძალადობის რაღაც გამოვლინების მსხვერპლი. ოუმცა, შინაგან საქმეთა სამინისტროს ოფიციალური სტატისტიკის მიხედვით, 2008-2009-2010 წლებში კახეთის რეგიონში ამგვარი დანაშაულების წინააღმდეგ აღმქვეთი ღონისძიებები (ოჯახური ძალადობის შესახებ საქართველოს კანონით გათვალისწინებული პრეგნციული და დამცავი ღონისძიებები) არ განხორციელებულა, რაც მიუთითებს შეუსაბამობაზე საჭიროებასა და რეაგირებას შორის. კახეთში არ მუშაობს არც არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ მოწყობილი და არც სახელმწიფო ოჯახური ძალადობის მსხვერპლთა თავშესაფარი. ტრეფიკინგისა და ოჯახური ძალადობის მსხვერპლთა დაცვისა და დახმარების ფონდი ამგვარ მსხვერპლს კახეთიდან ჩვეულებრივ თბილისის ან გორის თავშესაფრებში განათავსებს.

2. სტიქიური უბედურების ზემოქმედება სექტორზე

226. სტიქიით დაზარალებულ ადგილებში ჯანდაცვის უკელა დაწესებულება „ჩვეულ“ რეჟიმში განაგრძობდა დახმარებისათვის მისული მოსახლეობის მომსახურებას. თითქმის ყველა რეგიონული თუ რაიონული დონის საავადმყოფო განახლებულია ან ამჟამად არის განახლების პროცესში, ამიტომ პაციენტების მომსახურება კლინიკებში არ შეფერხებულა. რაც შეეხება პირველადი ჯანდაცვის ცენტრებს, მათგან მხოლოდ რვა დაზიანდა სხვადასხვა ხარისხით. მთლიანობაში, პირველადი ჯანდაცვის დაზიანებული ცენტრები ემსახურება დაახლ. 19,500 ადამიანს, რომელთა უმრავლესობა თელავსა და გურჯაანში ცხოვრობს. პირველადი ჯანდაცვის ცენტრების უმრავლესობა ადგილობრივი ხელისუფლების აღმინისტრაციულ შენობებშია განთავსებული (მაგ., შალაურის პირველადი ჯანდაცვის ცენტრი) ან მცირე ფართობს იკავებს დიდ, ნახევრად დანგრეულ შენობებში. მცირე გამონაკლისების გარდა, პირველადი ჯანდაცვის ცენტრების პერსონალი მოსახლეობისა და დემოგრაფიული საჭიროებების შესაბამისია. პირველადი ჯანდაცვის ყველა დაზიანებულ ცენტრში ექიმებიც და აქტნებიც ქალებია.

227. სტიქიის გამო დაშავებულთა ჯანდაცვის საჭიროებების მთელი საფასური სახელმწიფო ბიუჯეტიდან დაიფარა. დაშავდა 52 ადამიანი (17 ქალი), რომელთაც თელავის რეგიონულ საავადმყოფოში უმცურნალეს, ამათგან უფრო მძიმე მდგრმარეობაში მყოფი 13 პაციენტი თბილისში გადაიყვანეს. დაშავების დონე სხვადასხვა იყო: დაკაწვრიდან ჭრილობებამდე, ტრავმებამდე და ქიმიურ მოწამვლამდე (სავარაუდოდ, პესტიციდების არასწორად გამოყენების გამო). მკურნალობის ხარჯება უკვე მიაღწია 6,000 ლარს; ხოლო შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრომ მკურნალობის ხარჯები შეაფასა 15,000 ლარად, რაც შესაბამისად უნდა დაიფაროს.

228. შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრომ (ანუ საგანგებო სიტუაციების კოორდინაციისა და რეჟიმის დეპარტამენტმა და მისმა რეგიონულმა წარმომადგენელმა) და ადგილობრივმა ხელისუფლებამ სტიქიურ უბედურებაზე ადეკვატური და ძალზე ეფექტური რეაგირება მოახდინა. სამინისტროს სპეციალური ცხელი ხაზი ქმედითი ინსტრუმენტია მონაცემების შეგროვებისა და ანალიზისათვის, ასევე ღონისძიებების კოორდინაციისათვის. პოტენციური ეპიდემიების (მაგალითად, წყლისმიერი ინფექციები, პეპატიტი A და A. შ.), ქიმიური მოწამვლის შემთხვევების თავიდან ასაცილებლად და გარკვეული ფსიქოსოციალური საკითხების (მაგალითად, მოსახლეობის დახმარება მომხდარ კატასტროფასთან შეგუებაში და ინდივიდუალური და კოლექტიური ზარალის ანაზღაურების გზების ძიების ხელშეწყობა) გადასაწყვეტად, აგრეთვე ჯანდაცვის ხელშეწყობისა და საინფორმაციო კამპანიების განსახორციელებლად

საჭიროა შესაბამისი ტრენინგების ჩატარება პირველადი ჯანდაცვის ცენტრების პერსონალისათვის.

3.ზიანი და ზარალი

229. ჯანდაცვის სექტორისათვის მიყენებული ზიანი და ზარალი მხოლოდ პირველადი ჯანდაცვის 8 ცენტრით შემოიფარგლება, რომელთაც სხვადასხვა სახის დაზიანებები მიაღვათ. მთლიანი ინფრასტრუქტურის ზარალი შეფასდა 66, 200 ლარად. ეს თანხა დაფარავს პირველადი ჯანდაცვის დაწესებულებების გადაუდებელ საჭიროებებს. რადგან პირველადი ჯანდაცვის ყველა ცენტრი აზბესტის სახურავითაა გადახურული, ყველა მათგანი უნდა შეიცვალოს და თან – რაც შეიძლება სწრაფად. აზბესტის შემცველი გადახურვა, რომელიც კარგ მდგომარეობაშია, ჩვეულებრივ ჯანმრთელობისათვის სერიოზულ რისკს (მაგ., კიბო, მეზოთელიომა) არ წარმოადგენს, მაგრამ იმ შემთხვევაში, თუ აზბესტის შემცველი გადასახური მასალა დაზიანდა ან გაფუჭდა, აზბესტის ბოჭკოები შეიძლება ჰაერში დატრიალდეს და სახლებშიც შეაღწიოს. ამის გათვალისწინებით, სახურავების შეცვლა აუცილებლად პროფესიონალურ რჩევის საფუძველზე უნდა მოხდეს.

230. პირველადი ჯანდაცვის 8 დაწესებულებიდან მხოლოდ ორია სათანადოდ აღჭურვილი ძირითადი აპარატურით, მაგალითად, ელექტროკარდიოგრამის აპარატით. დაზიანდა ელექტროკარდიოგრამის 1 აპარატი და პირველადი ჯანდაცვის ზოგ დაწესებულებაში განადგურდა პაციენტების ისტორიები.

231. ქვემოთ მოყვანილ ცხრილში 15 იხ. ჯანდაცვის სექტორში გამოვლენილი ზიანი, ზარალი და საჭიროებები.

ცხრილი 15. ზიანი, ზარალი და საჭიროებები ჯანდაცვის სექტორში

ფულის ერთეული ლარი	ზიანი და ზარალი			საჭიროება		
	ზიანი	ზარალი	ჯამი	მოკლევადიანი	საშუალოვადიანი	ჯამი
	148,360	4,000	152,360	152,360	62,000	214,360

4. აღდგენისა და რეკონსტრუქციის საჭიროებები

მოკლევადიანი აღდგენითი საჭიროებები და პრიორიტეტული დონისძიებები

232. მოკლევადიანი საჭიროებები ჯანდაცვის სექტორში მოიცავს სტიქიით დაზიანებულ ადგილებში პირველადი ჯანდაცვის ცენტრების სწრაფად განახლებას (დაზიანებული დაწესებულებების საერთო რაოდენობაა 8). მოკლე

ვადებში წყალმომარაგებისა და კანალიზაციის საკითხების გადაწყვეტა სპეციფიკურ და სასწრაფო ყურადღებას არ მოითხოვს. პირველადი ჯანდაცვის ცენტრებთან დაკავშირებული სასწრაფოდ გადასაწყვეტი საკითხია სახურავების შეცვლის დასრულება პირველადი ჯანდაცვის ყველა ცენტრში, რადგან სახურავებად აზბესტის შეცვლილი მასალაა გამოყენებული, რომელიც ჯანმრთელობისთვის საშიშია.

საშუალო და გრძელვადიანი ადგენიტი საჭიროებები და პრიორიტეტული ღონისძიებები

233. ჯანმრთელობის დაცვის 2011-2015 წლების ეროვნული სტრატეგიის მიხედვით, ერთ-ერთი ყველაზე პრიორიტეტული მიზანი არის სამედიცინო მომსახურებით უზრუნველყოფა და ამ მომსახურების ხარისხის გაუმჯობესება. ხარისხის გაუმჯობესების მიზნების მისაღწევად ჯანდაცვის ყველა სამსახური საჭირო დროს უნდა იყოს ხელმისაწვდომი, აღჭურვილი უნდა იყოს შესაბამისი აპარატურით და ფასებიც უნდა იყოს მისაღები. სტიქით დაზარალებულ ადგილებში პირველადი ჯანდაცვის ცენტრები ფიზიკურად ხელმისაწვდომია, თუმცა მათი მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა ძირითად მოთხოვნებს სრულიად ვერ აკმაყოფილებს. პირველადი ჯანდაცვის თითქმის ყველა ცენტრი განიცდის ძირითადი სამედიცინო აპარატურის, მაგალითად, ელექტროკარდიოგრამის აპარატის, სასწორების, მაცივრების და ა.შ. ნაკლებობას.

234. ჯანდაცვის ჩვეულებრივი საინფორმაციო სისტემა (სტატისტიკური შეტყობინება) ითხოვს რეგულარულ შეტყობინებას და ამრიგად, პირველადი ჯანდაცვის ყველა ცენტრი ვალდებულია რეგულარულად გააგზავნოს შეტყობინება დაავადებათა კონტროლისა და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის ეროვნულ ცენტრში. ამ მიზნით დაავადებათა კონტროლისა და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის ეროვნულმა ცენტრმა შეიმუშავა ჯანმრთელობის ეროვნული ინდიკატორების მინიმალური რაოდენობა, რომლებზე დაყრდნობითაც მიმდინარეობს მოსახლეობის ჯანმრთელობის უწყვეტი მონიტორინგი და შეფასება, ხდება მიმართულებების ანალიზი და ანგარიშება. ჯანდაცვის მენეჯმენტის ეს ახლადშემუშავებული საინფორმაციო სისტემა აძლიერებს კავშირებს პირველადი, მეორადი და მესამე დონის დაწესებულებებს, დანიშნულებებს, მიმართვებსა და უკუკავშირის ფორმებს შორის. იმისათვის, რომ ანგარიშების ეს მოთხოვნები დაკმაყოფილდეს, პირველადი ჯანდაცვის ყველა ცენტრი აღჭურვილი უნდა იყოს კომპიუტერით.

235. აუცილებელია ჯანდაცვის განათლებისა და ინფორმირების სწორი პროგრამების დანერგვა, განსაკუთრებით წყლისმიერი დაავადებების შესახებ, რომლებიც მიმართული იქნება ქალებზე, ბავშვებსა და მამაკაცებზე ცალ-

ცალკე; აგრეთვე ტრენინგები პირველადი ფსიქოლოგიური დახმარების²⁸ გასაწევად, გამიზნული დაზარალებული მოსახლეობის ფსიქოსოციალური დახმარებისთვის.²⁹ მსხვერპლთა დახმარების სამსახურების (იურიდიული დახმარება, თავშესაფრები, სოციალურ-ეკონომიკური რეაბილიტაცია) ხელმისაწვდომობის შესახებ მოსახლეობის ინფორმირების გასაფართოებლად ასევე საჭიროა ოჯახური ძალადობის საკითხებზე არსებული ცხელი ხაზის (2 309-309) რეკლამირება.

236. 2012 წლის აგვისტოში World Vision-ის მიერ თელავსა და გურჯაანში ფოკუს-ჯგუფებში ჩატარებული სწრაფი კვლევის შედეგად მიღებული ინფორმაციის მიხედვით, ადგილობრივი მოსახლეობის 95 % მიიჩნევს, რომ მათ უნდა მიენიჭოთ სოციალურად დაუცველის სტატუსი და ეროვნული მთავრობისაგან უნდა მიიღონ დახმარება. ზოგმა მათგანმა უკვე მიმართა სოციალური დაცვის სააგენტოს, რათა ჩაერთონ მიმდინარე პროგრამებში, რომელიც ოჯახებს ყოველთვიურ დახმარებას უწევს. პროცესის დასაჩქარებლად სოციალური დაცვის სააგენტომ უნდა მოახდინოს თავისი პერსონალის მობილიზაცია, რათა მოსახლეობამ მომდევნო თვეებში შეძლოს სოციალური დახმარების მიღება, რაშიც შევა ჯანდაცვის სადაზღვევო ვაუჩერებიც.

237. საგანგებო სიტუაციებისა და ბუნებრივი კატასტროფებისათვის მზადყოფნა მოითხოვს საქართველოს მთავრობას, სხვადასხვა სამინისტროსა და ადგილობრივ ხელისუფლებებს შორის ეფექტურ კოორდინაციას. სწორედ ამიტომ საგანგებო სიტუაციებისა და ბუნებრივი კატასტროფებისათვის მზადყოფნისა და რეაგირების გაგმაში უნდა შევიდეს ცვლილებები და დამატებები, რომლებიც კოორდინაციის სათანადო მექანიზმებს ასახავს. აგრეთვე რეკომენდებულია ჯანდაცვის როგორც ცენტრალური, ისე რეგიონული დაწესებულებებისა და მათი ქვემდებარე სტრუქტურების საგანგებო სიტუაციებზე რეაგირების შესაძლებლობების გამყარება მძლავრი მმართველობითი პრნციპების შემოტანით. ადამიანის მიერ გამოწვეული ან ბუნებრივი კატასტროფების მაღალი ეკონომიკური და სოციალური რისკის შესასუსტებლად და პოტენციური ზიანის შესამცირებლად მთავრობამ უნდა უზრუნველყოს ამ პრობლემების ადრეული გამოვლენა და კოორდინირებული რეაგირების შესაბამისი დონისძიებების ჩატარება.

²⁸ Psychological First Aid: Guide for field workers, World Health Organization, War Trauma Foundation, World Vision International.

²⁹ Mental Health, Psychosocial Assistance, and Cultural Integration in Emergency and Displacement: IOM Perspective (Guidelines for Programming).

დანართი 8: სოფლის მეურნეობის სტატისტიკა

	განეთი (თელავი, ლაგოდეხი, ყვარელი და გურჯაანი)											
	კულტურის დასახულება	დასახულებული ტერიტორია (ჰა)	საშეალო წმინდა შემთხვევის დღი	ცხალებადი ხარჯების შეფასება	წმინდა შემთხვევადი + ცხალებადი ხარჯები აშშ დოკუმენტი	ზარალი აშშ დოკ.	ზარალი დარი	მაქს. ფულადი დეფიციტის შეფასება ხედახლი დარგების შემცვევა	ხელას და დარტყმულის %	ზარალი აშშ დოკ.	ზარალი დარი	
	კურძანი (კუნახი)	7500	1848	515	2364	\$ 19,323,864	31,884,375	\$ 8,000	5 %	\$ 3,000,000	4,950,000	
	ატამი და ა. ქ.	3000	3727	818	4545	\$ 13,636,364	22,500,000	\$ 5,500	60 %	\$ 9,900,000	16,335,000	
	სიმინდი	1000	1152	485	1636	\$ 1,636,364	2,700,000					
	პომიდორი	2000	5455	1818	7273	\$ 14,545,455	24,000,000					
	სხვა ბოსტნები	4000	3485	1455	4939	\$ 19,757,864	32,600,000	\$ -	\$ -			
	ნეცვი	1000	3485	1364	4848	\$ 19,323,576	8,000,000	\$ -	\$ -			
		18500				\$ 73,748,106	121,684,375			\$ 12,900,000	21,285,000	
	ჯამი											
	სამცხე-ჯავახეთი (ახალციხე)											
	კულტურის დასახულება	ხემისყ რად დასახან გბული ტერიტორია (ჰა)	მამრებ დასახულებული ტერიტორია (ჰა)	საშეალო წმინდა შემთხვევის დღი	ცხალებადი ხარჯების შეფასება	წმინდა შემთხვევადი + ცხალებადი ხარჯები აშშ დოკუმენტი	ზარალი აშშ დოკ.	ზარალი დარი	მაქს. ფულადი დეფიციტის შეფასება ხედახლი დარგების შემცვევა	ხელას და დარტყმულის %	ზარალი აშშ დოკ.	დარი ზარალი
	კარტოფილი	223.5	195	4404	1050	5454	\$ 1,794,911	2,961,604	\$ 4,000	329.1	\$ 1,316,400	2,172,060
	ბოსტნები	33	143.5	3485	1455	4939	\$ 806,603	1,330,895				
	სიმინდი	301	16.5	1152	485	1636	\$ 322,527	532,170				
	ხილი	61	105	3727	818	4545	\$ 643,636	1,062,000				
	მარცვლეული	22	31	800	400	1200	\$ 53,040	87,516				
							\$ 3,620,718	5,974,185	\$ 4,000	329	\$ 1,316,400	2,172,060
	ჯამი											
	მცხოვარი-მთიანეთი (დუშეთი-თიანეთი)											
	კულტურის დასახულება	დასახულებული ტერიტორია (ჰა)	საშეალო წმინდა შემთხვევის დღი	ცხალებადი ხარჯების შეფასება	წმინდა შემთხვევადი + ცხალებადი ხარჯები აშშ დოკუმენტი	ზარალი აშშ დოკ.	ზარალი დარი	მაქს. ფულადი დეფიციტის შეფასება ხედახლი დარგების შემცვევა	ხელას და დარტყმულის %	აშშ დოკ. ზარალი	დარი ზარალი	
	სიმინდი	92	1152	485	1636	\$ 132,480	218,592	\$ 4,000	90.64	\$ 362,560	598,224	
	პარკის ნები	105	3485	1455	4939	\$ 156,400	753,060					
	კარტოფილი	103	4404	1050	5454	\$ 494,351	815,678					
	მარცვლეული	10	800	400	1200	\$ 10,560	17,424					
		310				\$ 1,093,791	1,804,754	\$ 4,000	\$ 91	\$ 362,560	598,224 დარი	
	ჯამი მთლიანად	19942				ჯამი მთლიანად	\$ 10,560	129,463,314			\$ 14,578,960	24,055,284

თვითღირებულებისა და ფასების შეფარდება

ატამი და გაშლატამა

გაშლისა და გაშლატამას ხელახალი დარგები															
წელი	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
მოდიანი შემისახალი ერთ პაზე															
მისავალი ერთ პაზე	0	0	2500	750 0	1500 0										
1 კბ-ის ფასი	0.65	0.65	0.65	0.65	0.65	0.65	0.65	0.65	0.65	0.65	0.65	0.65	0.65	0.65	
ჯამი (მოდიანი მარტი)	0	0	1625	4875	9750	9750	9750	9750	9750	9750	9750	9750	9750	9750	
ხარჯები ერთ პაზე															
ხელახალი დარგების ხარჯები		6500													
ხასკები	450	450	450	450	450	450	450	450	450	450	450	450	450	450	
აგრძელებული ერთ	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	
ხარჯები (ოუ ფასიანი)	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70	
სხვა ხარჯები	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	
	7720	1220	1220	1220	1220	1220	1220	1220	1220	1220	1220	1220	1220	1220	
ჯამი (ხარჯები)															
მოდიანი მარტ ერთ პაზე	-7720	-1220	405	3655	8530	8530	8530	8530	8530	8530	8530	8530	8530	8530	
მოდიანი მარტ არსებულება ერთ	46,691														
კუმულაციური მოდიანი მარტ		-7720	-8940	-8535	-4880	3650									

ხელახალი დარგები ატმისა და გაშლატამას იმპორტირებული ჯიშების გამოყენებით															
წელი	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
მოდიანი შემისახალი ერთ პაზე															
მისავალი ერთ პაზე	0	0	250 0	750 0	2000 0										
1 კბ-ის ფასი	0.65	0.65	0.65	0.65	0.65	0.65	0.65	0.65	0.65	0.65	0.65	0.65	0.65	0.65	
ჯამი (მოდიანი მარტი)	0	0	1625	487 5	13000	13000	13000	13000	13000	13000	13000	13000	13000	13000	
ხარჯები ერთ პაზე															
ხელახალი დარგების ხარჯები		1200 0													
ხასკები	450	450	450	450	450	450	450	450	450	450	450	450	450	450	
აგრძელებული ერთ	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	400	
ხარჯები (ოუ ფასიანი)	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70	
სხვა ხარჯები	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	
	1322 0	122 0	122 0	122 0	1220	1220	1220	1220	1220	1220	1220	1220	1220	1220	
ჯამი (ხარჯები)															
მოდიანი მარტ ერთ პა- ზე	-13220	-1220	405	365 5	11780	11780	11780	11780	11780	11780	11780	11780	11780	11780	
მოდიანი მარტის ერთ პაზე	61,08 4														

ღირებულება															
კუმულაციური შოდიანი მარტი		-7720	-	14440	-	14035	-	10380	1400						

კურძნი

გაზის ხელახლი ჩაყრა კურძნის გაუმჯობესებული ჯიშების გამოყენებით															
წლი	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
შოდიანი შემსავალი ერთ პარა															
მოსავალი ერთ პარა	0	0	0	0	7000	9000	9000	9000	9000	9000	9000	9000	9000	9000	
1 ქითხ ფასი	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	
ჯამი (შოდიანი მარტი)	0	0	0	0	4200	5400	5400	5400	5400	5400	5400	5400	5400	5400	
ხარჯები ერთ პარა															
ხელახლი დარგების ხარჯები	10000														
ხასკები	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	
აგროქიმიკატები	330	330	330	330	330	330	330	330	330	330	330	330	330	330	
სარწყავი წელი	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70	
სხვა ხარჯები	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	
	11000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	
ჯამი (ხარჯები)															
შოდიანი მარტა ერთ პარა	-11000	-1000	-1000	-1000	3200	4400	4400	4400	4400	4400	4400	4400	4400	4400	
შოდიანი მარტის არსებული ღირებულება	12,393														
დაბალი ხარისხის კურძნის ჯიშების 100 %-ით დაზიანებული გენახის რებილიტაცია															
შოდიანი შემსავალი ერთ პარა															
მოსავალი ერთ პარა	0	0	6000	6000	6000	6000	6000	6000	6000	6000	6000	6000	6000	6000	
1 ქითხ ფასი	0.45	0.45	0.45	0.45	0.45	0.45	0.45	0.45	0.45	0.45	0.45	0.45	0.45	0.45	
ჯამი (შოდიანი მარტი)	0	0	2700	2700	2700	2700	2700	2700	2700	2700	2700	2700	2700	2700	
ხარჯები ერთ პარა															
რებილიტაციის ხარჯები	650	650													
ხასკები	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200	
აგროქიმიკატები	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200	
სარწყავი წელი	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70	
სხვა ხარჯები	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200	
	1320	1320	670	670	670	670	670	670	670	670	670	670	670	670	
ჯამი (ხარჯები)															
შოდიანი მარტა ერთ პარა	-1320	-1320	2030	2030	2030	2030	2030	2030	2030	2030	2030	2030	2030	2030	
შოდიანი მარტის არსებული ღირებულება	13,303														
მაღალი ხარისხის კურძნის ჯიშების 100 %-ით დაზიანებული გენახის რებილიტაცია															
შოდიანი															

შემისავალი ერთ პა-ზე														
მოსავალი ერთ პა-ზე	0	0	7000	7000	7000	7000	7000	7000	7000	7000	7000	7000	7000	7000
1 კბ-ის ფასი	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6
ჯამი (მოდიანი მარკა)	0	0	4200	4200	4200	4200	4200	4200	4200	4200	4200	4200	4200	4200
ხარჯები ერთ პა-ზე														
რეაბილიტაციის ხარჯები	800	650												
ხასკები	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300
აგროქიმიკაზები	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300
სარწყავი წესლი	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70
ხევ ხარჯები	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300
	1770	1770	970	970	970	970	970	970	970	970	970	970	970	970
ჯამი (ხარჯები)														
მოდიანი მარფა ერთ პა-ზე	-1770	-1770	3230	3230	3230	3230	3230	3230	3230	3230	3230	3230	3230	3230
მოდიანი მარფის არსებული ღირებულება	21,805													

ატმისა და გაშლატამას ხელახლი დარგები

ატმისა და გაშლატამას ხელახლი დარგების ხარჯები დაზიანებული ხეხილის ბადების 60 %-ში (დაზიანებული ტერიტორია – 3000 ჰა, ხელახლი დარგული ტერიტორია – 2000 ჰა)				
ატმისა და გაშლატამას ხელახლი დარგები ქიშებით (ლარი)				
ხელახლი დარგვის ხარჯები ერთ პა-ზე	6,500			
შენატანი ხარჯები პირველი მოსავლის აღებამდე ერთ პა-ზე	3,600			
მოლიანი ხარჯები ერთ პა-ზე	10,160			
ხელახლი დასარგავი პექტირების რაოდენობა	2,000			
ჯამი	20,320,000			
ატმისა და გაშლატამას ხელახლი დარგების ხარჯები, როდესაც 70 % ირგვება ქართული ჯიშებით, 20 % – იმპორტული ჯიშებით და 10 % – ჩანაცვლდება სხვა კულტურებით.				
ქართული ჯიშებით ხელახლი დარგული ფართობი (ჰა)	1,400			
იმპორტირებული ჯიშებით ხელახლი დარგული ფართობი	400			
სხვა კულტურებით დარგული ფართობი	200			
ქართული ჯიშებით ხელახლი დარგები				
ხელახლი დარგვის ხარჯები ერთ პა-ზე	6,500			
შენატანი ხარჯები პირველი მოსავლის აღებამდე ერთ პა-ზე	3,660			
მოლიანი ხარჯები ერთ პა-ზე	10,160			
მოლიანი ხარჯები მოელი ხელახლი დარგული ფართობისათვის	14,224,000			
იმპორტული ჯიშებით ხელახლი დარგები				
ხელახლი დარგვის ხარჯები ერთ პა-ზე	12,000			
შენატანი ხარჯები პირველი მოსავლის აღებამდე ერთ პა-ზე	3,660			
მოლიანი ხარჯები ერთ პა-ზე	15,660			
მოლიანი ხარჯები მოელი ხელახლი დარგული ფართობისათვის	6,264,000			
სხვა კულტურებით ჩანაცვლებული ფართობი				
ამოძირებისა და ნიადაგის მომზადების ხარჯები ერთ პა-ზე	1,500			
ცვლებადი ხარჯები ერთ პა-ზე	4,000			
მოლიანი ხარჯები ერთ პა-ზე	5,500			
მოელი ხელახლი დარგული ფართობის მოლიანი ხარჯები	1,100,000			
ჯამი	21,588,000			

ერთეულის ღირებულება

ნარგავის დასახელება	საშუალო წმინდა შემოსავალი	ცვალებადი ხარჯების შეფასება	მოსავალის შეფასება საშუალოდ
	\$ აშშ	\$ აშშ	ათასი ტ/ ჰა
ყურძენი (ვენახი)	1848	515	6
ვაშლაბამა	3348	818	10
ატამი	3727	818	15
ხორბალი	1152	485	5
საზამთრო	3485	1364	50
პომიდორი	5455	1818	50
წიწაკა	5121	1697	35
კიბრი	3091	1455	30
ბადრიჯანი	4121	1333	25
კარტოფილი	4404	1050	30
წყარო: UNDP საქართველო			
ხილისა და ყურძნის ხელახალი დარგებისა და მოყვანის ხარჯები			
	ერთ ჰა-ზე		
ყურძენი	\$ 8000 - 10000		
ატამი	\$ 5000 -6000		

დანართი 9: დამატებითი ცნობები განათლების შესახებ

238. ზოგადი ინფორმაცია: საქართველოს განათლების სისტემამ მიაღწია განათლების გავრცელების და სკოლის დამთავრების პროცენტული მაჩვენებლების საერთაშორისო მისაღებ დონეს, სახელმწიფო ხარჯების შედარებით მოკრძალებული დონის მიუხედავად, რაც 2011 წელს მშპ-ის დახლოებით 2,7 პროცენტი იყო. მართალია, საქართველო განათლებაზე ხარჯავს რეგიონში არსებული საშუალო დანახარჯის ნახევარს, მაგრამ დაწყებითი და საშუალო განათლების გავრცელების მთლიანი პროცენტული მაჩვენებლები არ განსხვავდება რეგიონების მიხედვით. დაწყებითი განათლების გავრცელების პროცენტული მაჩვენებელი მართლაც ძალიან ძლიერია (92 პროცენტი) და ახლოსაა კლასებში გენდერული თანასწორობის მაჩვენებელთან. სწავლების შედეგები 2007 წელს შეამოწმა მათემატიკისა და საბუნებისმეტყველო საგნების სწავლისა და სწავლების საერთაშორისო კვლევამ (TIMSS) და 2006 წელს – წიგნიერების საერთაშორისო კვლევამ (PIRLS).

239. განათლების ხარისხი დაუსრულებელ მუშაობას მოითხოვს და საქართველოს მთავრობამ ამ საკითხის გადასაწყვეტად აამოქმედა მთელი რიგი ახალი ინიციატივებისა. მიღებულ იქნა ახალი განათლების განვითარების სტრატეგია 2010-2015 წლებში, რომელიც განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს საშუალო განათლების ხარისხის გაუმჯობესებას. ბევრ სხვა საკითხთან ერთად საქართველოს მთავრობამ 2010 წელს რამდენიმე ახალი ინიციატივა წარმოადგინა: განსაკუთრებული ადგილი დაეთმო ინგლისური ენის შესწავლას, საინფორმაციო-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების ცოდნას და სკოლებში გაიზარდა უსაფრთხოების მიმართ ყურადღება. მასწავლებლების კვალიფიკაციის გაუმჯებესებასთან და ახალი გამოსაშვები გამოცდების შემოღებასთან ერთად, ახალი სახელმწიფო პროგრამის „ასწავლე და ისწავლე საქართველოსთან ერთად“ (“Teach and learn with Georgia”) ფარგლებში დაახლოებით 1,000 ინგლისურენოვანი ადამიანი მოიწვიეს საქართველოში საცხოვრებლად, რათა ქართველ კოლეგებთან ერთად სკოლებში ინგლისური ენა ესწავლებინათ.

240. სკოლის გამოსაშვები გამოცდების პირველი რაუნდი, რომელსაც კომპიუტერზე ადაპტირებულ ტესტსაც (Computer Adaptive Test – CAT) უწოდებენ, ჩატარდა 2011 წლის ივლისში და სკოლადამთავრებულთა 30%-მა ცოდნის მაღალი დონე აჩვენა. ქვეყნის მასშტაბით დაიწყო მასწავლებლების სერტიფირების პროცესი, რომელიც თითოეულ მასწავლებელს ავალდებულებს 2014 წლისთვის აკრედიტაციის მიღებას. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ მასწავლებელთა უმრავლესობა ქალია და, ზოგადად, ქალები შეადგენენ განათლების სექტორის თანამშრომელთა 80%-ზე მეტს. 2011 წლის სექტემბერში პირველკლასელებს, საინფორმაციო-სატელეკომუნიკაციო ტექნოლოგიებში

ძლიერი უნარების ჩამოყალიბების მიზნით, უფასოდ დაურიგდათ ე.წ. „ნეტბუკები“. ასევე შემოიღეს სკოლების „ბრენდინგი“, რომელიც მოიცავდა საშუალო განათლების დაწესებულებების საგალდღებულო შეფასებას 10-ვარსკვლავიანი სისტემით, რათა საზოგადოება ინფორმირებული იყოს შეთავაზებული განათლების შესახებ. რაც შეეხება უმაღლეს განათლებას, უმაღლესი განათლების პროგრამებს ამჟამად ახორციელებს განათლების ხარისხის განვითარების ეროვნული ცენტრი.

241. სკოლამდელი და საბავშვო ბადის განათლება: 2005 წელს მოხდა სკოლამდელი განათლების სისტემის რეორგანიზაცია და დეცენტრალიზაცია. ამის შედეგად ადგილობრივი ოვითმმართველობის ორგანოები გახდნენ პასუხისმგებელი სკოლამდელი საგანმანათლებლო დაწესებულებების შექმნაზე, მათი სტატუსის დამტკიცებასა და იმ პირების დანიშვნაზე, რომლებიც წარმოადგენენ მათ და მართავენ მათ საქმეებს.³⁰ ბოლო წლებში სკოლამდელ დაწესებულებებში მნიშვნელოვნად გაიზარდა დასწრება. 2005 წელს დასწრება სკოლამდელ დაწესებულებებში შეადგენდა საშუალოდ 43 %-ს (39 % – ოთხი წლის ბავშვები და 47 % – ხუთი წლის ბავშვები). 2010 წლის რეპროდუქციული ჯანმრთელობის კვლევამ აჩვენა, რომ 5 წლის ბავშვების თითქმის ორი მესამედი (63 პროცენტი) დადის სკოლამდელი განათლების დაწესებულებებში. კვლევის უახლესი მონაცემები დასტურდება 2-5 წლის ასაკის ბავშვების სკოლამდელი განათლების დაწესებულებებში შესვლის შესახებ სხვადასხვა მუნიციპალიტეტის მიერ მოწოდებული ანგარიშებით. სკოლამდელი განათლების დაწესებულების საფასურის 50%-ს იხდის ადგილობრივი ბიუჯეტი და 50%-ს – ოჯახი. დარიბი ოჯახების სუბსიდირებას მოლიანად სახლმწიფო ახდენს.

242. დაწყებითი განათლება: საქართველოში არსებობს განათლების ძლიერი ტრადიცია, ქვეყანაში დაწყებითი განათლების თითქმის საყოველთაო გავრცელების პროცენტული მაჩვენებლებით. თუმცა, 2005 წლის მრავალინდიკატორულმა კლასტერულმა კვლევამ აჩვენა, რომ დაწყებით სკოლებში უფრო დაბალი დასწრება იყო აზერბაიჯანული ეროვნების ბავშვებში (87%, საშუალო საერთოეროვნულ მაჩვენებელთან – 95 %-თან – შედარებით).

243. საგანმანათლებლო რეფორმის ფარგლებში ყველა საგანმანათლებლო დაწესებულება საჯარო სამართლის იურიდიულ პირად ჩამოყალიბდა. თითოეულ სკოლას მართავს სამეცნიერო საბჭო, რომელსაც უფლებამოსილებას ანიჭებს ფინანსური მართვის ორგანო და რომელიც შედგება მასწავლებლებისგან, მშობლებისა და მთავრობის წარმომადგენლებისგან. ასევე მოხდა

³⁰ Selim Iltus (2007). School Readiness in Georgia - Findings from Research on School Readiness. Retrieved [29 June 2011] from [http://www.unicef.org/georgia/School_Readyness_Study_final\(1\).doc](http://www.unicef.org/georgia/School_Readyness_Study_final(1).doc)

საგანმანათლებლო სისტემის ადმინისტრაციული სტრუქტურის ადაპტირება. შეიქმნა 72 საგანმანათლებლო რესურსცენტრისგან (სასწავლო-მეთოდური ცენტრისგან) შემდგარი ქსელი, რომელიც მხარში უდგას სკოლებს მონაცემების შეგროვების, ტრენინგების ორგანიზების, კვლევის ჩატარების და საბუღალტრო აღრიცხვის კონტროლის გზით. 2006 წელს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრომ შექმნა ეროვნული სასწავლო გეგმებისა და შეფასების ცენტრი, რომელმაც 2010 წელს წარმოადგინა ახალი სასწავლო გეგმა და სახლმძღვანელოები ყველა დაწყებითი კლასისთვის. 2010-2011 სასწავლო წლებში მთავრობამ დაიწყო სოციალურად დაუცველი ბავშვების უფასო სახლმძღვანელოებით უზრუნველყოფა.

244. სკოლების ინფრასტრუქტურა მთელი ქვეყნის მასშტაბით გაუმჯობესდა. ზოგიერთი ანგარიშის თანახმად, 2010 წლისთვის საქართველოს ყველა სკოლა უზრუნველყოფილი იქნა ელექტროობით და გათბობის სისტემებით. თუმცა, ბევრ ადგილას ჯერაც განუვითარებელია წყალთან, სანიტარიასა და ჰიგიენასთან დაკავშირებული პირობები.

245. საშუალო განათლება: საქართველოში 2003 წლის ვარდების რევოლუციის შემდეგ საშუალო სკოლების სექტორში ჩატარდა ფართომასშტაბიანი რეფორმები. რეფორმების ფარგლებში გაიზარდა განათლების სფეროს ხარჯები, უნივერსიტეტებში, მისაღები გამოცდებიდან და დაფინანსების პროცესიდან აღმოიფხვრა ფართოდ გავრცელებული კორუფცია, მოხდა როგორც საშუალო, ისე დაწყებითი განათლების დეცენტრალიზაცია და ადგილობრივ მმართველობებს გადაეცათ. 2011 წელს, სწავლების შედეგების გაუმჯობესების მიზნით, საშუალო სკოლის ყველა კლასში შემოიდეს ახალი სასწავლო გეგმა და სახელმძღვანელოები. დაწყებითი სკოლის სასწავლო გეგმის მსგავსად ესეც ორიენტირებულია შედეგებზე და ითვალისწინებს სწავლის უფრო აქტიურ მეთოდს, ვიდრე უბრალოდ ცოდნის მექანიკურ გადაცემას. სრულიად გადაისინჯა სწავლების უნარები და პროფესიონალური სტანდარტები. სკოლების მშენებლობის ეროვნული პროგრამის მეშვეობით, რომლის სკოლების რეაბილიტაციის ბიუჯეტი შეადგენს 500 მლნ ლარს (329 მლნ აშშ დოლარი), 2011 წლისთვის მოხდა საშუალო სკოლების რეაბილიტაცია და ახალი სკოლების მშენებლობა. იმავდროულად, რესურსების კონცენტრაციისა და სამომავლოდ მოსწავლეთა კლებად რაოდენობასთან ადაპტაციის მიზნით მოხდა დაახლოებით 1,000 საჯარო სკოლის გაერთიანება.

დანართი 10: დამატებითი ცნობები ჯანდაცვისა და პენსიების შესახებ

246. საზოგადოებრივი ჯანდაცვის მიმდინარე რეფორმასთან ერთად სამედიცინო მომსახურების მიწოდება ხდება ჯანდაცვის კერძო დაწესებულებების მეშვეობით. ჯანდაცვის დაწესებულებების მასობრივი პრივატიზაციის პროცესი დაიწყო 2007 წელს. საავადმყოფოების სექტორის განვითარების მთავრობის გეგმა, რომელიც მოიცავს ორ წელს (2011-2012), 1,2 მილიარდი ლარის ოდენობით დაფინანსდა. ბოლო რამდენიმე წელია ფუნქციონირება დაიწყო 50-მდე თანამედროვედ ადჭურვილმა საავადმყოფომ, მათ შორისაა ფილტვის დაავადებათა ეროვნული ცენტრი, ამბოლაურის, ქუთაისისა და ზუგდიდის რეგიონული საავადმყოფოები, ფსიქიკური ჯანმრთელობისა და ნარკოლოგიის ცენტრი, რესპუბლიკური საავადმყოფოს გადაუდებელი დახმარების განყოფილება, MediClub საქართველო, პირველ კლინიკურ საავადმყოფოსთან არსებული საუნივერსიტეტო კლინიკა, ექსპერიმენტული და კლინიკური მედიცინის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი, ახალი საავადმყოფო (ე.წ. New Hospital) და ა.შ. ჯანდაცვის ინფრასტრუქტურის განვითარების პროგრამის ფარგლებში 2013 წლისთვის დაგეგმილია 150 სამედიცინო დაწესებულების მოდერნიზაცია და/ან რეკონსტრუქცია. ახალი ობიექტები უნდა შეიქმნას რეფერალური (მიმართულებითი) ქსელის პრინციპების საფუძველზე და შემოგვთავაზებს სტაციონარულ, ამბულატორიულ და სასწრაფო დახმარების მომსახურებას. ამავე დროს ეს დაწესებულებები უნდა იყოს მრავალპროფილიანი, პაციენტებისთვის უფრო მეტი კომფორტის უზრუნველყოფის მიზნით. ამ ინიციატივის შედეგად, ყველა ადმინისტრაციულ-ტერიტორიულ ერთეულს ექნება ახალი სამედიცინო ცენტრი და ქვეყანაში, სრულად მოდერნიზებული სამედიცინო ინფრასტრუქტურის ფარგლებში, სულ იქნება 80,000 საწოლზე გათვლილი სამედიცინო დაწესებულებები. ახალი საავადმყოფოების მშენებლობა ან რეაბილიტაცია წარმოადგენს კერძო სადაზღვევო კომპანიების პასუხისმგებლობას, რომლებიც პასუხს აგებენ სამედიცინო დაზღვევის პროგრამაზე ქვეყნის მასშტაბით.

247. ჯანდაცვის სისტემის მუშაობის თვალსაზრისით საქართველო ბევრად ჩამორჩება ყველა რეგიონულ დაჯგუფებას, ამბულატორიული მიმართვების დაბალი რაოდენობით და არახელმისაწვდომი ხარჯების (ან ნაღდი ფულის გადახდის) დიდი ოდენობით. ჯანდაცვის ხარჯების 72% იფარება საოჯახო ბიუჯეტიდან, რაც მძიმე ტვირთად აწვება ქართულ ოჯახებს. უნდა აღინიშნოს, რომ ეს ფინანსური ტვირთი მნიშვნელოვნად გაიზარდა 2001-დან 2009 წლამდე პერიოდში. 2001 წელს ოჯახის ხარჯი ჯანდაცვაზე შეადგენდა ოჯახის სუფთა

შემოსავლის დაახლოებით 15%-ს, 2009 წელს კი ამან 34%-ს მიაღწია. ამ მაჩვენებლის ზრდის ძირითადი ფაქტორი იყო ამბულატორიულ სამკურნალო საშუალებებზე დანახარჯების გაზრდილი დონე.

248. პენსია და ასაკოვანთა დახმარების პროგრამები: საქართველოში მოხუცებულობის პენსია კრცელდება ორგორც ფორმალური, ისე არაფორმალური სექტორის მუშაქებზე, რადგან პენსიის მიღების უფლება განპირობებულია გარკვეული ასაკის მიღწევით, სამუშაო სტაჟის მიუხედავად. ყველა ქართველი, ქალი – 60 წელს ზევით და მამაკაცი – 65 წელს ზევით, იდებს ძირითად პენსიას დაახლოებით 100 ლარის ოდენობით. სამუშაო სტაჟის მქონენი იდებენ ოდნავ უფრო მაღალ პენსიას. საპენსიო შემწეობების სისტემა აგრეთვე მოიცავს ინვალიდობის და მარჩენალის დაკარგვასთან (ომში დაკარგვასთან) დაკავშირებულ შემწეობებს. დაახლოებით 850,000 ადამიანმა (მოსახლეობის დაახლოებით 20%) მიიღო პენსიის ესა თუ ის ფორმა. პენსიების გაცემას უზრუნველყოფს სოციალური მომსახურების სააგენტო. მათი ჩარიცხვა ყოველთვიურად ხდება პენსიონერების საბანკო ანგარიშებზე და ფულის გამოტანაში შეიძლება ბანკომატებიდან.

249. საქართველოში პენსიები ფინანსდება სახელმწიფო ბიუჯეტიდან. 2010 წელს სახელმწიფო ხარჯებმა მოხუცებულობის, ინვალიდობის და მარჩენალდაკარგულთა (ომში დაკარგვასთან) პენსიებისთვის შეადგინა მშპ-ის 4,3%, რაც წარმოადგენს გაზრდილ მაჩვენებელს 2007 წელს მშპ-ის 2,9 პროცენტოან შედარებით, რაც მნიშვნელოვანწილად ძირითადი პენსიის მომატების შედეგია. ფაქტორივი მონაცემები გვიჩვენებს, რომ პენსიები სიდარიბისა და უთანასწორობის შემცირების მნიშვნელოვანი საშუალებაა.

250. 2012 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის საბოლოო ვარიანტში ერთ-ერთი ძირითადი შესწორება დაკავშირებული იყო ახალ საპენსიო გეგმა-პაკეტთან, რომელიც გულისხმობს მინიმალური ყოველთვიური პენსიის გაზრდას ამჟამინდელი 100 ლარიდან 125 ლარამდე და სამედიცინო დაზღვევის ვაუჩერების დაფინანსებას 15 ლარით ყველა პენსიონერისთვის, 2012 წლის სექტემბრიდან დაწყებული.

დანართი 11. აღდგენის გეგმა - მოკლე, საშუალო და გრძელვადიანი აღდგენის საჭიროებები და პრიორიტეტები ქმედებები სექტორების მიხედვით

სოფლის მეურნეობა და საარსებო საშუალებები – საშუალო და გრძელვადიანი აღდგენის პრიორიტეტები და ქმედებები (2014 წლის ივლისის ჩათვლით)						
ამოცანა: სტიქიური უბედურების გამოყენება შესაძლებლობად, რომ ჩამოყალიბდეს სოფლის მეურნეობის მდგრადი სექტორი, რომელიც შეძლებს მოდერნიზებისა და კონკურენტუნარიანობის ხელშეწყობას.						
აქტივობები (თანმიმდევრობა პრიორიტეტების მიხედვით)	საგარაუდო მოთხოვნები ['000 ლარი]	განხორციელების საორიენტაციო გადები	მთავარი შემსრულებელი	ამ სექტორში არსებული ინიციატივები და პარტნიორები	შედეგების/ სამუშაოს მიმდინარეო ბის რეალიზაციის ული მაჩვენებელ ი	სირთულეები/ რისკები მიზნების მიღწევისას
დაზარალებული ფერმერების ფულადი კომპენსაციით დახმარება ფინანსური და სხვა სირთულეების დასაძლებელი (იხ. დანართი 1. განხორციელების რეგომენდებული საშუალებები).	24,927	დასრულებულია	სოფლის მეურნეობის სამინისტრო/ რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო/ფინანსთა სამინისტრო		ფულადი შენატანი ანაზღაურე ბულია 100%-ით	
ტრენინგი და კონსულტაციები ფერმერებისათვის თუ როგორ უნდა ადადგინონ	0,11	2013 წლის მე-3 კვარტალი – 2014 წლის მე-4 კვარტალი	რესურსცენტრები, CARE და გაეროს განვითარების პროგრამა (UNDP)	მთავრობის მხარდაჭერა საბონისულებაციო მუშაობაში – UNDP-ის მხარდაჭერით კაჭრეთის პროფესიული	გასვლით მეცადინებობ აზე დამსწრე მეცადინეობებზე და ამდენად,	ფერმერები არ დადიან გასვლით მეცადინეობებზე

დაზიანებული კულტურები და უპყოფესი ფერმერული გამოცდილების გაზიარება.				სწავლების ცენტრის საკონსულტაციო მომსახურება	რაოდენობა	არასაკმარისად რწყავენ და სასუქით ანოეიერებენ ნიადაგს.
						უკანასკნელი ქარიშხლის შემდეგ დამზღვევებისაგ ან მიღებული არასაკმარისი ანაზღაურება ასუსტებს დაზღვევის მიმართ ნდობას.
ფუნგიციდების მიწოდებით მოსავლის ზარალის შეჩერება და მოსავლის აღდგენაში დაზარალებული ფერმერების დახმარება.	3,150	დასრულებულია	სოფლის მეურნეობის სამინისტრო		ფერმერების რაოდენობა, რომელთაც მიიღეს საწვავი და ფუნგიციდე ბი.	ფერმერებს შეიძლება დასჭირდეთ ინფორმაცია ფუნგიციდების სწორად გამოყენებასთან დაკავშირებით, რომ შემთხვევით ვინმე არ მოიწამლოს.
ფინანსური და სხვა სირთულეების დაძლევაში დახმარება სასოფლო- სამეურნეო სესხებზე პროცენტების გადახდის შეღავათიანი პერიოდის	5,198	დასრულებულია	სოფლის მეურნეობის სამინისტრო/ ფინანსთა სამინისტრო და ბანკები			ნიშავს თუ არა შეღავათიანი პერიოდი იმას, რომ ფერმერებს არ ექნებათ გადასახდელი ამ წლის პროცენტები სასოფლო- სამეურნეო სესხებზე? მაგრამ

უზრუნველყოფით						ფერმერებს შესაძლოა პქონდეთ არასასოფლო- სამეურნეო სესხები, რომელთა გადახდაც უჭირთ მოსავლის სტიქით განადგურების გამო.
ფინანსური კომპენსაციის პრაქტიკის გაუმჯობესება (საბარათო სისტემა).		2013-2014	სოფლის მეურნეობის სამინისტრო/რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო			
ოჯახებისათვის საწარმოო საშუალებებისა და ტექნიკის ხელმისაწვდომობა	დამოკიდებუ ლია სიტუაციაზე	2013-2014	სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, სოფლის მეურნეობის პროექტების მართვის სააგენტო			
ზარალის შესახებ მონაცემების შეგროვების გაუმჯობესება და აღდგენით ღონისძიებებში მონაწილეობა			სოფლის მეურნეობის სამინისტრო/ აღგილობრივი ხელისუფლება/მსოფლიო ბანკი, გაეროს განვითარების პროგრამა, გაეროს ბავშვთა ფონდი და სხვა ორგანიზაციები, რომლებიც მოხაწილეობდნენ ერთობლივ შევასებაში			

სოფლის მეურნეობა და საარსებო საშუალებები – საშუალო და გრძელვადიანი აღდგენის პრიორიტეტები და ქმედებები (2017 წლის ივლისის ჩათვლით)

აქტივობები (თანმიმდევრობა პრიორიტეტების მიხედვით)	სავარაუდო ხარჯები	განხორციელების საორიენტაციო ვადები					მთავარი შემსრულებელი	სექტორში არსებული ინიციატივები და პარტნიორები (მიმდინარე დაფინანსება)	შედეგების/ სამუშაოს მიმდინარეო ბის რეამენდაც იული მაჩვენებელი	სირთულე ები/ რისკები მიზნების მიღწევის ას
		2013	2014	2015	2016	2017				
ცოდნისა და გამოცდილების გაუმჯობესებული მართვა; სათბურების და საჩვენებელი /საგანმანათლებლო ცენტრების შექმნა, სადაც წარმოდგენილი იქნება მაღალმოსავლიანი და მაღალეფექტური ჯიშები და გამოყენებული იქნება თანამედროვე ტექნოლოგიები.	192, 000 ლარი (UNDP)	x	x	x			სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო, სოფლის მეურნეობის სამინისტროში არსებული საკონსულტაციო ცენტრები (54 მუნიციპალიტ.), რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო, ადგილობრივი ხელისუფლება, UNDP	UNDP-მ განახორციელა პროექტი „პროფესიული სასწავლო ცენტრების მოდერნიზაციი ს პროგრამა“	იმ კლიენტების, უკრძალების რაოდენობა, ვისთვისაც ხელმისაწვდ ომი გახდა მაღალი ხარისხის ცენტრების შორის თანამშრ ომდობა	პროფესი ული განათლე ბის ცენტრების შორის თანამშრ ომდობა

სოფლის ინფრასტრუქტურის კერძოდ, საღრენაჟო სისტემების გაუმჯობესება კლიმატის ცვლილებასთან დაკავშირებული საფრთხეებისა და ზემოქმედების მიმართ სოფლის მეურნეობის სექტორების მდგრადობის გასაძლიერებლად.						რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო/სოფლ ის მეურნეობის სამინისტრო/ადგილ ობრივი ხელისუფლება		
რისკისგან დაზღვევისა და მოსავლის დაზღვევის ფერმერებისთვის ხელმისაწვდომი შესაძლებლობების გაუმჯობესება.		x	x	x		სოფლის მეურნეობის სამინისტრო /UNDP	SDC-ის დაფინანსებულ ი პროექტი „პროფესიული სასწავლო ცენტრებისა და სოფლის მეურნეობის საკონსულტაც იო ცენტრების მოდერნიზაცია “.	

წყალდიდობის კონტროლი – მოკლევადიანი აღდგენის პრიორიტეტები და ქმედებები (2014 წლის ჩათვლით)

ამოცანები:

- მუნიციპალური ინფრასტრუქტურის აღდგენა ეკონომიკური ზრდისა და ცხოვრების პირობების ხელშეწყობისთვის.
- ბუნებრივი რესურსების ეფექტური გამოყენება და საქართველოს გარემოს დაცვა, ამასთან, შეძლებისდაგვარად, კატასტროფების რისკის მინიმუმამდე დაუვაწა.

აქტივობები	საგარაუდო მოთხოვები ['000 ლარი]	შემ გამოყოფილი ბიუჯეტი (სახელმწიფო, დონორები ან არასამთავრობო ორგანიზაციები)	განხორციე ლების საორიენტა ციო გადები	მთავარი შემსრულე ბელი	ამ სექტორში არსებული ინიციატივები და პარტნიორები	შედეგების/ სამუშაოს მიმღინარეობის რეკომენდაციებული მაჩვენებელი	სირთულეები/ რისკები მიზნების მიღწევისას
მდინარე ოელავისხევის ნაპირების გამაგრება: - მდინარის ზემოწელში არსებული ბარაჟის გასუფთავება ნატანისგან; - ბეტონის საფარველის დაგება; - მდინარის ქვემოწელში არხის გასუფთავება ნატანისგან.	7000	36,844.33 აშშ დოლარი/UNDP	2012/2013	საგზაო დეპარტამე ნტი/ ოელავის მუნიციპალ იტატი	მდინარის ნაპირების გამაგრებასთან დაკავშირებით დეპარტამენტის აქცე გრძელვადიანი გეგმები. საგზაო დეპარტამე ნტი/ ოელავის მუნიციპალ იტატი	საპროექტო ანგარიში, მიღებული განცხადებები, სამუშაოს შესრულების უფლების მინიჭება, შესრულებული სამუშაოები	ძირითად პრობლემას წარმოადგენს ბიუჯეტი

					<p>ცოფის საშიშროების რუკები; მდ. თელავისხევის დარცოფისა და წყალდიღობის საკონტროლო სისტემის საპროექტო ანგარიში.</p> <p>საშიშროების რუკები მოამზადა გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს გარემოს დაცვის ეროვნულმა სააგენტომ.</p>		
მდ. ვანთას ნაპირების გამარტინი გაბიონების მეშვეობით.	100		დაწყება 2014 წელს და დასრულება 1,5 თვის შემდეგ	საგზაო დეპარტამენტი ნები და მუნიციპალ იტემი	<p>დეპარტამენტის მდინარის ნაპირების გამაგრებასთან დაკავშირებით გრძელვადიანი გეგმები აქვს.</p>	<p>საპროექტო ანგარიში, მიღებული განცხადებები, სამუშაოს შესრულების უფლების მინიჭება, შესრულებული სამუშაოები</p>	<p>ძირითად პრობლემას წარმოადგენს ბიუჯეტი</p>
მდ. თურდოზე გაბიონების აღდგენა და ხელახლა აგება; მდინარის კალაპოტის ნატანისგან გაწმენდა.	1900		დაწყება 2014 წელს და დასრულება 8 თვის შემდეგ	საგზაო დეპარტამენტი ნები/ მუნიციპალ იტემი	<p>დეპარტამენტის მდინარის ნაპირების გამაგრებასთან დაკავშირებით გრძელვადიანი გეგმები აქვს.</p>	<p>საპროექტო ანგარიში, მიღებული განცხადებები, სამუშაოს შესრულების უფლების მინიჭება,</p>	<p>ძირითად პრობლემას წარმოადგენს ბიუჯეტი</p>

						შესრულებული სამუშაოები	
თვედავის ზუზუმბოს ტერიტორია – ბეტონის ბლოკების მოხსნა და მათი მოთავსება მარჯვენა მხარეს ნაპირის დასაცავად.	300		დაწყება 2013 წელს, 2 თვეში და დასრულება 7 თვის შემდეგ.	საგზაო დეპარტამენტი ნები და მუნიციპალ იტები	დეპარტამენტს მდინარის ნაპირების გამაგრებასთან დაკავშირებით გრძელვადიანი გეგმები აქვს.	საპროექტო ანგარიში, მიღებული განცხადებები, სამუშაოს შესრულების უფლების მინიჭება, შესრულებული სამუშაოები	ძირითად პრობლემას წარმოადგენს ბიუჯეტი
მდ. ბუშეთის ნაპირების გამაგრება.	100	100	შესრულებ ულია	საგზაო დეპარტამენტი/ მუნიციპალ იტები		მშენებლობა დასრულებულია	პრობლემები არ არის
სოფელი კონდოლი – დანგრეულია ბეტონის საფარგელი.	150	150	შესრულებ ულია	საგზაო დეპარტამენტი/ მუნიციპალ იტები		მშენებლობა დასრულებულია	პრობლემები არ არის

წყალდიდობის კონტროლი: საშუალო და გრძელვადიანი აღდგენის პრიორიტეტები და ქმედებები (2017 წლის ივლისის ჩათვლით)

აქტივობები	სავარაუდო ხარჯები	განხორციელების საორიენტაციო ვადები					მთავარი შემსრულებელი	ამ სექტორში არსებული ინიციატივები და პარტნიორები (მიმდინარე დაფინანსება)	შედგების/ სამუშაოს მიმდინარეობის რეალიზაციები მაჩვენებელი	სირთულეები/ რისკები მიზნების მიღწევისას
		2013	2014	2015	2016	2017				
ყვარელის მუნიციპალიტეტი: მდ. დურუჯის ნაპირების გამაგრება და ნატანისაგან გაწმენდა.	8,2 მლნ. ლარი	, ==== =====	-----	-----	----	====>	საგზაო დეპარტამენტი	მუნიციპალიტეტის 5% და ცენტრალური მთავრობის 95%	მშენებლობის დაპროექტები და დაგეგმვა – 2013, მშენებლობა – 2014-2016	დაფინანსების მიღება მთავრობისგან
ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტი: მდ. კაბალის ნაპირების გამაგრება და ნატანის ამოღება.	5,1 მლნ. ლარი	, ==== =====	-----	-----	---	====>	საგზაო დეპარტამენტი	მუნიციპალიტეტის 5% და ცენტრალური მთავრობის 95%	მშენებლობისდ აპროექტები და დაგეგმვა – 2013, მშენებლობა – 2014-2016	დაფინანსების მიღება მთავრობისგან.
სიღნაღის მუნიციპალიტეტი: ანაგის და ბოდბისხევის მდინარეების ნაპირების გამაგრება.	3,2 მლნ. ლარი	, ==== =====	-----	-----	---	====>	საგზაო დეპარტამენტი	მუნიციპალიტეტის 5% და ცენტრალური მთავრობის 95%	მშენებლობისდ აპროექტები და დაგეგმვა – 2013, მშენებლობა – 2014-2016	დაფინანსების მიღება მთავრობისგან.
ახმეტის მუნიციპალიტეტი – მდ. ხოდაშენის ნაპირების	922,700 ლარი	დას რულ ებუ ლია					საგზაო დეპარტამენტი	მუნიციპალიტეტის 5% და ცენტრალური მთავრობის	მშენებლობის დაპროექტები და დაგეგმვა.	დაფინანსების მიღება მთავრობისგან.

გამაგრება ორ უბანზე:							95%		
- ალავერდის სამონასტრო კომპლექსთან;									
- ლვინის ქარხანა „ბადაგონთან“.									
დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტი: მდ. ალაზანის ნაპირების გამაგრება ორ უბანზე: - „კაპლის უურქ“ - ჯამპარაჩაის შესართავთან.	847,900	მიმდინარეობს				საგზაო დეპარტამენტი	მუნიციპალიტეტის 5% და ცენტრალური მთავრობის 95%	მშენებლობისდაპროექტება და დაგეგმვა – 2013, მშენებლობა – 2014-2016	დაფინანსების მიღება მთავრობისგან.
სიღნაღის მუნიციპალიტეტი: მდ. ალაზანის ნაპირების გამაგრება.	4,5 მლნ. ლარი	, ===== =	----- --	----- ---	==== →	საგზაო დეპარტამენტი	მუნიციპალიტეტის 5% და ცენტრალური მთავრობის 95%	მშენებლობისდაპროექტება და დაგეგმვა – 2013, მშენებლობა – 2014-2016	დაფინანსების მიღება მთავრობისგან
გურჯაანის მუნიციპალიტეტი: მდინარის ნაპირების გამაგრება.	0,20 მლნ. ლარი	, ===== =	----- --	----- ---	==== →	საგზაო დეპარტამენტი	მუნიციპალიტეტის 5% და ცენტრალური მთავრობის 95%	მშენებლობისდაპროექტება და დაგეგმვა – 2013, მშენებლობა – 2014-2016	დაფინანსების მიღება მთავრობისგან
მდინარეთა ჭალების მართვის პროგრამის შემუშავება						გარემოს დაცვის ეროვნული სააგენტო/მუნიციპალიტეტი	რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო		დაფინანსების განაწილება

წელი და დოკუმენტის რიცხვის მართვის გეგმის შემუშავება- განახლება							მუნიციპალიტეტი მუნიციპალიტეტის განვითარების ა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო.	გარემოს დაცვის ეროვნული სააგენტო, რეგიონული განვითარების ა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო.	დაფინანსების განაწილება
--	--	--	--	--	--	--	---	---	----------------------------

განათლება: მოკლევადიანი აღდგენის პრიორიტეტები და ქმედებები (2014 წლის ჩათვლით)

ამოცანა: სტიქიური უბედურებით დაზარალებული ახალგაზრდობის კონკურენტუნარიანობის გაზრდა მაღალი ხარისხის საგანმანათლებლო ინფრასტრუქტურის, განათლებისა და სასკოლო მასალების მუდმივად ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფის გზით.

აქტივობები	შპს გამოყოფილი ბიუჯეტი (სახელმწიფო, დონორები ან არასამთავრობო ორგანიზაციები)	განხორციელების საორიენტაციო გადები	მთავარი შემსრულებელი	ამ სექტორში არსებული ინიციატივები და პარტნიორები	შედეგების/ სამუშაოს მიმდინარეობის რეგომენდაციებული მაჩვენებელი	სირთულეები/რის კები მიზნების მიღწევისას
-------------------	---	---	---------------------------------	---	---	--

უმაღლესი განათლება

საშუალო განათლება

ინფრასტრუქტურის აღდგენა 15 დაზარალებულ სკოლაში: - 11 – თელავის მუნიციპალიტეტში, - 3 – გურჯაანის მუნიციპალიტეტში, - 1 – ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტში	738,225, 29 ლარი	დასრულებულია	საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო		სკოლების რაოდენობა, სადაც აღადგინეს ინფრასტრუქტურა	მოთხოვნილი დაფინანსების გამოყოფა, მიწოდებისთვის არასაკმარისი ვადები, მოთხოვნებთან დაკავშირებით საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს და დონორებს შორის შეზღუდული კოორდინაცია.
12 დაზარალებული სკოლის უზრუნველყოფა ძირითადი სასკოლო ავეჯითა და მასალებით.		დასრულებულია	საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო		სკოლების რაოდენობა, სადაც ძირითადი მასალები უკვე მიწოდებულია	მოთხოვნილი ბიუჯეტის და დაფინანსების წყაროების ნაკლებობა,

						მიწოდებისთვის არასაკმარისი ვადები, მოთხოვნებთან დაპავშირებით საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს და დონორებს შორის შეზღუდული კოორდინაცია
12 დაზარალებული სკოლის უზრუნველყოფა სახელმძღვანელოებით , მოსწავლეებისთვის უფასოდ დასარიგებლად.	დასრულებულია	საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო	მონაცემები არ არის	სკოლების რაოდენობა, რომელთაც აქვთ სახელმძღვანელოები მოსწავლეებისთვის უფასოდ დასარიგებლად	მოთხოვნილი ბიუჯეტისა და დაფინანსების წყაროების ნაკლებობა, მიწოდებისთვის არასაკმარისი ვადები	
სკოლამდელი განათლება						
ინფრასტრუქტურის აღდგენა 17 დაზარალებულ საბავშვო ბაღში: - 14 – ოელავში - 2 – გურჯაანის მუნიციპალიტეტში - ყვარელი: მონაცემები არ არის - ლაგოდეხი: მონაცემები არ არის	2012	ადგილობრივი მუნიციპალიტეტები	მონაცემები არ არის	ადგენილი ინფრასტრუქტურის მქონე საბავშვო ბაღების რაოდენობა	ადგილობრივი ან დონორების დაფინანსების ნაკლებობა, მიწოდების დაბადი დონე	

17 და ზარალებული ხაბავშვო ბაღის უზრუნველყოფა სკოლამდებადი აღზრდის, დასკენებისა და სკოლისათვის მოხატვადებლად საჭირო ძირითადი მასალებით.	მოხაცემების არ არის	2012	ადგილობრივი მუნიციპალიტეტები	UNICEF	ხაბავშვო ბაღების რაოდენობა, რომელთაც აქვთ ძირითადი ხახულო მასალები	მოთხოვნილი ბიუჯეტის და დაფინანსების წაროვების ნაკლებობა, მიწოდებისთვის არასაკმარისი ვალები, მოთხოვნების დაკავშირების მუნიციპალიტეტებს და დონორებს შერის შეზღუდული კოორდინაცია

**განათლება: საშუალო და გრძელვადიანი აღდგენის პრიორიტეტები და
ქმედებები (2017 წლის ივლისის ჩათვლით)**

აქტივობები	საგარაუდო ხარჯები	განხორციელების საორიენტაციო ვადები					მთავარი შემსრულებელი	ამ სექტორში არსებული ინიციატივები და პარტნიორები (მიმდინარე დაფინანსება)	შედეგების/ სამუშაოს მიმღინარეობ ის რეკომენდებუ ლი მაჩვენებელი	სირთულეები/რ ისკები მიზნების მიღწევისას
		2013	2014	2015	2016	2017				
კატასტროფის რისკის შემცირებასთან დაკავშირებული საკითხების ინტეგრირება/გაძ ლიერება საუნივერსიტეტო, საშაულო და სკოლამდებლი განათლების პროგრამებში.	დაახლ. 300,000	x	x				საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო ადგილობრივი მუნიციპალიტეტ ები	ECHO, UNICEF, SC, WV, დონორი ორგანიზაციები	(კატასტროფი ს რისკის შემცირების სწავლების არსებული სტატუსი უნივერსიტეტ ებში, სკოლებ სა და სკოლამდებლი აღზრდის დაწესებულებ ებში	შეზღუდული ადამიანისეული, ტექნიკური და ფინანსური პოტენციალი
საგანგებო შტაბების ჩამოყალიბება და საგანგებო სიტუაციების მართვის გეგმების შემუშავება სკოლებსა და საბავშვო ბადებში.	დაახლ. 200,000 ლარი	x	x				საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო შსს საგანგებო სიტუაციების მართვის დეპარტამენტი ადგილობრივი მუნიციპალიტეტ	იმ სკოლების პროცენტული მაჩვენებელი, რომელთაც აქვთ გეგმები	შეზღუდული ადამიანისეული, ტექნიკური და ფინანსური პოტენციალი	

ჯანმრთელობა და სოციალური დაცვა: მოკლევადიანი აღდგენის პრიორიტეტები და ქმედებები (2014 წლის ჩათვლით)

მაღალი ხარისხის მოსახერხებელი, მოდერნიზებული და ხელმისაწვდომი ჯანდაცვისა და სოციალური მომსახურების უზრუნველყოფა
სტიქიური უბედურებით დაზარალებული ყველა ადამიანისთვის

აქტივობები	საგარაუდო მოთხოვნები [‘000 ლარი]	უკეთ გამოყოფილი ბიუჯეტი (სახელმწიფო, დონორები ან არასამთავრობო ორგანიზაციები)	განსორციელების საორიენტაციო გადები	მთავარი შემსრულებე ლი	ამ სექტორში არსებული ინიციატივები და პარტნიორები	შედეგების/ სამუშაოს მიმდინარეობის რეკომენდებული მაჩვენებელი	სირთულეები/ რისკები მიზნების მიღწევისას
სტიქიური უბედურებით დაზარალებული საზოგადოებრივი ჯანდაცვის 8 ცენტრის აღდგენა.	148,360 ლარი	148,360 ლარი	დასრულებულია.	შრომის, ჯანმრთელ ობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო	დონორი ორგანიზაციები	აღდგენილია და ხელახლა გადახურულია 8 ობიექტი.	
საზოგადოებრივი ჯანდაცვის 8 ცენტრის აღჭურვა ძირითადი სამედიცინო ტექნიკით (მაგ., ელექტროგარდიოგ რაფით, სასწორებით, მაკივრებით).	4,000 ლარი				დონორი ორგანიზაციები	შესყიდულია 2 ელექტროგარდ იოგრაფი.	
სოციალურად დაუცველი ყველა მოსახლის უზრუნველყოფა სამედიცინო დახმარებით.	453,423 ლარი	4534.23 ლარი	დასრულებულია.	შრომის, ჯანმრთელ ობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო			

**ჯანდაცვა და სოციალური საკითხები: საშუალო და გრძელვადიანი
აღდგენის პრიორიტეტები და ქმედებები (2017 წლის ივლისის ჩათვლით)**

აქტივობები	საგარაულო ხარჯები	განხორციელების საორიენტაციო ვადები					მთავარი შემსრულებელი	სექტორში არსებული ინიციატივები და პარტნიორები (მიმდინარე დაფინანსება)	შედეგების/ სამუშაოს მიმღინარეობის რეკომენდაციები მაჩვენებელი	სირთულეები ი/ რისკები მიზნების მიღწევისას
		2013	2014	2015	2016	2017				
საზოგადოებრივი ჯანდაცვის 6 ცენტრის აღჭურვა ძირითადი სამედიცინო ტექნიკით (მაგ., ელექტროკარდიოგ რაფიოთ, სასწორით და ა.შ. – ჯერ არ არის შეყვანილი მაცივრების დირექტულება).	12,000	12,000					შრომის, ჯანმრთელობი ს და სოციალური დაცვის სამინისტრო	დონორი ორგანიზაციე ბი	საზოგადოებრივი ჯანდაცვის 6 ცენტრი სათანადოდ იქნა აღჭურვილი.	
საზოგადოებრივი ჯანდაცვის ეკელა ცენტრის აღჭურვა საბაზო კომპიუტერით.	10,000	10,000					შრომის, ჯანმრთელობი ს და სოციალური დაცვის სამინისტრო	დონორი ორგანიზაციე ბი	საზოგადოებრივი ჯანდაცვის 6 ცენტრი სათანადოდ იქნა აღჭურვილი კომპიუტერებით.	
წყლის ინფექციებთან, პიგიენის ნორმებთან, ფსიქოსოციალურ პრობლემებთან დაბავშირებული კამპანიები.	30,000	10,000	5,000	5,000	5,000	5,000	შრომის, ჯანმრთელობი ს და სოციალური დაცვის სამინისტრო	გაეროს სააგენტოები, მიგრაციის საქრთაშორი სო ორგანიზაცია (IOM), საყოველთაო დახმარებისა	ცოდნის, დამოკიდებულები ს და პრაქტიკის (KAP) კვლევის გამოყენებით ჩატარებული კამპანიების რაოდენობა	

							და შემწეობის ასოციაცია (ჩარქ), გადაგარჩინო თ ბავშვები (Save the Children), USAID		
საგანგებო მდგომარეობისა და სტიქიური უბედურებებისთვის მზადყოფნის შესაძლებლობების გაზრდა.	10,000	5,000	5,000			შრომის, ჯანმრთელობი ს და სოციალური დაცვის სამინისტრო	გაერთს საგენტოები, მიგრაციის საერთაშორი სო ორგანიზაცია (IOM), საყოველთაო დახმარებისა და შემწეობის ასოციაცია (Care), გადაგარჩინო თ ბავშვები (Save the Children), USAID	ცოდნის, დამოკიდებულები ს და პრაქტიკის (KAP) კვლევის გამოყენებით ჩატარებული კამპანიების რაოდენობა	

კატასტროფის რისკის შემცირება – მოკლევადიანი ალგორითმები და ქმედებები (2013-2014)

ამოცანა: კატასტროფის შედეგების გამოყენება სხვადასხვა სექტორის რეგიონული და მუნიციპალური ხელისუფლების წარმომადგენლების საკითხებში უფრო დროად გასათვითცნობიერებლად.

აქტივობები (პრიორიტეტების მიხედვით)	სავარაუდო მოთხოვნები ['000 ლარი]	უპვე გამოყოფილი ბიუჯეტი (სახელმწიფო, დონორები ან არასამთავრობო ორგანიზაციები)	განხორციელების საორიენტაციო გადები	მთავარი შემსრულებელი	ამ სექტორში არსებული ინიციატივები და პარტნიორები
---	--	---	--	-------------------------	--

კატასტროფის რისკის შემცირების ინტეგრირება სტრატეგიებსა და განვითარების ხელგებში

1. კატასტროფის რისკის შემცირების ინტეგრირება კახეთის რეგიონული განვითარების გეგმაში – ტექნიკური დახმარება კატასტროფის რისკის შემცირების საკითხების სხვადასხვა დარგში ინტეგრირებასთან დაკავშირებით, მისი შემდგომი დადგებმვისა და ბიუჯეტირების მიზნით.	3-6 თვე	კახეთის ადგილობრივი ხელისუფლება/რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო	UNDP, GiZ, გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო/ გარემოს ეროვნული სააგენტო, CENN, მსოფლიო ბანკი	კატასტროფის რისკის შემცირების გათვალისწინება რეგიონული განვითარების დარგობრივ (პრევენცია/შერბილების ჩათვლით) და ზოგად (მზადყოფნა/რეაგირება) გეგმებში.	არასაკმარისი ადამიანისუფლი რესურსები რეგიონულ/მუნიციპალურ დონეზე; არასაკმარისი ინტერესი და ჩართულობა რეგიონის/მუნიციპალიტეტის დაინტერესებული პირების მხრიდან.
2. კატასტროფის რისკის შემცირების შესახებ ცნობიერების ამაღლების სტრატეგიის	12 თვე	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო/ადგილობრივი მუნიციპალიტეტი	რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო, UNDP, რეგიონული მედია, არასამთავრობო	რეგიონული ხელისუფლების წარმომადგენლებს აქვთ შესაბამისი ცოდნა და შესაძლებლობები	არასაკმარისი ინტერესი და ჩართულობა რეგიონის/მუნიციპალიტეტის დაინტერესებული პირების მხრიდან.

<p>შემუშავება, გამიზნული კახეთის ადგილობრივი ხელისუფლებისა და საზოგადოებისათვის; სტრატეგია უნდა მოიცავდეს გათვითცნობიერებას შემდეგ საკითხებში: სტიქიური მოვლენების საშიშროების რეაქციების გამოყენება; სხვადასხვა დარგში კატასტროფის რისკის შემცირების საკითხების გათვალისწინება; მიწათსარგებლობა; რისკების დაყოფა ზონებად, რისკის შემცირების პოლიტიკასა და მართვაში მზადყოფნის საკითხების გათვალისწინება.</p>		<p>ორგანიზაციები, სათემო ორგანიზაცია</p>	<p>კატასტროფის რისკის შემცირების ღონისძიებების გასატარებლად.</p>	
<p>3. კატასტროფის რისკის შემცირების საკითხებში ადგილობრივი ხელისუფლების წარმომადგენლების ინფორმირების გაზრდა და კვალიფიკაციის ამაღლება სპეციალიზირებული სწავლებების</p>	<p>2013-2014</p>	<p>რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო/ უფლებიანი მართვის ცენტრი/ გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო</p>	<p>დონორი ორგანიზაციები</p>	<p>არასაჯმარისი ინტერესი და ჩართულობა რეგიონის/მუნიციპალიტეტის დაინტერესებული პირების მხრიდან</p>

მეშვეობით აგტასტროფის რისკის შემცირების სისტემის ინსტიტუციური გაძლიერება					
მეშვეობით აგტასტროფის რისკის შემცირების სისტემის ინსტიტუციური გაძლიერება	მეშვეობით აგტასტროფის რისკის შემცირების სისტემის ინსტიტუციური გაძლიერება	მეშვეობით აგტასტროფის რისკის შემცირების სისტემის ინსტიტუციური გაძლიერება	მეშვეობით აგტასტროფის რისკის შემცირების სისტემის ინსტიტუციური გაძლიერება	მეშვეობით აგტასტროფის რისკის შემცირების სისტემის ინსტიტუციური გაძლიერება	მეშვეობით აგტასტროფის რისკის შემცირების სისტემის ინსტიტუციური გაძლიერება
1. კახეთის რეგიონული და მუნიციპალური რეგიონების გეგმების გაუმჯობესების მიზნით კატასტროფაზე რეაგირების შეფასება (ასევე შესაძლებლობების გაძლიერებასთან დაკავშირებული საჭიროებების შეფასება და შესაბამისი შესაძლებლობების განვითარება). ³¹	2013-2014	კახეთის რეგიონული ხელისუფლება/საგანგებო სიტუაციების მართვის დეპარტამენტი/ გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	UNDP, SDC, გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო/ გარემოს ეროვნული სააგენტო, რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო	განახლებული რეგიონული და ადგილობრივი სამოქმედო გამა, რომელიც დაფუძნებული იქნება ბოლო გამოცდილებაზე და საგანგებო სიტუაციების მართვის შესაძლებლობების გაუმჯობესება რეგიონულ და მუნიციპალურ დონეებზე	არასაკმარისი ადამიანისეული რესურსები რეგიონულ/მუნიციპალურ დონეზე; არასაკმარისი ინტერესი და ჩართულობა რეგიონის/მუნიციპალიტეტის დაინტერესებული პირების მხრიდან
2. კატასტროფის შედეგად მიღებული დაზიანებების შესახებ მონაცემთა შეგროვება- შეფასების, ინფორმაციის სისტემაზიაციისა და უწყებათა შიდა კოორდინაციის შესაძლებლობების განვითარება. ³¹	2013-2014	რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო/ გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, საგანგებო სიტუაციების მართვის დეპარტამენტი	ადგილობრივი ხელისუფლება/ დარგობრივი სამინისტროები, დონორი ორგანიზაციები		არასაკმარისი ადამიანისეული რესურსები რეგიონულ/მუნიციპალურ დონეზე; არასაკმარისი ინტერესი და ჩართულობა რეგიონის/მუნიციპალიტეტის დაინტერესებული პირების მხრიდან

³¹ ამ მოქმედების ჩართვის წინადადება შემოიტანა განათლების მიმართულებით მომუშავე გუნდმა 2013 წლის 17 ივლისს ჩატარებულ საჭიროებების ერთობლივი შეფასების შემაჯამებელ სემინარზე.

კატასტროფის რისკის შემცირება – საშუალო და გრძელვადიანი აღდგენის პრიორიტეტები და ქმედებები (2017 წლის ივლისის ჩათვლით)

ამოცანა: კატასტროფის შემთხვევის გამოყენება, როგორც რეგიონული/მუნიციპალური ხელისუფლებებისა და მომიჯნავე სექტორების გათვითხობის გასაღრმავებელი შესაძლებლობა.

აქტივობები (პრიორიტეტების მიხედვით)	საგარაუდო ვადები	მთავარი შემსრულებელი	ამ სექტორში არსებული ინიციატივები და პარტნიორები	შედეგების/სამუშაოს მიმდინარეობის რეპორტინგი მაჩვენებელი	სირთულეები/ რისკები მიზნების მიღწევისას
--	------------------	----------------------	--	---	---

კატასტროფის რისკის შემცირების საკითხების ინტეგრირება სტრატეგიებსა და განვითარების ხედვებში

რისკის დაყოფა რეგიონულ ზონებად (რისკის/საფრთხეების შეფასება და შესაბამისი რეკომენდაციების მომზადება)	2013-2017	გარემოს დაცვის ეროვნული სამსახური	რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო/ადგილობრივი მუნიციპალიტეტი		არასამარისი ფინანსური რესურსები
კატასტროფის რისკის შემცირების ცნობიერების ამაღლების სტრატეგია (რომელიც გამიზნულია როგორც ეროვნული, რეგიონული ხელისუფლებისთვის, ისე ზოგადად საზოგადოებისთვის) შემუშავებული და განხორციელებულია (გაგრძელება მოკლე ვადის გასვლის შემდეგ)	2013-2017	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო	რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო, UNDP, რეგიონული მედია, არასამთავრობო ორგანიზაციები, სათემო ორგანიზაციები	ხელისუფლება აცნობიერებს, რომ საჭიროა კატასტროფის რისკის შემცირება გახდეს მრავალსექტორული კონცეფცია	შესაბამისი უწყებების არასამარისი ჩართულობა

კატასტროფის რისკის შემცირების კოორდინაცია

1. მაკორდინირებული სამინისტროს განსაზღვრა და კატასტროფის რისკის შემცირების ეროვნული პლატფორმის შექმნა პიოგოს სამოქმედო ჩარჩო პროგრამის შესაბამისად.	2013-2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო/ საგანგებო სიტუაციების მართვის დეპარტამენტი	რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო, საგანგებო სიტუაციების მართვის დეპარტამენტი, არასამთავრობო ორგანიზაციები, UNDP	მაკორდინირებული სამინისტრო და მოქმედი ეროვნული პლატფორმა	შესაბამისი სტრუქტურების არასაქმიარისი ჩართულობა; არასაქმიარისი პრიორიტეტები/დაინტერესება კატასტროფის რისკის შესამცირებლად შესაძლებლობების განვითარებისთვის
---	-----------	--	--	--	--

კატასტროფის რისკის შემცირების სისტემის ინსტიტუციური და ორგანიზაციული გაძლიერება

1. კატასტროფის რისკის შემცირებასთან დაკავშირებული კანონმდებლობის შესწავლა და პარმონიზაცია.	2013-2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო/ საგანგებო სიტუაციების მართვის დეპარტამენტი	რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო, საგანგებო სიტუაციების მართვის დეპარტამენტი, არასამთავრობო ორგანიზაციები, UNDP	ჰარმონიზებული საკანონმდებლო ბაზა	
2. რისკის მართვის ერთიანი რეგიონული და მუნიციპალური გეგმების შემუშავება-განხორციელება, სადაც კატასტროფის შემდგომი აღდგენისათვის გათვალისწინებული იქნება ფინანსური რეზერვები.	2013-2017	საგანგებო სიტუაციების მართვის დეპარტამენტი	რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო, UNDP, საგანგებო სიტუაციების მართვის დეპარტამენტი, გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო/ გარემოს ეროვნული სააგენტო	კატასტროფის რისკის მართვის ყოველწლიურად განახლებადი ერთიანი რეგიონული და აღგილობრივი გეგმები	
3. კახეთის მაგალითზე წყალდიდობის/წყალმოვარდნის აღრეული გაფრთხილების სისტემის შესწავლა და სხვადასხვა	2014	გარემოს დაცვის სამინისტრო/ საგანგებო სიტუაციების მართვის	UNDP, გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო/ გარემოს ეროვნული სააგენტო,	შემუშავებულია წყალდიდობის, წყალმოვარდნის ზიანისგან რეაბილიტაციის	

ალტერნატივის ხარჯთსარგებლიანობის ანალიზი.		დეპარტამენტი /რეგიონული ხელისუფლება	რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო	სამოქმედო გეგმა	
4. კახეთში სხვადასხვა სტიქიის მომცველი ადრეული გაფრთხილების სისტემის შექმნა მოსახლეობის მზადყოფნისა და ადაპტაციის გაუმჯობესების მიზნით.	2014-2017	გარემოს დაცვის სამინისტრო/ საგანგებო სიტუაციების მართვის დეპარტამენტი	რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო, GIZ, USAID, რეგიონული ხელისუფლება	პიდრომეტეოროლოგიუ რი რისკის წინაშე მდგრმი მოსახლეობის ადრეული გაფრთხილებისა და დროული შეტყობინების ინსტიტუციური შესაძლებლობები განვითარებულია /კახეთში გაუმჯობესებულია ადრეული გაფრთხილების მექანიზმები.	
5.კატასტროფის/კლიმატის რისკის ანალიზი თითოეული სექტორის (სოფლის მეურნეობა, ჯანდაცვა, განათლება) მიხედვით და შერჩილების ღონისძიებების დადგენა (მაგ., დაზღვევა, სეტყვის საწინაღმდეგო ბადქ, სადრენაჟე სისტემა, ნარგავების სპეციალურად შერჩევა, საჯარო შენობების	2013-2015	გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო/ თითოეული დარგის შესაბამისი სამინისტრო	დარგობრივი სამინისტროები, დონორი ორგანიზაციები	მომიჯნავე სექტორებში გათვალისწინებულია კატასტროფის/კლიმატი ს ცვლილების რისკის შეფასებები და დადგენილია შემარბილებელი/ პრევენციული ზომები.	

გამაგრება, „უსაფრთხო სკოლები) ³²					
გატასტროფის რისკის შემცირების დაფინანსება					
1. გატასტროფის რისკის შემცირების დაფინანსების სტრატეგიების შესწავლა და დანერგვა საქართველოში (დაზღვევა, აღდგენითი სამუშაოებისათვის განკუთვნილი სარგებერვო ფონდი, მიკროდაფინანსება და ა.შ.)	2013-2017	რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო	დარგობრივი სამინისტროების, დონორი ორგანიზაციები, არასამთავრობო ორგანიზაციები	ბუნებრივი საშიშროების/კლიმატური საფრთხეების შემცირების დაფინანსების სტრატეგია	არასაცმარისი ფინანსური და ადამიანისეული რესურსები

32 გატასტროფის/კლიმატის ცვლილების რისკის მართვის ასეთი ყოვლისმომცველი ანალიზი ანგარიშში მოცემულია სოფლის მეურნეობის სექტორის თავშიც.

